

D

P

2003
SA
7423

4

KALKINAN
TÜRKİYE

KALKINAN TÜRKİYE

2 —

DEMOKRAT PARTİ NEŞRİYATINDAN

KALKINAN TÜRKİYE

"Hürriyet, yalnız büyük milletlerin
imtiyazına sahip oldukları en kıymetli
cevherdir.,,

Desen Matbaası
Ankara - 1954

DEMOKRAT PARTI NESRIYATINDAN

KALKINAN ÜKÜYİ

03 SA 7423

1971

ÖNSÖZ

«Kalkınan Türkiye» dört senelik hükümet icraatının hülâsasıdır. Bu kitapta, başlıca memleket meseleleri hakkında kısa izahat verilmiştir. Mevzular, lûgatlerde olduğu gibi, alfabe sırasına göre tasnif edilmiştir. Her bahsin sonunda, mevzu ile alâkalı tamamlayıcı malûmatı kitabın hangi kısımlarında aramak lâzım geldiği de ayrıca gösterilmiştir. Bu suretle, okuyucuların ihtiyaç duyacakları bazı malûmatı güçlük çekmeden bulmaları temin edilmiştir.

Hükümet icraatına ait malûmat, 1954 şubatında derlenen istatistiklere müstenittir. Rakamlar, resmî me hazlardan alınmıştır. İstatistik cetvelleri, iktisadî bünyemizde ve âmme hizmetlerinde dört senedenberi kaydedilen inkişafı belirtecek ve mukayeseleri kolaylaştıracak şekilde tertiplenmiştir.

Demokrat Parti, seçim kampanyasına zengin bir icraat bilânçosu ile girmektedir. Son dört senelik çalışmaları gösteren rakamlar, birçok faaliyet sahalarında, 1923 - 1949

arasında yapılanların yekûnundan yüksektir. Mukayeseli milletlerarası istatistik bültenleri de; milli gelir, istihsal ve ticaretin 1950 denberi diğer memleketlere nisbetle daha süratli bir inkişaf geçirdiğini tebarüz ettirmektedir. Artık Türkiyemiz «vaitkâr inkişaf lar ve büyük terakkiler diyarı» olarak vasıflandırılabilir.

İktidar partilerinin memlekete hizmet kabiliyeti, vücud a getirdikleri eserlerle ölçülür. İfa edilen hizmetleri gösteren rakamlar, yurdumuzu kalkındırmak üzere harcanan gayretlerin en beliğ ifadesidir. Yaptıklarımız, aynı zamanda, yapacaklarımızın da teminatını teşkil etmektedir.

TAHLİLİ FİHRİST

DAHİLİ SİYASET MESELELERİ:

Türkiye Büyük Millet Meclisi ve kanunlar	27
Mebusluk	130
Adalet nizamı	1
Asayiş	6
Matbuat rejimi	128
Diyanet işleri	47
Halkevleri	80
Halk Partisinin malları	32
Propaganda	155

MİLLETLERARASI SİYASİ MÜNASEBETLER:

Harici siyasetimiz	81
Kore Seferi	116
Atlantik Paktı	7
Ankara Andlaşması	5

Avrupa Konseyi	9
Birleşmiş Milletler	18
Güvenlik Konseyi	79
Ecnebî misafirler	49
Balıkçılık Anlaşması	13
Musul petroleri	135

MİLLETLERARASI İKTİSADİ MÜNASEBETLER :

Marşal Plânı	125
Marşal Yardımının tevzi şekli	127
Karşılıklı paralar fonu	113
Avrupa Tediye Birliği	10
Yabancı sermaye	189

DIŞ TİCARET FAALİYETİ :

Dış ticaret hacmi	45
Dış ticaret muvazenesi	46
İhracat rejimi	96
İhraç maddeleri	95
Hububat ihracı	92
Buğday ihracı	22
Pamuk ihracı	145
Tütün ihracı	178
Gümrükler rejimi	77
İthalât rejimi	107
İthal maddeleri	106
Petrol ithali	148
Traktör ve ziraat makineleri ithali	177

İÇ TİCARET VE KREDİ FAALİYETİ :

Anonim şirketler	5
Limited şirketler	123
Kooperatifler	115
Bankalar	14
Zirai Kredi	198
Denizcilik Bankası	42
Sınai Kalkınma Bankası	164
İller Bankası	99
Emlâk Kredisi	58
Vakıflar Bankası	181
Sınai fiyatlar	162
Mensucat fiyatları	133
Hububat fiyatları	91
Hububat mübayaatı	94
Hububatın muhafazası	94

PARA KIYMETİ VE ALTIN STOKU :

Yedi Eylül kararları	192
Döviz ve altın meselesi	49
Altın stokumuz	3
Emisyon siyaseti	57
Faiz haddi	67
Banka kredileri (Bakınız : Bankalar.)	14

GEÇİM ŞARTLARI VE FİYAT HAREKETLERİ :

Milli gelir	134
Halk Partisinin istihlâk siyaseti	30

Fiyat politikası	68
Geçim şartları	70
Gıda fiyatları	71
Hayat pahalılığı	88
Pahalılığa karşı mücadele	144
Ekmek meslesi	52
Et meselesi	60
Kok kömürü	114

MALİYE SİYASETİ :

Bütçe	23
Bütçe masrafları	24
Yatırım bütçeleri	191
Bütçe varidatı	26
Vergiler	186
Vergi yükü	185
Bütçe muvazenesi	25
Devlet borçları	44
Mülhak bütçeler	137
Vilâyet bütçeleri	188
Belediyeler bütçeleri	18
Memur maaşları	132
Emekli Sandığı	56

NAFIA HİZMETLERİ VE İMAR HAREKETLERİ :

Yatırım bütçeleri	191
Bayındırlık işleri	16

Karayolları	111
Vilâyet yolları	188
Köy yolları	119
Elektrik enerji tesisleri	54
Enerji nakil hatları	59
Elektrik istihali	55
Su işleri	166
Küçük su işleri	120
Köy su işleri	118
Zelzele yardımları	193
Seylâplar	162

MÜNAKALÂT FAALİYETİ:

Posta, Telgraf ve Telefon	152
Demiryolları inşaatı	41
Demiryolları faaliyeti	39
Havayolları	86
Hava meydanları	87
Deniz ticaret filosu	41
Denizcilik Bankası	42
Liman ve iskeleler	122
Limanlar faaliyeti	121
Halk Partisinin münakalât siyaseti	33

ZİRÂİ İSTİHSAL VE YATIRIMLAR:

Zirâî istihsal	197
Hububat istihali	93

Buğday istihsali	20
Bağ bahçe mahsulleri	12
Sebzecilik	161
Çay yetiştiriciliği	36
Zeytincilik	194
Afyon	3
Traktör ve ziraat makineleri	177
Zirai Donatım	195
Ziraat kursları	194
Standardizasyon işleri	166
Gübreleme	77
Tohum islahı	174
Tohum tevziatı	175
Toprak verimliği	177
Halk Partisinin ziraat siyaseti	34
Orman kanunu	139
Orman işlerimiz	140
Hayvancılığımız	90
Zirai mücadele	200
Zirai kredi	198
Zirai kredi kooperatifleri	199

SINAI İSTİHSAL VE YATIRIMLAR :

Sinai istihsal	163
Sinai fiyatlar	162
Sinai Kalkınma Bankası	164
Sünerbankın istihsali	168
Sünerbankın yatırımları	169

Fabrikalar	65
Çimento sanayii	37
Şeker fabrikaları	170
Mensucat sanayii	134
Mensucat fiyatları	133
Demir ve çelik sanayii	38
Kâğıt fabrikaları	110
Azot ve süper fosfat sanayii	12
Tekel faaliyeti	173
Elektrik istihsali	55

MADEN İSTİHSALİ VE YATIRIMLAR :

Maden istihsali	124
Etibank istihsali ve satışları	64
Etibankın elektrik santralleri	62
Kömür madenleri	117
M.T.A. Enstitüsü	123
Rafineri	157
Petrol devlet tarafından işletilebilir mi?	149
Petrollerimizin işletilmesine zaruret var mıdır ?	147
Petrol kanununun esasları	145

ÜCRET MESELELERİ VE İŞÇİLERİN DURUMU :

İş kanunu	102
Sendikalar	161

Ücret seviyesi	179
Ücretli tatil	180
İşçi sigortaları	105
İşçi hastahaneleri	102
İşçi meskenleri	103

SAĞLIK HİZMETLERİ :

Sağlık hizmetleri	158
Hastalıklara karşı mücadele	85
Hastahaneler	83
Sıtma mücadelesi	165
Verem mücadelesi	183
Kan Bankası	111

MAARİF HİZMETLERİ :

Üniversite muhtariyeti	180
Orta öğretim	141
Öğretmen okulları	143
San'at enstitüleri	160
İlk öğretim	97
Halk eğitimi	80
Öğretmen maaşları	142

TOPRAK, İSKÂN VE HARİTA İŞLERİ :

Toprak tevziatı	176
Tapu işleri	172

Kadastro işleri	109
İskân işleri	101
Göçmenler	76
Harita Umum Müdürlüğü	83

MAHALLİ İMAR VE KALKINMA FAALİYETİ :

Camiler ve âbideler	29
Vakıflar Bankası	182
Vakıflar İdaresi	181
İller Bankası	99
Vilâyet bütçeleri	188
Vilâyet yolları	188
Belediyeler bütçeleri	18
Köy su işleri	118
Köy yolları	119

101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

MAHALLI IMAR VE KALINMA FAALİYETI

196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300

Adalet nizamı

Osmanlı devletinin hukukî esaslarına başlangıç teşkil eden 683 tarihli menşur şöyle der: «Asker parasız toplanmaz. Para, mülk mamur olmadıkça kazanılmaz. Mamuriyet, siyaset olmadıkça müyesser olamaz. Siyaset ise, adalet kanunundan başka bir şey üzerine bina edilemez.»

1950 senesinden evvel, adalet ve hukukun sui istimal edilməsi, oldukça sık rastlanan bir vaziyet idi. Vatandaşların muhakemesiz olarak kurşuna dizildiği veya yol kenarında vurulduğu vaki idi. 24 saat içinde çıkarılan bir «Varlık Vergisi» Kanunu ile halkın parası ve malı müsadere edilebiliyor ve mükellef sürgüne gönderilebiliyordu. Yahud bir siyasî partiyi zenginleştirmek için hazineye ve ferdlere ait binaların, arazinin ve zeytinliklerin yok pahasına ele geçirildiği görülebiliyordu. 1950 de iktidarın değişmesi ile, bu neviden hareketlerin cereyan ettiği bir devir tarihe karışmıştır. Kanunların vatandaşa tanıdığı hukuk ve teminat fiilen tahakkuk etmiştir. Haksız iktisaplarla zenginleşen bir siyasî teşekkülün sui istimleri tashih edilmiştir. Vatandaş kemâli emniyet ile parasını emlâke, ziraata ve sanayie yatırmaya başlamıştır. Arazi ve bina kıymetlerinde

Adalet Nizamı

ki yükseliş, banka mevduatındaki artış, ziraat ve sanayie yatırılan paraların yekûnu; dört senedenberi hukuk nizamına beslenen itimadın ne derece kuvvetlendiğini gösteren birer müş'irdir.

1950 den itibaren, umumî huzuru bozacak tahriklerin hukuk nizamını sarsması ciddi müeyyidelerle önlenmiştir. Bazı mıntakalarda nesillerdenberi devam eden ve ufak hadiselerden vahim neticeler çıkmasına yol açan kan dâvalarını azaltmak üzere tedbir alınmıştır. Bir tedhiş havası yaratmak maksadiyle âbidelere sistemli surette tevcih edilen tecavüzlere karşı cezalar arttırılmış ve tecavüzler tamamen durdurulmuştur. İçtimaî mezhepleri istismar etmek, dinî hisleri tahrikât vasıtası yapmak ve irtica temayüllerini alevlendirmek isteyen cereyanlara kanun müeyyideleri ile sed çekilmiştir. Bu suretle hürriyetlerin sui istimal edilmesine mahal bırakılmamıştır.

Memleketimizde, hukuk nizamını rahnedar eden diğer bir itiyad da, şahsiyat yapılmasıdır. Bir siyasi akideye muarız olanların garez ve infiallerini onu temsil eden şahıslara tevcih etmeleri, insanlığa has bir zaafıtır. Bu zaaf bazan devlet, siyasî partiler, ilim ocakları ve ticarî müesseseler hizmetinde bulunan kimseler aleyhinde hakikate uymıyan şeyler söylenmesine ve yazılmasına zemin hazırlamaktadır. İtibarı sarsan ve hakikati tahrif eden propagandalar, umumî efkârı aldatacak ve şahısların itibarını zedeleyecek mecalara sürüklenebilmektedir. Gerek söz ve gerek yazı ile şahısların itibarına tevcih edilecek tecavüzlerin derhal durdurulmasına ve takibat mevzuu haline getirilmesine dair bir kanun hazırlanmıştır.

Adalet ve hukuk nizamına karşı yeni iktidar tarafından beslenen hürmet ve itimadın bariz bir delili, seçim mazbatalarının sıhhati hakkında nihai karar salâhiyetinin adli ve idarî kaza uzuvlarından mürekkep bir teşekküle bi-

Altın Stoku

rakılmasıdır. Halkın mal ve can emniyetini teminat altında bulunduran merciler, aynı salâhiyet ve hassasiyetle, seçim neticeleri üzerinde de karar verebileceklerdir.

1950 - 1954 de, hukuk ve adalet zihniyetine hakim olan fikirler dört madde halinde hülâsa edilebilir:

- 1) Kanunların halka verdiği teminatın fiilen tahakkuk ettirilmesi,
- 2) Umumi huzuru bozacak cereyanlara sed çekilmesi,
- 3) Şahısların itibarını tecavüzlerden masun tutmak,
- 4) Hukukî bir irade tezahürü olan seçimler hakkında nihai karar salâhiyetinin hukuk mercilerine bırakılması.

[Bakınız : Matbuat rejimi, propaganda, ceza evleri.]

Afyon

Son yıllarda afyon (haşhaş) istihsalinde bariz bir inkişaf kaydedilmiştir. Ekim sahaları genişlemiştir. Hektar başına randıman hissedilir derecede yükselmiştir. Mahsul çoğalmıştır.

Seneler	Ekiliş sahası (Hektar)	İstihsal (Kilo)
1945	25 475	107 935
1946	39 083	137 000
1947	30 666	307 000
1948	34 322	425 863
1949	22 558	45 905
1950	28 468	148 000
1951	30 970	344 423
1952	43 360	456 000
1953	50 000	460 000

[Bakınız : Ziraî istihsal].

Altın stoku

Muasır iktisat nizamında, altın, milletlerarası bir tediyeye vasıtası olarak kullanılmaktadır. İkinci Cihan Harbi-

Amme Borçları

nin ferdasında, Merkez Bankasının altın mevcudu 213 ton idi. Yedi Eylül kararlarının alındığı tarihlerde, bu altınlardan mühim bir kısmı sarf edilmiştir. Eski iktidardan devraldığımız altın miktarı (122) tondur.

Altınlarımız, 1950 den evvel elden çıkarılmıştır. Buna rağmen, muhalefetin kendi zamanına ait bir hâdiseden propaganda sahasında faydalanmağa çalıştığı dikkati çekmektedir. Resmî kayıtlara nazaran hakikat muhalefetin iddiasından tamamen farklıdır.

1950 senesinin Temmuz ayında, memleketimizde 387.056.236 lira kıymetinde 122.844.966 gram altın vardı. O tarihtenberi kıymetli maden stoku bazen çoğalmış, bazen de azalmış, fakat bu miktarın aşağısına hiçbir zaman düşmemiştir. Altınların satıldığına dair ortalıkta dolaşan sayıların mahiyeti, umumî efkârı bulandırmaya matuf birer isnattan ibaret kalmıştır.

Ocak 1954 tarihindeki altın mevcudu 127.567.618 gramdır. Mevcut stokun kıymeti 401.936.223 liradır. 1950 senesinin Temmuz ayına nisbetle altın mevcudumuzun kıymeti 14.879.987 lira ve sikleti 4.722.652 gram artmıştır. Demokrat Parti zamanında, altın stokumuz bir az daha zenginleşmiştir.

[Bakınız : Dış ticaret muvazenesi, ithalât rejimi, döviz ve altın, Avrupa Tediye Birliği].

Amme borçları

[Bakınız : Devlet borçları].

Amme hizmetleri

[Bakınız : Bütçe masrafları, belediyeler bütçeleri, vilâyetler bütçeleri, mülhak bütçeler.]

Ankara Andlaşması

Bu andlaşmanın esasları Belgrad'da kararlaştırılmış, metni Atina'da hazırlanmış ve imza merasimi Ankara'da yapılmıştır. Muahede, diplomasi tarihine «Ankara Andlaşması» adı ile geçmiştir.

Ankara Andlaşması, siyasî mahiyeti itibariyle, eski Balkan paktını istihlâf etmektedir. Muahede, Türkiye ile Yugoslavya ve Yunanistan arasında, siyasî, askerî, iktisadî ve kültürel esaslara dayanan bir işbirliği kurmaktadır. Ankara Andlaşması, Şimâl Atlantik müşterek müdafaa zincirine Cenubî Avrupa'dan yeni bir halka ilâve etmektedir. Bu muahedenin memleketimize sağladığı faide, Rumeli cephesinde yeni bir müttefik kazandırmasıdır.

[Bakınız : Haricî siyasetimiz, Nato - Atlantik Pakti, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, ecnebî misafirler.]

Anonim şirketler

Memlekette kaydedilen iktisadî inkişaf, iş sahasına yeni teşebbüslerin çıkması için müsait şartlar hazırlamaktadır. 1950 denberi, sanayi, ticaret ve bankacılık sahasında birçok teşekküller faaliyete geçmiştir.

1950 - 54 arasında kurulan sınaî teşekküllerin sayısı 44 ve sermayeleri mecmuu 170 milyon liradır.

Sene	Adet	Sermaye Lira
1950	4	2 260 000
1951	5	6 000 000
1952	15	37 450 000
1953	20	125 100 000
Yekûn..	44	170 810 000

1950 - 54 arasında kurulan ticarî teşekküllerin sayısı 101 ve sermayeleri mecmuu 136 milyon liradır.

Arazi Meseleleri

<u>Sene</u>	<u>Adet</u>	<u>Sermaye</u> <u>Lira</u>
1950	17	10 070 000
1951	20	15 235 000
1952	38	46 110 000
1953	23	65 106 000
Yekûn..	101	136 521 000

1950 - 54 arasında kurulan bankaların sayısı — Denizcilik Bankası istisna edilirse — 8 ve sermayeleri 57 milyon liradır.

<u>Sene</u>	<u>Adet</u>	<u>Sermaye</u> <u>Lira</u>
1950	1	25 000 000
1951	1	100 000
1952	1	15 000 000
1953	5	17 000 000
Yekûn..	8	57 100 000

[500 milyon lira sermaye ile kurulan Denizcilik Bankası yukarıdaki yekûna dahil değildir.]

Yukarıki cetvelde gösterilen yeni şirketlerin sayısı cem'an 152 ve sermayelerinin yekûnu 365 milyon liradır.

Arazi Meseleleri

Bakınız : Toprak tevzii, iskân işleri, tapu işleri, kadastro, emlak kredileri.]

Asayiş

Muhalefetin memlekette asayiş kalmadığına dair ileri sürdüğü iddialar hatırlardadır. Zabita vak'alarını mubalâgalandırmak suretile geçen senelerde hayli geniş bir propaganda kampanyasına girişilmişti. Fakat vukuat istatistik-

Atlantik Paktı

leri, asayiş hakkında ortaya atılan iddiaları tekzip etmiştir. 1951 - 1953 arasında vukuat artmamış, bilâkis azalmıştır.

Aşağıdaki cetvel, zabıta hadiselerinin takip ettiği seyir hakkında sarıh bir kanaat edinmeye hizmet edecektir.

Suçun nev'i	Vak'a adedi		
	1951	1952	1953
Gasp ve soygunculuk	107	166	66
Müsademe	68	86	52
Ceza evinden firar	203	212	182
Hayvan hırsızlığı	714	676	415
Kasden yangın çıkarma	154	180	91
Müsademeli hudut tecavüzü	14	23	8
Sarkıntılık	1067	1077	1137
Sarhoşluk	2760	2783	2929
Uyuşturucu maddeler	1423	1241	1153
Irza geçmek	15124	12547	10964
Öldürme	2487	2502	2186
Hırsızlık	19746	16824	11579

Bu rakamlar 1951 - 1953 arasında suç adedinin hırsızlıkta % 42, katilde % 12, irza geçmede % 28, hayvan hırsızlığında % 42 azaldığını ortaya koymaktadır.

Yalnız iki istisna ile, hemen bütün suçların ehemmiyetli nisbette seyrekleştiği görülmektedir.

Atlantik Paktı

Nato veya Atlantik Paktı denen müşterek müdafaa sistemi 4 Nisan 1949 da 12 devlet arasında imzalanmıştır. Muahedenin hazırlandığı tarihlerde, Türkiye de âkid memleketler arasında yer almağa teşebbüs etmiştir. Fransa, İngiltere ve Amerikaya bu arzumuz bildirilmiştir. O vakitki Dış İşleri Vekili, Amerikayı ziyaret ederek, Atlantik Paktına girmemizi temine çalışmıştır. Fakat yapılan müracaatlardan hiç biri netice vermemiştir.

Bunun üzerine eski hükümet bir Akdeniz paktı imzalanması ve Türkiyenin de dahil olması için teşebbüs etmiştir. Arkasından 1939 tarihli Türk - Fransız - İngiliz ittifakına

Atlantik Paktı

Amerikanın garanti vermesi teklif edilmiştir. Lâkin bu müracaatlar da neticesiz kalmıştır.

1950 den sonra, Türkiyenin haricî emniyetine ait meseleleri büyük milletlerin yeni bir anlayışla takip ettikleri görülmüştür. Evvelâ, müşterek müdafaa işleri ile alâkalı hazırlıklara Türkiye müşahit sıfatıyla davet olunmuştur. 1951 de Kanadada içtima eden Atlantik Konseyi, Türkiyeyi pakta almak üzere karar vermiştir. Aynı senenin Ekim ayında Atlantik Paktına Türkiye de girmiştir.

Atlantik Paktı, âkid taraflar arasında siyasî, iktisadî ve içtimaî işbirliğini tanzim eden şumullü bir anlaşmadır. Bu anlaşmanın memleketimize temin ettiği faydeler şöyle hülâsa edilebilir:

1 — Tecavüz karşısında Amerika ile başlıca Avrupa devletleri mütesanid bir cephe kurmaktadırlar. Bu devletler, askerî ve iktisadî bütün kaynaklarını kullanarak birbirlerini müdafaa edeceklerdir. Sulhu muhafazaya hizmet eden en müessir vasıta kuvvet olduğuna göre, Atlantik Paktına dahil devletlerin vücuda getirdikleri ittifak, yeni bir emniyet nizamının temellerini atmış bulunmaktadır.

2 — Nato devletlerinin kâfi derecede kuvvetlenmeleri için, kendilerine en modern silâh ve teçhizat bol miktarda verilmektedir. Natoya dahil memleketlerde hava meydanları, yollar, akaryakıt depoları, muhabere şebekeleri, deniz üsleri ve radar istasyonları yapılmaktadır. Memleketimizde, Natonun tahsisatı ile kurulan tesisler 379.285.000 lira değerindedir.

3 — Natonun ihtiyaçlarını karşılamak üzere, memleketimizdeki makine ve kimya sanayiine 32,5 milyon liralık sipariş verilmiştir. Bu suretle, yeni kalkınan sanayi, Avrupa müdafaaasında hisse almıştır. Tarihte ilk defa olarak, Türkiyedeki sanayi müesseseleri, teknik seviyelerinin delilini milletler arası sahada isbat fırsatını bulmuşlardır.

Nato Anlaşmasına girmekle, Tanzimattan itibaren ikinci defa olarak Türkiye büyük devletler camiasında lâyük olduğu mevkiî ihraz etmiş ve fiili bir iş birliği sistemine katılmıştır.

[Bakınız : Haricî siyasetimiz, Birleşmiş Milletler, Kore seferi, Ankara Andlaşması, Marshall Plânı.]

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi, 3 Ağustos 1949 da teessüs etmiştir. Konsey azaları Türkiye, Belçika, Danimarka, Federal Almanya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İsveç, İtalya, İrlanda, İzlanda, Lüksemburg, Sâr, Norveç ve Yunanistan mümessillerinden mürekkeptir. Konseyin merkezi Alman - Fransız hududu üzerindeki Strasburg şehridir.

Avrupa Konseyinin gayesi, aza memleketlerin müşterek haklarını korumak, bugünkü medeniyetin maruz kalacağı tehditleri önlemek, iktisadî, içtimaî, hukukî, idarî, ilmi ve kültürel sahalarda işbirliği tesis etmektir.

Avrupa Konseyinin teşkilâtı üçe ayrılmaktadır:

1) Vekiller Komitesi.

Vekiller Komitesi, aza devletlerin hariciye nazırlarından tereküp etmektedir. Bu komite konsey namına hareket etmek, karar vermek ve muahede imzalamak salâhiyetini haizdir. Vekiller Komitesi, umumiyetle, istişarî meclisin toplantı devresinden birkaç gün evvel içtima etmektedir.

1952 senesinde, Vekiller Komitesinin içtimalarına Türkiye riyaset etmiştir.

2) İstişarî Meclis.

İstişarî Meclis, aza devletlere mensup 132 temsilciden mürekkeptir. Temsilciler, aza devletlerin parlâmentoları tarafından seçilir. İstişarî meclis her sene iki veya üç defa

Avrupa Tediye Birliği

toplandır. Toplantıların mecmuu, senede bir aydır. Fakat toplantı devreleri arasında, komisyonlar çalışmalarına devam ederler. İstışari mecliste, Avrupayı ve Avrupalıları alâkadar eden bütün mevzular münakaşa edilir. Ve münakaşa neticesinde varılan kararlar, Vekiller Komitesinin dikkatine sunulur.

Türkiye, istışari mecliste, 10 kişilik bir heyet tarafından temsil edilmektedir. Heyet reisi, Profesör Nihat Reşat Belger'dir. Meclisin ikinci reislik makamı da Türkiye'nin uhdesindedir.

3) Genel sekreterlik.

Konseyin idari işlerine bakan bir genel sekreterliği vardır. Genel sekreterlikte, aza memleketlere mensup memurlar vazife görmektedir. Fakat 1950 nihayetine kadar, konsey kadrolarında tek bir Türk memur bulunmuyordu. Ancak bu tarihten sonra, konseye Türk memurlar alınmağa başlanmıştır. Halen konseyin matbuat servisinin bir şubesi, vazifesinde muvaffakiyet gösteren değerli bir Türk memur tarafından idare edilmektedir.

[Bakınız : Harici siyasetimiz, Birleşmiş Milletler, Nato - Atlantik Paktı, Güvenlik Konseyi, ecnebi misafirler.]

Avrupa Tediye Birliği

Avrupa Tediye Birliği anlaşması, 19 Eylül 1950 de, Marshall plânı memleketleri arasında imzalanmıştır. Anlaşmanın hedefleri şöyle izah edilebilir:

Muhtelif memleketler arasında cereyan eden ticaret muameleleri, muntazam ve yeknesak bir seyir göstermektedir. Meselâ bir mevsim Türkiye'nin İtalyaya sattığı mal miktarı oradan yaptığı ithalâttan fazla olmaktadır. 1950 den önce, böyle bir vaziyetle karşılaşıldığı zaman, İtalyanlar borçlarının kabarmaması için mübayaalarını da-

Avrupa Tediye Birliği

raltmak temayülünü göstermekte idiler. Diğer taraftan, Türkiye de, İtalya'daki alacağını karşılık tutarak Almanya veya İngiltere'den serbestce mal satın almak imkânına sahip değildi. Avrupa Tediye Anlaşması, bir memlekete ait fazla ihracatın diğer piyasalarda kullanılamamasından mütevellit güçlükleri bertaraf etmiştir. Tediye Birliği, meselâ Yunanistana sattığımız bir malın bedeli ile İngiltere, Almanya, Fransa, İsveç, Belçika, Hollanda, Norveç, Danimarka veya İtalyadan mübayaa yapmak hakkını bahşetmektedir. Bir memleketin muayyen bir devre zarfında anlaşmaya dahil memleketlerde biriken alacak ve borçları tek bir hesapta toplanmakta ve yekûn üzerinden tediyele muvazenelendirilmektedir.

Avrupa Tediye Birliği, aynı zamanda kredili ticaret muamelelerini de kolaylaştırmaktadır. Bir memleketin bir mevsim fazla ithalât ve diğer bir mevsim fazla ihracat yapması kabildir. İhracatın az veya ithalâtın fazla olduğu devrelerde sıkışarak ticaretlerini durdurmamaları için, bir kredi mekanizması kurulmuştur. Bu kredi mekanizması sayesinde; aza memleketlere kısa, orta ve uzun vadeli cari hesaplar açılmaktadır. Dış ticaret açıkları veya fazlaları, bu hesaplara geçirilmektedir. Avrupa Tediye Birliğinde, Türkiye lehine açılan hesap vaziyeti şöyledir:

Orta ve uzun vadeli krediler:

Başlangıç kredisi	25 milyon dolar
Kota kredisi	30 " "
Hibe mahiyetindeki hususi menabi	68 " "
Yekûn	123 " "

Avrupa Tediye Anlaşması, dış ticaret hacmini miktar bakımından % 100 ve kıymet bakımından % 70 arttırmıştır. 1950 - 1953 arasında, anlaşmaya dahil memleketlerle yaptığımız ticari muameleler 1.202.851 tondan 2.400.543

Azot Sanayii

tona ve 973 milyon liradan 1 milyar 599 milyon liraya yükselmiştir.

[Bakınız : Altın stokumuz, ithalât rejimi, döviz ve altın, dış ticaret hacmi.]

Azot ve süper fosfat sanayii

Azot sanayii Kütahya'da kurulacaktır. Bu sanayi şubesi, ziraatimizde şiddetle ihtiyaç duyulan azotlu gübreleri istihsal edecek ve millî müdafaanın nitrik asit ihtiyacını karşılayacaktır. Sermaye, millî bankalarımız ve teşekküllerimiz tarafından temin edilmektedir. Tesis masrafları 40 - 50 milyon lira civarında olacaktır. Fabrikanın yıllık istihsalı 22 milyon lira tutacaktır.

Ayrıca İskenderun'da süper fosfat fabrikası tesis edilmektedir. Bu fabrikanın sermayesi Ziraat Bankası, Sümerbank, Etibank, Makine ve Kimya Endüstrisi, Ziraî Donatım Kurumu, Şeker Fabrikaları ve New York'daki «Fertilizer Corporation of America» firması tarafından temin edilmektedir. Fabrika senede 100 - 130 bin ton kadar fosforlu sunî gübre imal edecektir.

[Bakınız : Ziraî Donatım Kurumu, ziraî istihsal, gübreleme.]

Bağ, bahçe mahsulleri

Hububattan sonra, en fazla gelir temin eden ziraat nevi, bağ ve bahçe mahsulleridir. Bazı meyvelerimiz, mühim ihracat maddelerimiz arasında yer almaktadır.

Ziraat Vekâletinde, bağ ve bahçe mahsullerile meşgul iki teşkilât vardır. Birincisi, bahçe kültür istasyonlarıdır. Bahçe kültür istasyonları, ilmî çalışmalar yaparlar ve üretme sahasında faaliyet gösterirler.

Balıkçılık Anlaşması

İkinci teşkilât, fidanlıklardır. Fidanlıklar; münhasıran üretme işleriyle uğraşırlar. Üretilen fidanların son dört senelik miktarları aşağıda gösterilmiştir:

	1950—51	1951—52	1952—53	1953—54
Meyveli	746 116	1 097 910	1 200 350	1 389 497
Meyvesiz	219 230	274 950	347 750	384 910
Amerika asma	3 644 030	3 130 886	2 945 600	2 982 250
Aşılı	40 150	45 650	32 050	160 950
Yerli	228 100	223 850	196 500	239 700
Yaprak dut	754 800	674 300	412 500	331 660
YEKUN	5 632 426	5 447 546	5 134 750	5 488 017

Balıkçılık anlaşması

Ege sahillerimize yakın adalarda oturan balıkçılar ötedenberi kara sularımızda kaçak balık avlamaktadırlar. Yunan balıkçılarının kullandıkları dinamit ve sürütme usulleri, balık servetimizi tahrip etmektedir. Gümrük muhafaza motörlerimiz ile Yunan balıkçıları arasında zaman zaman silâhlı çarpışmalar olmaktadır.

Silâhlı çarpışmaların sebebiyet verdiği nahoş vak'aları önlemek için, iki memleket arasında bir anlaşmaya varmak lüzumuna kanaat getirilmiştir. Fakat balık servetimizin tahribine yol açacak mahiyette herhangi bir mukavele Büyük Millet Meclisince tasdik edilmiş değildir.

Fiili vaziyet şöyledir:

1951 senesinde yapılan ziyaretler esnasında, Yunan Başvekil Yardımcısı M. Venizelos, gümrük muhafaza teşkilâtımızın Yunan balıkçılarına ateş açmaktan tevaki etmelerini rica etmiştir. Bu rica üzerine, mutlak zaruret olmaksızın ateş açılmaması ve ancak kanunun tasrih ettiği hallerde silâh kullanılması lüzumu muhafaza teşkilâtına bildirilmiştir.

Bankalar

Kaçak balık avlama vak'aları, bilhassa yaz aylarında olmaktadır. Bazen haftada 3 veya 4 vak'a çıkmaktadır. Cürmümeşhud halinde yakalanan balıkçılar, en yakın kasabadaki mahkemeye sevk edilmekte, balıkları müsadere edilmekte ve kendileri bir ay hapse mahkûm edilmektedir.

Yunan matbuatı, yakalanann kaçakçıları müdafaa etmekte, vak'alar hakkında mübalâğalı haberler vermektedir. Bu yüzden Yunan halkında yanlış kanaatler belirmektedir. Bizim muhalefetimiz ise, balıklarımızın Yunanlılara hediye edildiğini ileri sürerek, memleket efkârı ummiesini iktidar aleyhine tahrike çalışmaktadır.

Balıkçılar meselesi, bir hakikatin yekdiğerine zıt iki ayrı istikamette ne kadar geniş tahriflere mevzu teşkil edebileceğini gösteren tipik bir misaldir.

[Bakınız : Haricî siyasetimiz.]

Bankalar

1949 da faaliyette bulunan 44 banka vardı.

1950 - 54 arasında dokuz yeni banka kurulmuştur. Bu bankalar şunlardır:

Türkiye Sinaî Kalkınma Bankası,
Denizcilik Bankası,
Doğubank,
Türk Ekspres Bankası,
İstanbul Bankası,
Demir Bank.
Göynük Ticaret ve Sanayi Bankası,
İşçi Kredi Bankası,
Pancar Kooperatifleri Bankası.

1950 - 54 arasında mevcut bankaların faaliyet hacmi de genişlemiştir. Akhisar Tütüncüler Bankası 2 yerde, Em-

lâk Kredi Bankası 17 yerde, Sümerbank 16 yerde, Denizcilik Bankası 2 yerde, Halk Bankası 24 yerde, Doğubank 9 yerde, Akbank 42 yerde, Türkiye Garanti Bankası 1 yerde, Türkiye Kredi Bankası 5 yerde, Türk Ticaret Bankası 11 yerde, Türkiye İş Bankası 22 yerde, Yapı ve Kredi Bankası 64 yerde şube ve ajans açmışlardır.

1950 - 53 arasında tasarruf mevduatı 574 milyondan 1.029.140.596 liraya, diğer mevduat 652 milyondan 1.693.671.352 liraya yükselmiştir. Mevduat yekûnu iki mîsilden fazla artarak 1.226.448.363 liradan 2.722.811.948 liraya çıkmıştır. Merkez Bankası karşılıklı paralar fonu ve sair hesaplar da dikkate alınırca, mevduat yekûnu 3,5 milyar lirayı aşmaktadır.

Bankaların açtıkları ziraî krediler 410 milyon liradan 1952 de 1 milyar 60 milyona, ticarî krediler 1 milyar 68 milyondan 1953 de 2 milyar 65 milyona ve ipotek mukabili krediler 85 milyondan 239 milyona yükselmiştir. Umum kredi yekûnu 1950 - 53 arasında 1 milyar 563 milyondan 2 milyar 234 milyona çıkmıştır.

Kredi hacmindaki umumî genişleyiş, memleketteki istihsal ve ticaret faaliyetinin ne derece canlı bir seyir takip ettiğini göstermektedir. İpotek karşılığı krediler ve tasarruf mevduatı ise, halkın maişet darlığı çektiğine dair ileri sürülen iddialara bir cevap teşkil etmektedir. Tasarruf mevduatının 4 senede iki misli ve ipotek mukabili inşaat kredilerinin üç misline yakın artış kaydettiği bir memlekette, halkın maişet darlığı çekmesi ve eskisinden daha düşük bir hayat seviyesine katlanması bahis mevzuu olamaz.

[Bakınız : Kredi, faiz haddi.]

Bayındırlık İşleri

Nafia hizmetlerinin imparatorluk devrinde ne derece ihmale uğradığını takdir etmek için «İslâm ülkelerinde hanelerden gayri bir şeye rastlamadığını» söyleyen şairin mısralarını hatırlamak kâfidir. Cumhuriyetin ilk çeyrek asırlık devresinde, imar hareketlerine gereken hız verilmiştir. 1924 - 48 senelerinde, nafia bütçeleri asgari 17 milyon ve azami 99 milyon lira arasında dalgalanmıştır. Yollar, köprüler, su tesisleri, santraller, hava meydanları, limanlar gibi hayati kıymeti haiz mevzulara pek az tahsisat ayrılmıştır.

1950 den itibaren, nafia hizmetlerinde, mazinin ihmallerini telâfi etmek üzere büyük gayretler harcanmağa başlanmıştır. Memleketin her tarafında hummalı bir imar hareketine girilmiştir. Bayındırlık Vekâleti bütçesi 1950 de 185 milyona, 1951 de 249 milyona, 1952 de 395 milyona, 1953 de 450 milyona ve 1954 de 425 milyona yükseltilmiştir. 1950 - 54 arasında nafia hizmetlerine ayrılan tahsisat 1 milyar 704 milyon lira tutmaktadır. Bu miktar eski iktidarın 25 senede sarfettiği paradan 490 milyon lira fazladır.

1924 - 1950 arasında su işlerine harcanan para 140 milyon liradan ibaretti. Halbuki 1954 e kadar harcanan ve taahhütlere girilmesi için mezuniyet alınan miktar, 680 milyon liraya yükselmektedir. Bu tahsisat ile 64 tane yeraltı suyu için kuyu, 106 tane köy, kasaba ve şehir kurutması, 13.868 içme suyu tesisi yapılmış, 301.000 hektar arazi taşkından korunmuş, 169.000 hektar arazi kurutulmuş, 284.000 hektar arazi sulanmıştır. 1954 bütçesinden itibaren tatbik edilecek program mucibince 500 yeraltı su kuyusu, 160 kasaba ve şehir kurutması, 25000 köyün iç-

me suyu için inşaata başlanacak, 550.000 hektar arazi taşkından korunacak, 300.000 hektar bataklık arazi kuru-tulacak ve 550.000 hektarlık ziraat sahası sulanacaktır.

Eski iktidar zamanında inşası tasavvur edilen enerji tesisleri arasında kısmen tamamlanabilmiş tek büyük santral Çatalağzı elektrik istasyonu idi. Yeni iktidar ise 555 milyon lira kıymetinde 17 muhtelif enerji tesisinin inşasına fiilen başlamıştır. Bunların önümüzdeki yıllarda yekdiğerini takiben işletmeğe açıldığı görülecektir. Ayrıca 256 milyon lira değerinde dört büyük tesisin inşasına 1954 den itibaren girişilecektir.

1950 - 54 arasında 145 kilometre demiryolu hattı tamamlanmıştır. İnşa halindeki demiryollarının uzunluğu ise 271 kilometredir. 416 kilometre tutan bu hatlara ayrılan tahsisat 105 milyon liradır. Ayrıca, limanlar için hariçten 20.8 milyon dolar kredi temin edilmiş ve iç finansman için 57 milyon lira ayrılmıştır. Bu para ile 22 yeni iskele ihale edilmiş ve 8 tanesi tamamlanarak tahmil ve tahliyeye açılmıştır. 40 milyon lira sarfı ile 10 hava meydanı yapılmış veya islâh edilmiştir. Ve 205 milyon liralık 19 yeni meydanın üç seneye kadar tamamlanması için gerekli tedbirler alınmıştır.

Zelzele, seylâp, yangın ve heyelandan zarar gören vatandaşlarımıza yapılan yardım da arttırılmıştır. Zelzele tahribatına 13 milyon, su baskınlarına 3 milyon 902 bin, heyelânlara 303 bin ve yangın felâketzedelerine 660 bin ve sair âfetlere 1,5 milyon liralık muavenette bulunulmuştur.

Karayolları şebekesinin vücade getirilmesi, Demokrat Parti iktidarının en büyük muvaffakiyetlerinden birini teşkil etmektedir. 1950 - 54 arasında devlet yollarına 417.323.651 milyon lira, vilâyet yollarına, 108.472.751 lira ve köy yollarına 14.749.211 lira harcanmıştır. Bu para

Belediyeler bütçeleri

ile 6.953 kilometre devlet yolu, 3.329 kilometre vilâyet yolu ve 4.826 kilometre köy yolu ile 13.474 metre uzunluğunda 291 köprü yapılmıştır. Ayrıca her yıl 20 bin kilometrelik bir yol şebekesi bakım altında bulundurulmuştur.

[Bakınız : Karayolları, Demiryolları, hava meydanları, su işleri, elektrik santralleri, enerji tesisleri, köy suları, köy yolları, köy okulları, vilâyet yolları, limanlar.]

Belediyeler bütçeleri

Bütün faaliyet sahalarında olduğu gibi, belediye hizmetlerinde de 1950 den itibaren bariz bir genişleme husule gelmiştir. Dört senedenberi, belediyelerin malî vaziyeti de inkişaf halindedir. Varidat artmakta ve imar hareketleri hız kazanmaktadır.

Seneler	Belediye bütçelerinin yekûnu
1950	138 394 992 Lira
1951	146 918 552 >
1952	173 082 072 >
1953	180 695 041 >

1950 - 1953 arasında belediye bütçelerindeki artış nisbeti % 30 dur.

[Bakınız : Bütçe, bütçe masrafları, vilâyet bütçeleri.]

Birleşmiş Milletler

Türkiye, Birleşmiş Milletler teşkilâtının azasıdır. Teşkilâtın en mühim uzvu olan Güvenlik Konseyine de seçilmiş bulunmaktadır. Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile Milletlerarası Mülteciler Teşkilâtının idare heyetlerine de dahil bulunmaktayız.

Memleketimizin seçildiği ve çalışmalarına katıldığı diğer komisyonlar ve teşekküller şunlardır: Silâhsızlanma Komisyonu, İktisadi ve İçtimai Konsey, Filistin Uzlaştırma komisyonu ve Filistin Mültecileri Kalkındırma ve Bayındırlık Teşkilâtı İstişare Komisyonu.

Memleketimiz, Birleşmiş Milletlerin aralarında kurdukları ihtisas müesseselerine de dahildir. Türkiye'nin âza bulunduğu ihtisas müesseseleri şunlardır: Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilâtı, Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilâtı, Birleşmiş Milletler Öğretim, İlim ve Kültür Teşkilâtı, Milletlerarası Para Fonu, Dünya Sağlık Teşkilâtı, Dünya Posta Birliği, Milletlerarası Telekomünikasyon Birliği, Dünya Meteoroloji Teşkilâtı.

Türk delegasyonu, Birleşmiş Milletler teşkilâtında faal bir rol oynamaktadır. Bilhassa silâhsızlanma işinde, heyetimizin ileri sürdüğü teklifler ve tezler alâka toplamıştır. Türk delegasyonu, silâhsızlanmanın makul, müsavî ve adil esaslar dairesinde yapılabilmesi için güvenilir bir kontrol sistemi kurulmasında ısrar etmiştir.

Fas ve Tunus meselelerinde, Türkiyenin müdafaa ettiği görüş şöyle hülâsa edilebilir: «Muhtar olmyan ülkelerin bir an evvel kendi kendilerini idare etmek hakkını kazanmaları lâzımdır. Birleşmiş Milletlerin rolü, tarafları bu esas dairesinde uzlaştırmaya çalışmak olmalıdır.»

Hükümetimiz, aynı zamanda, Birleşmiş Milletler Andlaşmasının tâdili hakkındaki müzakerelere katılmış ve mer'iyetteki statünün aksaklıklarını ve kifayetsizliklerini düzeltmeğe matuf projeleri desteklemiştir.

Türkiye, geniş mikyasta muhacir kabul eden bir memleket olduğu için, Mülteciler Teşkilâtının faaliyeti ile yakından alâkalıdır. Bilhassa Bulgaristandan gelen göçmenlerin barındırılması, kalkındırılması ve müstahsil hale ge-

Buğday

tirilmesi için aldığımız tedbirler, aynı neviden meseleler ile karşılaşan diğer memleketlerdeki çalışmalara rehber olmuştur. Mülteciler Teşkilâtı, Türkiye'ye gelen muhacirlerin meslekî bakımdan yetiştirilmesini sağlayacak mektepler kurulması için yapılan yardımlara tavassut etmiştir.

Hükümetimiz, yurdlarından ve yuvalarından senelerdenberi uzak kalan, kendileri ve aileleri izdirap içinde yaşayan harp esirlerinin iadesi için yapılan bütün teşebbüsleri desteklemiş ve bu teşebbüslerin müsbet netice vermesi için çalışmıştır.

Dost İslâm devleti Libya'nın kalkındırılması için Birleşmiş Milletler vasıtasile yapılan yardımların ve alınan tedbirlerin istihsalinde Türkiye'nin müzaheretini dokunmuştur. Direk ve indirek yardımlar hakkında konseyin ittihaz ettiği kararlar, Türkiye'nin teşebbüsü ile netice vermiştir. «Libya'nın inkişafı» için kurulan müesseseye Türkiye de katılmıştır. Libya ile İtalya arasındaki ihtilâfların halli için bir Milletlerarası Mahkeme kurulmasına da tarafımızdan müzaheret gösterilmiştir. Bu mahkemede, yüksek dereceli bir Türk hâkimi vazife görmektedir.

Türkiye, aynı zamanda kadınlara siyasi haklar verilmesine dair imzalanan muahedeye katılmış ve beyaz zehir ticaretinin önlenmesini istihdaf eden New York afyon anlaşmasına girmiştir.

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Teşkilâtındaki mesaisi, müsbet ve yapıcı bir karakter taşımaktadır.

[Bakınız : Harici siyasetimiz, Nato - Atlantik Paketi, Güvenlik Konseyi, Kore seferi.]

Buğday

Buğday, toprak mahsullerimiz arasında en mühim mevkii işgal etmektedir. Ziraî gelirin büyük kısmı, buğday istihsalinden mütevellittir.

Son yıllar zarfında, buğday ziraatında büyük inkişaf- lar kaydedilmiştir. Buğday ekilen sahalar 4.206.121 hek- tardan 6.390.000 hektara yükselmiştir. Hektar başına al- nan randıman 863 kilodan 1.252 kiloya çıkmıştır. İstihsal de, 3.629.968 ton iken 8.000.000 tonu bulmuştur.

İktisadî buhran senelerinde istismara uğrayan ve bir aralık buğdayını 1 kuruş 66 santime elden çıkarmak mec- buriyetinde bırakılan ziraî nüfusumuz, artık kilosunu 30 kuruştan kemali emniyetle Ofise ve piyasaya satış yapabil- mektedir. 1950 de buğday istihsali dahilî istihlâke kâfi gelmez iken, bugün memleketimiz senede bir milycn tona yakın buğday satmaktadır. Halk Partisi devrinde dışarıdan buğday getirten ve şehirler nüfusunu güçlkle iâşe edebi- len Türkiyemiz, artık dünyanın beş büyük buğday ihra- catçısı arasında mevki almaktadır.

	Buğday istihsali	Ofis mübayaatı	Buğday fiyatı
1945	—	377 334 Ton	27
1946	—	583 340 »	22
1947	—	391 776 »	22
1948	—	587 996 »	22
1949	—	231 360 »	22
1950	—	466 103 »	22
1951	3 629 000 Ton	786 832 »	22
1952	6 447 000 »	1 212 491 »	30
1953	8 000 000 »	1 686 237 »	30

1945 - 1949 senelerinde Ofisin vasatı mübayaatı 400 bin ton civarında idi. Köylüye Ofisten ödenen para, yüz milyon lirayı biraz geçiyordu. 1953 de ise, mübayaat mik- tarı dört mislinden fazla artarak 1.686.237 tonu bulmuş- tur. Köylüye ödenen para ise 500 - 600 milyon liraya yük- selmiştir. Yalnız Ofis tarafından köylerimize akıtılan para, eski iktidar zamanındakinden en az beş misli fazladır. Mem- leketteki iktisadî refahın anahtarını, buğday siyasetimizde bulmak mümkündür.

Buğday ithal ve ihracı

[Bakınız : Ziraat istihsal, hububat istihsalı, tohum ıslahı, tohum tevzii, traktör ve ziraat makineleri, buğday ithal ve ihracı.]

Buğday ithal ve ihracı

Halk Partisi, hükümetin çiftçiden 30 kuruşa buğday almasını tenkid etmektedir. Hakikatte ise, bu fiat memlekette buğday istihsalinin inkişaf etmesini sağlamıştır. Türk çiftçisine buğdayın beher kilosu için 30 kuruş ödenmesini çok görenler, bir zamanlar yabancılardan 37 kuruşa buğday almışlardır.

1950 senesine kadar yapılan ithalât ve ton başına ödenen fiat

<u>Sen</u>	<u>Mübayaatın yapıldığı memleket</u>	<u>Miktar (Ton)</u>	<u>Fiyat (Lira)</u>
1948	Amerika	9 307	376 26
1949	Kanada	121 375	244 77
1949	Amerika	79 259	263 88
1950	Amerika	50 490	259 19
1950	Macaristan	6 600	268 39
1950	Suriye	50 000	232 18
1950	Pakistan	26 631	234 97

1951 den itibaren yapılan ihracat ve ton başına alınan fiyat

<u>Sen</u>	<u>Memleket</u>	<u>Miktar (Ton)</u>	<u>Fiyat (Lira)</u>
1951	Suriye	25 000	348 —
1951	Suriye	25 000	325 —
1951	Ürdün	13 000	348 —
1952	Pakistan	50 000	337 12
1952	Muhtelif	555 067	346 28
1953	Muhtelif	916 782	224 06
1954 (Ocak)	Muhtelif	236 000	176 01

1950 den evvel, buğday ihtiyaçlarımızı karşılamak üzere harice avuç dolusu dolar ve altın akıttırdık. Bugün ise, limanlarımızdan kalkan hububat yüklü gemiler, memlekette yüz milyonlarca liralık döviz kazandırmaktadır.

Bütçe

1950 - 54 arasında, devlet bütçesi, büyük bir inkişaf geçirmiştir.

Hazine varidatının memlekete en faideli ihtiyaçlara kullanılmasına titiz bir itina gösterilmiştir. Bütçe israfları önlenmiştir. Yurdun kalkınmasına yarayacak bütün iş sahalarına lüzumlu para temin edilmiştir. Diyanet İşlerine, hastahane ve dispanserlere, mekteplere, orduya, ziraat işlerine ve iktisadî kalkınmamıza eskisinden çok fazla tahsisat verilmiştir. Kara yollarına, köprülere, içme sularına, barajlara ve elektrik santrallerine yüz milyonlarca lira harcanmıştır. Aşağıdaki rakamlar, bütçenin beş sene içinde ne derece inkişaf ettiğini göstermeğe kâfidir:

<i>Mali sene</i>	<i>Bütçe yekünü</i>	<i>Tahsisatın artış nisbeti</i>
1950	1 487 208 563 lira	—
1951	1 579 758 737 »	% 6
1952	1 750 925 401 »	% 19
1953	2 127 506 736 »	% 40
1954	2 288 417 501 »	% 53

1950 - 54 arasında, devlet bütçesinden âmme hizmetlerine ödenen tahsisat % 53 nisbetinde arttığı halde, mali vaziyetimiz her sene biraz daha sağlamlaşmıştır. Bir kısım vergilerin kaldırılmasına veya indirilmesine rağmen, bütçe varidatı yükselmiştir. Bütçe açıkları bir seneden diğerine tedricen daralmıştır. Onbeş yıldanberi ilk defa olarak, bütçe muvazenesi teessüs etmiştir.

Bir taraftan ordumuzu kuvvetlendiren ve memleketi imâr eden hükümetimiz, diğer taraftan takip ettiği dirayetli maliye siyaseti sayesinde, birikmiş borçlardan bir kısmını ödemeğe ve bütçeyi denkleştirmeğe muvaffak olmuştur.

Bütçe Masrafları

[Bakınız : Bütçe varidatı, bütçe muvazenesi, yatırım bütçeleri, mülhak bütçeler, vilâyet ve belediye bütçeleri, vergiler, vergi yükü.]

Bütçe masrafları

1950 - 1954 senelerinde, devlet dairelerinin hizmet sahaları, ehemmiyetli nisbette genişlemiştir. Muhtelif hizmetlere yapılan masrafları gösteren rakamlar aşağıdadır:

Faaliyet sahası	Cari bütçe masrafları	
	1951 Lira	1954 Lira
Sağlık	60 865 221	101 864 457
Maarif	185 424 153	249 733 934
İçtimai hizmetler	139 631 831	166 992 829
İktisadî kalkınma	63 783 785	84 266 942
Milli Müdafaa	507 632 242	612 041 946
Borç ödeme	105 165 488	135 792 334
Umumi idare	207 052 017	337 097 016
Y E K Ü N	1 269 554 737	1 691 789 458

Faaliyet sahası	Yatırım masrafları	
	1951 Lira	1954 Lira
Sağlık	6 121 904	22 913 560
Maarif	20 219 722	52 234 201
İktisadî kalkınma	256 702 223	473 338 870
Milli Müdafaa	22 144 150	45 840 000
Umumi idare	5 016 001	1 524 000
Y E K Ü N	310 204 000	595 850 571

Dört sene içinde, cari bütçe hizmetlerine ayrılan tahsisat 1.269.554.737 liradan 1.691.789.458 liraya ve yatırımlara ayrılan tahsisat 310.204.000 liradan 595.850.571 liraya çıkmıştır. Cari masrafların ve yatırım tahsisatının dört yıllık yekûnu 7.745.830.930 liradır. Bu muazzam

yekûn, bir memleketi lâyük olduğu refah seviyesine ulaştırmak için sarfedilen emeklerin en belîğ ifadesidir.

Bütçe muvazenesi

Maliye tarihimizde, on beş senedenberi ilk defa olarak, 1954 de denk bir bütçe hazırlanmıştır.

1939 - 1950 arasında, bütçe açıkları müzmin bir seyir takip etmiştir. Devletin varidatı ile masrafları arasındaki gediği doldurmak için piyasaya kâğıt para çıkarılmıştır. Bütçe açıklarının yarattığı enflasyon, fiyatların beş misli yükselmesine sebebiyet vermiştir. Devlet borçları da seneden seneye kabarmıştır.

Hükümetimiz, gelecek nesillere ağır bir borç yükü kalması ile neticelenecek bütçe açıklarına bir son vermek zaruretine kanaat getirmiştir. 1951 den itibaren, bütçe açıklarını her sene biraz daha daraltmış ve nihayet tamamen kaldırmıştır. Aşağıdaki rakamlar, bu hususta bir fikir vermeye hizmet edebilir:

<i>Mali sene</i>	<i>Bütçe açığı</i>
1951	234 770 000 lira
1952	199 470 000 "
1953	167 652 000 "
1954	0 — 0

Maliye sahasında, hükümetin en büyük muvaffakiyetini teşkil eden denk bütçenin kıymetini halkın nazarında düşürmek kasdi ile muhalefet tarafından varidatın tahakkuk etmeyeceğine ve bütün masrafların dikkate alınmadığına dair iddialar ileri sürüldüğü görülmektedir. Bu iddialar hakikata uygun değildir. Eski iktidar zamanında, umumî muvazene kanunları 1940 da 14 defa, 1941 de 12 defa, 1942 de 10 defa, 1943 de 11 defa, 1946 da 8 defa ilâh... değiştirilmişti. 1950 den önce, sene içinde yapılan tâdiller-

Bütçe varidatı

le bütçenin hakiki çehresi tanınmıyacak kadar tagayyurata maruz kalırdı. Halbuki 1951 den sonra, bütçeler sene zarfında pek az değiştirilmiştir. Masraflar, kanunlarla verilen mezuniyeti aslâ tecavüz etmemiştir. Varidat tahminleri ise, daima tahakkuk etmiştir. 1951 bütçesinde, tahminlerin yüz milyonlarca lira mübalâğa edildiği muhalefet mebusları tarafından Meclis kürsüsünden söylendiği halde, malî sene nihayetinde 7 milyon lira fazla hasılât alınmıştır.

Dört senedenberi, varidat tahminlerinde gösterilen isabet, masrafların bütçe kanunlarıyla verilen mezuniyete uygun cereyan etmesi ve muhalefet tarafından ileri sürülen iddiaların yıl sonunda yanlış çıkması, takip edilen maliye siyasetinin sıhhat ve samimiyetine delildir.

Bütçe varidatı

1950 seçimlerinden sonra iktidar mesuliyetini omuzlarına alan hükümetiniz, vergilerde 254 milyon liralık indirme yapmıştır. Fakat maliye ve iktisat siyasetlerinin daha iyi idare edilmesi sayesinde, bu indirmelere rağmen, varidat artmıştır. 1950 - 1954 arasında, devlet varidatında yüzde 76 nisbetinde bir artış husule gelmiştir.

Mali sene	Bütçe varidatı	1950 senesine nazaran fazlalık
1950	1 300 420 454	—
1951	1 353 210 334	% 4.0
1952	1 653 763 915	% 27.2
1953	1 959 854 000	% 50.7
1954	2 289 475 000	% 76.0

1950 den önce, varidat bütçesindeki tahmin hatâlarının % 20 nisbetini aştığı vaki idi. 1951 den itibaren ise, varidat tahminleri gayet cüz'î ve müsbet farklarla tahakkuk

Büyük Millet Meclisi

etmiştir. Tahminlerin aîma tahakkuk etmesi, aynı zamanda bütçe muvazenesinin sağlam bir esasa istinad ettirildiğine delildir. Bütçe muvazenesi, âmme hizmetlerinden fedakârlık yapılmaksızın, vergiler randımanını inkişaf ettirmek suretiyle tesis olunmuştur.

Devletin başlıca varidat kaynakları şunlardır :

<i>Varidatın nevi</i>	<i>Getirdiği gelir miktarı</i>
Gelir Vergisi	485 000 000 lira
Kurumlar Vergisi	90 000 000 »
İthalât Vergisi	207 000 000 »
İmalât Muamele Vergisi	215 000 000 »
Bankalar Muamele Vergisi	38 000 000 »
Gümrük Resmî	262 000 000 »
Şeker ve Glikoz İstihlâk Vergisi	160 000 000 »
Akaryakıt Vergisi	75 000 000 »
Tekel maddelerinden alınan Sa- vınma Vergisi	127 000 000 »
Damga resmi	72 000 000 »
Tapu Harçları	46 000 000 »
Tekel sâfî hasılât	138 000 000 »
Musul petroleri hissesi	75 000 000 »

[Bakınız : Vergiler hasılâtı, bütçe, bütçe muvazenesi, Musul petroleri.]

Büyük Millet Meclisi

Dokuzuncu devre Büyük Millet Meclisi, halkın geçen seçimlerde gösterdiği itimad ve teveccühe lâyık eserler verebilmek için ciddi gayretler sarf etmiştir. Son meclisin toplantı adedi, komisyon çalışmaları ve müzakere ettiği meseleler, daha evvelki teşriî devrelerle mukayese edilemeyecek kadar fazladır. Dokuzuncu devre Meclisinin diğer bir hususiyeti de, iktidar partisi içinden açık konuşan, fikir istiklâline sahip ve tenkitten çekinmiyen birçok mebuslar çıkmasıdır. Bu mebuslar parti gurupunda ve komisyonlarda, kanunların ve bütçelerin memlekete en faydeli bir şekilde hazırlanması için, umumî menfaati alâkalandı-

Büyük Millet Meclisi

ran meseleleri bütün açıklığı ile teşrih etmişlerdir. Dokuzuncu devrenin tarihe intikal edecek başlıca hususiyetleri söz hürriyetine gösterdiği hürmet, hükümet ile mebuslar arasındaki ahenk ve memleket dâvalarına beslediği candan alâkadır.

22 Mayıs 1950 - 3 Şubat 1954 arasında Meclis Umumi Heyeti 378 birleşim ve 614 oturum yapmıştır. Kanun, karar, tefsir ve bütçelerin müzakeresi için Anayasa Komisyonu 119, Adalet Komisyonu 456, Bayındırlık Komisyonu 121, Bütçe Komisyonu 695, Gümrük ve Tekel Komisyonu 48, İçişleri Komisyonu 297, Maliye Komisyonu 250, Millî Eğitim Komisyonu 128, Millî Savunma Komisyonu 141, Sağlık ve Sosyal Yardım Komisyonu 160, Divanı Muhasebat Komisyonu 117, Tarım Komisyonu 146, Ticaret Komisyonu 138 ve Ulaştırma Komisyonu 59, Çalışma Komisyonu 130, Dışişleri Komisyonu 86, Dilekçe Komisyonu 247, Ekonomi Komisyonu 117 toplantı yapmışlardır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, hükümet tarafından hazırlanan 750 ve mebuslar tarafından verilen 604 kanun lâyiha ve teklifini müzakere etmiş ve bunlardan 914 tanesini karara bağlamıştır. Meclise verilen 709 sözlü sualden 649 tanesi esaslı görüşmelere mevzu teşkil etmiştir. 660 yazılı soru takririnden 552 tanesi cevaplandırılmıştır. Hükümetten ve Meclis azasından muhtelif meseleler hakkında riyasete gelen 572 tezkereden 482 tanesi karara bağlanmıştır. Ayrıca 78 müteferrik tefsir talebi ve sair müracaatlardan 72 si intaç edilmiştir. Dilekçe Komisyonunda da, gelen 27.696 işten 19.321 tanesi müzakere edilmiş ve neticeye rabtedilmiştir.

Dokuzuncu devre esnasında Amerikan Kongresinden, İngiliz Paramentosundan, Alman, Yugoslav, Yunan, Fransız Meclislerinden gelen heyetler, Büyük Millet Meclisini ziyaret etmişlerdir. Avrupa Konseyi, Dünya Parlamen-

Camiler ve âbideler

tolar Birliği, Avrupa Parlamentolar Birliği ve Avrupa hareketi mensupları da Türkiye Büyük Millet Meclisine gelmişler ve mensup buldukları teşekküllerin selâmlarını getirmişlerdir. Meclis de, aynı şekilde harice gönderdiği heyetler vasıtasile yabancı memleketler parlamentolarile temas temin etmiştir. Dokuzuncu devre Meclisi, müzakere seviyesi ve çalışma kesafeti itibarile, dünya parlamentoları arasında ileri bir mevki almıştır.

Camiler ve âbideler

Son dört sene içinde, ecdat yadigarı camilerin ve âbidelerin tamir ve bakımına büyük ehemmiyet verilmiştir. Cami ve âbideleri ihya etmek üzere ayrılan tahsisat, 1951 den itibaren iki misline çıkarılmıştır. Yıkılmaya mahkûm gözükken ve senelerdenberi ihmal edilen Fatih medreseleri harabiyetten kurtarılmıştır. Vakıflar Umum Müdürlüğü, 1954 de, burada Yüksek Tahsil Talebe Yurdunu açacaktır. Zelzelelerden harap olan Selimiye ve Muradiye gibi çok kıymetli eski cami ve âbidelerimizin de esaslı tamirlerine başlanmıştır. 1956 senesine kadar, Türkiyede bütün kıymetli tarih eserlerinin tamir görmesi temin edilecektir.

1951 - 1954 senelerinde, Vakıflar Umum Müdürlüğü'nün cami ve âbidelere ayırdığı tahsisat aşağıda gösterilmiştir:

<i>Mali sene</i>	<i>Tamir ettirilen cami ve âbide adedi</i>	<i>Verilen tahsisat</i>
1951	116	927 000 lira
1952	130	1 448 000 "
1953	170	1 928 000 "
1954	200 (programa göre)	2 250 000 "

Vakıflar İdaresi, aynı zamanda köy ve kasabalarda hâmiyetli vatandaşların gayretile yaptırılan veya tamir etti-

Ceza Evleri

rilen camilere de yardıma başlamıştır. 1953 yılında bu iş için ayrılan 545.000 liralık tahsisatla 58 vilâyette 525 köy ve kasaba camiine nakdî muavenette bulunulmuştur. Önümüzdeki senelerde, bu yardımlar geniş ölçüde arttırılacaktır.

[Bakınız : Vakıflar İdaresi, Diyanet İşleri.]

Ceza evleri

Memleketimizde tatbik olunan infaz sistemi, mahkûmları cemiyete kazandıracak vasıfları haiz değildi. Cezaevlerinin çoğunda, mahkûmların çalışmalarını temin edecek vasıtalar yoktu ve nefislerini islâha hizmet edecek tedrisat yapılmamakta idi.

Adalet Vekâleti, manevî bir boşluğu doldurmak üzere, cezaevlerinde dinî ve ahlakî konuşmalar tertip etmiştir. Mahkûmlar arasında beyaz zehir istimalini önleyecek tedbirler almıştır. Program dairesinde, yeni cezaevleri yaptırılmasına başlanmıştır.

C. H. P. – İstihlâk Siyaseti

Şehirlerde yaşayan nüfusun maişet şartlarını korumak üzere eski iktidar partisi tarafından alınan tedbirler muvaffakiyetli netice vermemiştir. Uzun seneler boyunca, piyasalarda mal darlığı çekilmiştir. Fiyat mürakabesi nazârî kalmış ve karaborsacılık faaliyeti son derece genişlemiştir.

Eski iktidarın müstehlik nüfusa tatbik ettiği siyaseti belirten bariz hususiyet, fiyat muvazenesizliğidir. Malî inhisarlarda, devlete varidat temin edebilmek için, fiyatlar insafsızca yükseltilmiştir. İnhisar mamullerine, 1941 den itibaren, adetâ gün aşırı zamlar yapılmıştır. Şeker gibi,

halkın sıhhati bakımından ehemmiyeti haiz maddeler dahi, rekor sayılacak fiyatlara yükseltilmiştir. 1938 de kristal şekerin kilosu 25 ve küp şekerin kilosu 28 kuruştur. 1940 da yapılan ilk zamdan sonra kristal 35 ve küp 38 kuruşa satılmağa başlanmıştır. 1941 de, ikinci zamdan sonra kristal 45 ve küp 48 kuruşa çıkmıştır. Fakat bu zamlar kâfi görülmemiş 1942 de kristal şeker 480 kuruşa ve küp şeker 500 kuruşa kadar yükseltilmiştir.

Mali inhisarların pahalılık cereyanına adetâ bir rehber hizmeti gördüğü senelerde, fiyatları arz ve talebe bağlı olan maddelerin pahalılanmasını önlemek için tedbirler alınmıştır. Fakat bu tedbirler netice vermemiştir. Fiyat mürakabesi, nazari kalmıştır. El koyma tedbirleri ise, malların karaborsaya intikal etmesine yol açmıştır. İktisat siyasetinin beceriksizliği, mizah yazılarını ve karikatürleri besliyen en zengin mevzuu teşkil etmiştir. Halk pahalılıktan ve mal darlığından, tasviri imkânsız sıkıntılara maruz kalmıştır. Bilhassa küçük maaşlı memurlar, işçiler, mütekitler, dul ve yetimler, kara sefalet içinde yaşamışlardır.

Pahalılığın ve mal darlığının şiddetlendiği senelerde, sayısız hayat faciaları cereyan etmiştir. Halk tabakaları, en tehlikeli vak'alarda dahi, hastalarını kurtaracak ilâçları bulamamışlardır. Gıdasızlıktan, ilâçsızlıktan ve kömürsüzlükten, hastalıklar artmış fakat sıhhi şartlar altında tedavi edilememiştir. Verem nisbeti korkunç derecede artmıştır. Birçok aileler, ölümlerine kefen dahi tedarik edememişlerdir.

Fiyat şartlarında dört senedenberi ne nisbette ferahlık temin edildiğini anlamak için 1948 İktisad Kongresinde Başvekâleti temsilen konuşan bir zatın sözlerini hatırlamak kâfdir. Bu zat memleketimizde, köylüden yarısının yalınayak gezdiğini ve hükümet için vatandaşa iyi veya kö-

C.H.P. Malları

tü bir çift kundura temin edilebilmesinin uzun vâdeli bir gaye teşkil ettiğini belirtmiştir. Halbuki eski iktidarın ancak uzun seneler sonra tahakkukunu temenni ettiği bir vaziyet, yeni iktidar zamanında bir hakikat haline gelmiştir.

Halk Partisi, kendisinin memlekete yadigâr bıraktığı pahalılığı yeni iktidara karşı bir silâh gibi kullanmağa başlamıştır. Hakikatte ise, 1950 denberi bazı maddelerin pahalalanmasına mukabil diğerlerinin fiyatı ucuzlamıştır. Bu hususu, istatistikler serahaten göstermektedir. Gazete koleksiyonlarını tetkik etmek suretile de aynı neticeye varmak mümkündür. 1950 den evvelki gazetelerde muhtelif maddelerin fiyatları hakkında çıkan haberler toplanır ve bugünkü piyasa rayıçleri ile karşılaştırılır ise, bugün pahalılığından şikâyet edilen maddelerden çoğuna halkın mazide daha yüksek bir bedel ödediği meydana çıkar.

[Bakınız : Gıda fiyatları, geçim şartları, hayat pahalılığı.]

C. H. P. Malları

Halk Partisinin uzun iktidar seneleri boyunca âzasından topladığı ianeler birkaç yüz bin liradan ibaret kalmıştır. Halbuki yaptığı masrafların yekûnu ve iktisap ettiği gayrimenkullerin kıymeti, partinin normal ve meşru varidatı ile kıyas kabul etmiyecek kadar fazladır.

İktidara gelen her siyasî parti nüfuz kullanarak dolambaçlı yollardan servet toplar ve bu serveti bir müktesep hak olarak muhafaza ederse, sonu alınmıyacak bir sui istimâl çığrı açılacağına şüphe yoktur. Teşri ve icra kuvvetlerini elinde tutan bir iktidar partisinin devletten muhtelif formüller altında yapabileceği tahsilâta hudut tâyin etmek müşküldür. Diğer taraftan, böyle bir yol tutan iktidar par-

C. H. P. Münakalât siyaseti

tilerinin hukuk mefhumu ile izahı kabil bir misâl vermiş olmayacakları da aşıkârdır.

İktidar salâhiyetlerini sui istimal ederek toplanan servetler müktesep hak sayılamıyacağından ve bu şekilde harekete açık kapı bırakılması istikbal için de tehlikeler arzettiğinden, kanun vazı, hukukî ve ahlâkî mülâhazalara dayanarak istirdat cihetine gidilmesini memleket menfaatları bakımından zaruri görmüştür.

C. H. P. – Münakalât siyaseti

İkinci Cihan Harbinden sonra, Türk ekonomisini tetkik eden mütehassıslar, sefaletin kısmen yolsuzluktan ileri geldiğini söylemişlerdir. Bu mütehassısların kanaatine göre, eski iktidar devrinde, yolsuzluk yüzünden istihsal mntıkaları ile istihlâk pazarları arasında irtibat temin edilemiyordu. Münakalâtın güçlüğü ve pahalılığı, istihsal mntıkasında çiftçinin mahsulüne değer fiyatlar bulmasına imkân vermiyordu.

Bu vaziyet de, eski iktidarın iktisat siyasetine hâkim olan sabit fikirlerin neticesidir. Demiryolları, devletçilik prensipinin en kolay tatbik edildiği işletme sahalarından biridir. Karayolları ise, hususî teşebbüsün çalışmasına daha müsaittir. Bu sebeple eski iktidar karayollarını ihmal etmiş ve demiryollarına ehemmiyet vermiştir. Bütün dünyada karayolları nakliyatı inkişaf eder ve demiryolları iktisadî verimini kaybederken, Türkiye'de süratli ve mütakâsif nakliyata gayri müsaid demode inşaata devam edilmiştir.

1952 senesindeki rayıçlere göre, bir kilometre stabilize yolun maliyeti 30 bin lira civarında idi. Buna mukabil, aynı uzunlukta demiryolunun maliyeti bu meblâğdan yerine göre 15 veya 20 misli pahalıdır. Bir demiryolu hat-

C. H. P. Ziraat siyaseti

tı üzerinde yapılabilecek nakliyat ise muvazi karayolu ile yapılabileceğinden çok daha azdır. Bu itibarla, bazı coğrafi hususiyetler istisna edilmek şartıyla, karayollarının demiryollarından çok daha rantabl olduğu söylenebilir. Eski iktidar, aradaki rantabilite farkını dikkate almaksızın, memleketin mali kaynaklarını daha az faide getirecek bir münakalât şebekesine harcamıştır.

1950 den sonra, karayollarına gereken ehemmiyet verilmiştir. Aynı zamanda demiryolları da daha rasyonel bir şekilde işletilmeye başlanmıştır. Nakliyat hacmi kabarmıştır. Maiyetlerini demiryollarından temin eden memur ve işçi vatandaşların sayısı artmıştır. Demiryolu memurlarına ve işçilerine ödenen yevmiye ve aylıklar da yükselmiştir.

C. H. P. – Ziraat siyaseti

Halk Partisinin iktisat siyaseti, devletçiliği prensip itihaz etmektedir. Devletçilik, istihsal vasıtaları ve işletmeciliğinin devlet inhisarına alınmasını hedef tutan bir doktrindir.

Slav memleketlerindeki tatbikat, devletçiliğe karşı en kuvvetli mukavemetin ziraat erbabından geldiğini göstermektedir. Bu itibarla, Halk Partisi iktidarı, ziraî nüfusun iktisaden kuvvetlenmesine fırsat vermemiştir. Ziraî fiyatlar düşük tutulmuştur. Ziraatin makineleştirilmesi mahzurlu görülmüştür. Ziraî kredi âzamî derecede daraltılmıştır. Su işleri geciktirilmiştir. Ormanlar devletleştirilmiştir. Ziraî nüfusun «Tunç Kanunu» ile ifade edilen hayat şartları içinde yaşaması, bir emrivâki haline getirilmiştir.

Büyük iktisadî buhran esnasında, ziraati himaye için hemen hiç bir tedbir alınmamıştır. «Buğdayı Koruma Kanunu» adı verilen mevzuat dahi, bir vergi mahiyetini taşı-

C. H. P. Ziraat siyaseti

miş, bu vergi hasilâtı kısmen ziraatin kalkınması ile alâkalı bulunmayan sahalarda kullanılmıştır. Bir aralık yurdun bazı bölgelerinde, buğday fiyatı 1 kuruş 66 santime kadar düşmüştür. 1939 senesine kadar, buğday fiyatı 5 kuruş 61 santimden yukarı çıkmamıştır. İkinci Cihan Harbi başladıktan ve buğday fiyatları yükseldikten sonra dahi, 9 - 16 kuruştan fazla bir bedel ödememek hususunda ısrar gösterilmiştir. Bütün fiyatlar yükselirken, buğday ve ekmeği ucuz tutarak, şehirlerdeki halkın iâşe masraflarını köylülere ödetmek gibi adaletsiz bir siyaset takip edilmiştir.

Demokrat Parti iktidara gelerek buğday fiyatı 30 kuruşa yükseltildikten sonra dahi, bu müsait fiyat Halk Partisi tarafından tenkid edilmiştir. Köylüden bu paraya buğday alınmaması gerektiği, her vesile ile ilân edilmiştir.

Halk Partisi, ziraatin makineleşmesini de hoş bir nazarla karşılamamıştır. İkinci Cihan Harbinin arifesinde, hububat fiyatlarının yükseleceği, traktör ve yedek parça ithaline müsaade edilirse istihsalin artacağı ve memlekete büyük istifadeler sağlanacağı belirtildiği halde, hükümet müsaade etmemiştir. 1950 den itibaren traktör istimali ve istihsal genişlediği vakit de, Halk Partililer muhalif cephe almışlardır. Çiftçilerin makine kullanamayacaklarını, zara göreceklerini ve tarlaların birer traktör mezarlığı olacağını ileri sürmüşlerdir. Ziraatin makineleşmesini istememişlerdir.

Eski iktidar zamanında zirâî kredi de düşük bir seviyede tutulmuştur. Kredi hacmi, hiç bir zaman geniş zirâî kütlelerin istihsal tesisleri kurabilecekleri bir dereceye erişmemiştir. Ziraatçilere verilen para, umumiyetle istihlâk masraflarına kısa bir müddet yetecek kadar azdı. 1946 dan evvel, kredi miktarı zirâî nüfus başına 10 liradan iba-

Çay yetiştiriciliği

ret kalyordu. 1950 den sonra Ziraat Bankası plâsmanları bir denbire bir buçuk milyara yükselince muhalefet bu parayı fazla bulmuş, bir mirasyedi politikası takip edildiğini söylemiş ve bir tenkid mevzuu haline getirmiştir.

Eski iktidar devrinde, küçük su işleri de ihmal edilmiştir. Az masrafla yapılacak su tesislerinden yüz binlerce çiftçi büyük faydalar sağlayabileceği halde, ziraatçilerimiz bu imkândan mahrum bırakılmıştır. Hükûmetler, bir türlü tatbik mevkiine konulamıyan büyük ve mali takatimizi aşan projeler peşinde koşmuşlardır.

Ziraî nüfusun refahı, fikri sabit haline getirilen bir iktisadî doktrin uğruna feda edilmiştir.

Çay yetiştiriciliği

3788 ve 5478 sayılı kanunlarla Rize, Trabzon, Çoruh vilâyetlerinde 65.000 dekarlık arazinin çay sahası haline getirilmesi kararlaştırılmıştır. 6133 sayılı kanunla Rize, Trabzon, Çoruh, Giresun ve Ordu'da yeniden 70.000 dekarlık arazinin çay plântasyonlarına ayrılması temin edilmiştir.

Çay ziraatinin dört sene içinde kaydettiği inkişaf aşağıda gösterilmiştir:

	1950	1951	1952	1953
Çay yetiştirilmeye ayrılan saha (dekar)	33 798	38 528	57 551	62 125
Çavlık dikilen saha (dekar)	29 924	30 060	38 481	50 825
Dağıtılan çay tohumu	—	11 350	38 653	—
Çay yetiştirenlere açılan kredi	625	347 980	985 187	1 300 000
Elde edilen yaş çay yaprağı (kilo)	383 555	1 444 296	1 876 740	2 276 593
Elde edilen kuru çay (kilo)	207 796	331 523	423 584	513 205

Rize'deki bahçe kültürleri istasyonu, müstahsile rehberlik etmekte, çay tohumu ve kimyevî gübre dağıtmakta, kredi muamelelerine müzaheret göstermekte ve çay deneme bahçeleri kurmaktadır.

Çimento sanayii

Memleketin her tarafında devam eden hummalı imar hareketi, çimento istihlâkinin artmasını mucip olmuştur. Fabrikaların, limanların, hava meydanlarının, köprülerin, cami ve mekteplerin, apartman, han ve otellerin, hastahane ve dispanserlerin inşasında harcanan çimento miktarı, her sene biraz daha çoğalmaktadır. 1950 de 535.000 olan çimento istihlâki 1953 de iki milyon tona bâliğ olmuştur.

Çimento istihsal kapasitesi, 1950 de 395.000 tondan ibaretti. 1950 - 53 arasında istihsal büyük bir inkişaf göstermiş ve istihsal kapasitesi 1.025.000 tona yükselmiştir. Artış nisbeti % 260 ı bulmuştur. Yeni kurulan fabrikalar sayesinde, bu miktar daha da artacak ve 1954 de 1.275.000 ton olacaktır.

Çimento sanayiinin inkişafını temin etmek üzere, milli bankalarımızın iştiraki ile 50 milyon lira sermayeli bir anonim şirket kurulmuştur. «Çimento Sanayii Anonim Şirketi» 20 yeni çimento fabrikasını 22.1.1954 tarihinde ihaleye çıkarmıştır. Bir Fransız firması 7 fabrikanın, 4 Alman firması 12 fabrikanın ve 1 İtalyan firması da 1 fabrikanın kurulmasını üzerlerine almışlardır. Sipariş verilen firmalar, aynı zamanda kuracakları fabrikalara ortak olarak katılmakta ve işletme mesuliyetini deruhte etmektedirler.

Kurulacak fabrikalardan Adana ve Bartındakiler 150 şer bin ton kapasiteli; Trakya, Çanakkale, Aydın, Eskişehir, Afyon, Konya, Çorum, Kayseri, Erzurum, Elâzığ, Diyarba-

Demir ve Çelik sanayii

kır, Van, Gemlik, Balıkesir, Trabzon, Giresun, Gaziantep ve Mersindekiler 85 er bin ton kapasiteli olacaktır. Bu fabrikaların hizmete girmesi ile, çimento istihsalimiz 1.830.000 ton artarak 3 milyon ton civarına yükselecektir. Fabrikalardan dört tanesinin bütün mahallî masraflarını daha şimdiden hususî teşebbüs erbabı üzerine almıştır.

Yeni fabrikalar, kalkınma hareketinin bütün hızı ile köylere kadar intikal etmesine imkân verecektir. Her sene çimento ithali için harice giden dövizden tasarruf olunacaktır. Bugün Ankara'da 180, Diyarbakır'da 200 ve Van'da 250 liraya satılmakta olan çimentoların ucuzlaması ve 80 - 90 liraya inmesi imkân dairesine girecektir.

[Bakınız : Fabrikalar, Sümerbank yatırımları, sınıî istihsal.]

Demir ve çelik sanayii

Karabük demir ve çelik fabrikalarının istihsali muntazam bir inkişaf kaydetmektedir. 1950 - 53 arasında kok ve kok tozu istihsali % 74, mayi maden ve pik istihsali % 89, çelik istihsali % 79, hadde mamulleri istihsali % 74, sülfirik asid istihsali % 74 ve sun'î gübre istihsali % 68 artmıştır

	1950	1951	1952	1953
Kok ve kok tozu	Ton 314 800	314 300	413 500	548 700
Mayi maden ve pik	113 500	153 400	196 100	212 500
Çelik	» 90 800	135 400	153 500	162 600
Hadde mamulleri	» 78 500	105 400	115 900	136 200
Sülfirik asid	» 13 500	17 800	20 100	25 154
Loru	» 8 600	8 900	7 100	6 800
Sun'î gübre	» 15 900	21 500	24 500	28 515

1950 senesine nisbetle, bir kısım Karabük mamullerinin fiyatlarında ucuzluk kaydedilmiştir.

Demiryolları faaliyeti

Yuvarlak demir Ton / T.L.	1950	1951	1952	1953
10 luk » »	500 — 375	375 — 480	480 — 480	480 —
14 — 19 » »	440 — 325	325 — 400	400 — 400	400 —
18 — 32 » »	400 — 325	325 — 385	385 — 385	385 —
18 — 150 » »	350 — 350	—	—	—
Minerfosfat » »	106 80 — 150	102 — 150	102 — 102	102 —

1950 den itibaren, Karabük tesisleri genişletilmiştir. Kok istihsalini 300.000 ton arttıracak yeni bir fabrika 1952 de işletmeye açılmıştır. 225.000 ton sinterlenmiş cevher temin edecek yeni tesisler, 1953 de tamamlanmıştır. 18.000 tonluk istihsal yapabilecek bir santrifüj boru fabrikasının inşası 1954 de bitecektir. 150.000 ton hadde mamulü ve 200.000 ton çelik yapacak olan yeni haddehane ve çelik hane tevsi 1955 sonunda ilk tecrübelerine başlayacaktır.

[Bakınız : Sümerbankın faaliyeti, Sümerbank yatırımları, fabrikalar, sınaî fiyatlar, sınaî istihsal endeksleri, sınaî istihsal.]

Demiryolları faaliyeti

1950 - 1953 arasında, demiryollarının faaliyet hacmi genişlemiştir. İşletmenin faaliyeti daha verimli bir seyir almıştır. Yolcu ve yük seferleri artmıştır. Personelin aldığı aylık ve ikramiyeler yükselmiştir. Müessesenin İktisadî Devlet Teşekkülü haline sokulması, ticarî esaslara dayanan müsmir bir faaliyet icrasına müsait şartlar hazırlamıştır.

Sene	Yolcu nakliyatı	Yük nakliyatı
1950	53 130 112	8 680 820 ton
1951	56 351 738	9 213 216 »
1952	60 322 475	10 221 859 »
1953	61 888 516	11 287 221 »

Demiryollarında taşınan yolcu miktarı dört senede yüzde 30 ve yük miktarı yüzde 16 nisbetinde artmıştır. Bu

Demiryolları faaliyeti

inhişaf, eldeki müteharrik malzeme pek az takviye edildiği halde, daha müsmir bir şekilde çalışarak temin edilmiştir.

<i>Sene</i>	<i>Lokomotif</i>	<i>Yolcu vagonu</i>	<i>Yük vagonu</i>
1950	974	1018	13 016
1951	898	1085	14 021
1952	888	1095	14 215
1953	885	1155	14 160
1954	866	1184	14 582

Ayrıca 16 motörlü tren hizmete konulmuş ve 1954 senesi için 20 motörlü tren daha ısmarlanmıştır. Motörlü trenler, yolculara II inci mevki ücreti ödemek suretile, rahat ve süratli seyahat imkânı temin etmektedir.

Yolcu sayısı ve eşya tonajı ile birlikte, demiryollarında katedilen mesafe uzunluğu da artmıştır. Bu sayede hasılât rakamlarında hayli fazlalık elde edilmiştir. İşletme varidatı 1950 de 184 milyon lira iken 1953 de 249 milyona çıkmıştır. Senelerdenberi Demiryolları İdaresi milyonlarca lira açık verdiği halde, 1952 den itibaren müessesenin varidatı, masrafları karşılayabilecek bir seviyeye erişmiştir.

1950 den itibaren Devlet Demiryolları personeline ödenen para da iki misline yakın artmıştır. Demiryolları İdaresinin personele ödediği maaş, tazminat, kilometre ve sair haklar aşağıda gösterilmiştir:

<i>Sene</i>	<i>Personel istihkakı</i>
1950	64 448 000 lira
1951	65 955 000 "
1952	71 059 000 "
1953	72 278 000 "
1954	107 091 000 "

[Bakınız : Demiryolları inşaatı.]

Demiryolları inşaatı

1923 senesinde, memleketimizde 4071 kilometre demiryolu vardı. 1949 senesine kadar 3690 kilometrelik yeni hat yapılmıştır. 1950 - 1954 arasında 14 kilometrelik Ereğli - Armutçuk, 46 kilometrelik Hasankale - Horasan ve 85 kilometrelik Narlı - Gaziantep hatları 104 milyon lira sarfedilerek tamamlanmıştır. Halen 109 kilometrelik Genç - Muş, 92 kilometrelik Gaziantep - Karkamış, 70 kilometrelik Horasan - Sarıkamış hatları yapılmaktadır. Son dört sene esnasında inşası tamamlanan veya devam eden hatların uzunluğu 346 kilometre tutmaktadır.

[Bakınız : C.H.P. — Münakalât siyaseti, demiryolları faaliyeti.]

Deniz ticaret filosu

Ticaret bayrağın izini takip eder. Bir memleketin dünya ticaretinde oynadığı rolün ehemmiyet ve şumulü, ticaret filusunun faaliyeti ile alâkalıdır. Üç tarafı denizle çevrili bir yarımada olan Türkiyemiz, iktisadî kalkınmasını tamamlayabilmek için kuvvetli bir deniz ticaret filusuna sahip olmak ihtiyacındadır.

Dört senedenberi deniz ticaret filomuzun tevessüüne çalışılmıştır. Eski gemilerden bir kısmı hizmetten çıkarılmış ve bir çok yeni gemi satın alınmıştır. Bilhassa akaryakıt ile işliyen gemilerle filomuzun takviyesine ehemmiyet verilmiştir. Bugün Garbî Akdeniz seferlerinde işliyen en güzel, süratli ve servis itibariyle temayüz etmiş gemiler, Türk bayrağını ve Denizcilik Bankasının armasını taşımaktadır.

Denizcilik Bankası

Deniz ticaret filosunun 1949 - 1953 arasında
geçirdiği inkişafı gösteren cetvel
(18 gros tonilâtodan büyük deniz

Sene	Adet	taşıtları)	
		Gros ton	Net ton
1949	885	434 319	260 619
1950	891	467 397	271 662
1951	1 283	484 321	285 389
1952	1 371	544 783	314 977
1953	1 365	534 350	310 286
1954 (Ocak)	1 368	544 929	316 625

Son beş sene içinde deniz ticaret filomuzu teşkil eden gemilerin sayısında kaydedilen artış 483 tür. Gros tonaj hacmindeki inkişaf nisbeti yüzde 25 ve net tonaj hacmindeki inkişaf nisbeti yüzde 21 dir.

[Bakınız: Denizcilik Bankası.]

Denizcilik Bankası

Denizcilik Bankasının faaliyetini iki cepheden mütalâa etmek kabildir:

1) Ticaret filosunun yenilenmesi için çalışılmıştır. Yaşlı, tamiri külfetli ve işletme masrafları yüksek 21.574 tonluk 9 gemi kadrodan çıkarılmıştır. Bunların yerine 23.709 tonluk 8 adet yeni gemi hizmete girmiştir. Yeni gemilerin 2 tanesi yük ve 6 tanesi yolcu ve yük taşıyacak teknelerdir. Bu gemiler tonaj, sürat, işletme ve tamir masrafları bakımlarından, hizmetten çıkarılan gemilere nisbetle çok daha iktisadidir.

Bugün Garbî Akdeniz'de en fazla rağbet gören ve konfor, servis ve sürat itibarı ile yabancı kumpanyalara tercih edilen yolcu gemileri Türk bayrağını taşımaktadır.

Denizcilik Bankası

Milletlerarası rekabet mücadelesinde Denizcilik Bankasının kazandığı muvaffakiyet, takdirle karşılanacak bir netice teşkil etmektedir.

2) Gençleşen ticaret filomuzun taşıdığı yük ve yolcu miktarı da bilhassa dış hatlarda kayda değer bir inkişaf göstermektedir.

Denizcilik Bankasının nakliyatı
1950 1953

	1950	1953
Dış hatlarda yolcu nakliyatı	33 000 yolcu	55 000 yolcu
Dış hatlarda yük nakliyatı..	217 000 ton	268 000 ton
Dış hatlarda tankerlerin nakliyatı	126 000 ton	226 000 ton
Şehir hatlarında yolcu nakliyatı	45 226 685 yolcu	65 480 000 yolcu
İç hatlarda yolcu nakliyatı..	1 200 000 yolcu	1 245 000 yolcu
İç hatlarda yük nakliyatı ...	437 851 ton	461 781 ton

Diğer taraftan, gemi inşaatını millî bir sanayi haline getirmek üzere, Denizcilik Bankası devamlı surette çalışmaktadır. Müessesenin elinde bulunan 4 tersanede eskiden yalnız tamirat yapılırken, şimdi şehir hatlarında işliyecek gemilerin ve araba vapurlarının inşasına başlamıştır. Ayrıca, İstinye tersanesinde, memleketimizde ilk defa işliyecek ve şehir hatlarında büyük kolaylık temin eden deniz otobüsleri yapılmaktadır. Van gölünde işliyecek 650 tonluk vapur da millî tersanelerimizde yapılmıştır. Millî tersanelerimizin inşa etmekte olduğu gemilerin en büyüğü, 7.000 tonluk bir şileptir.

1950 senesinde Denizyollarının zararı 18.233.767 lira idi. Müessese, faaliyet verimini yükseltmek suretiyle zararını kapatmış ve 1952 de kâr vaziyetine geçmiştir.

1950 senesinde Denizyollarının hasılâtı 73.474.573 lira idi. Hasılât yekûnu seneden seneye artarak 1953 de

Devlet borçları

119.522.229 liraya çıkmıştır. 3 senede hasılatın kaydettiği inkişaf % 62 nisbetindedir.

[Bakınız : Deniz Ticaret, Filosu.]

Devlet borçları

Eski iktidardan 2.288.300.092 liralık borç intikal etmiştir. Demokrat Parti Hükûmeti, memleketin imar ve kalkınması için yüz milyonlar harcadığı halde, borç yekûnuna ehemmiyetli bir meblâğ ilâve etmemiştir. Bilâkis, eski iktidarın bıraktığı borçlardan bir kısmını itfa etmeğe muvaffak olmuştur. Bütün yabancı memleketlerde devlet borçlarının yekûnu kabarır iken Türkiye'nin borçlarını hemen aynı seviyede tutabilmesi, maliye siyaseti hesabına, takdirle karşılanacak bir neticedir.

a) Umumî bütçeden ödenen borçlar:

	1950 (Lira)	1953 (Lira)
Dahili konsolide borçlar	749 964 028	710 308 320
Harici konsolide borçlar	466 140 020	507 336 116
Dahili dalgali borçlar	350 169 484	251 264 781
Harici dalgali borçlar	14 199 455	88 123 450

b) Mülhak bütçeli idarelerin ve İktisadi Devlet Teşekküllerin borçları:

	1950 (Lira)	1953 (Lira)
Dahili konsolide borçlar	12 723 015	13 804 022
Harici konsolide borçlar	135 850 161	118 416 408
Dahili dalgali borçlar	479 962 700	574 765 414
Harici dalgali borçlar	79 291 229	40 281 690
Yekûn.....	2 288 300 092	2 304 300 201

Dış ticaret hacmi

1951 - 1953 arasında milli gelirin yükselmesine mukabil devlet borçlarının azalması, iktisadî bakımdan ferahlık yaratmıştır. Bugün Türkiye, borç yükü en hafif memleketler arasındadır. Amerika, Norveç, Fransa ve Avustralya ile yapılacak bir mukayese, bu hususta sarîh fikir verebilir:

<i>Memleket:</i>	<i>Devlet borçlarının milli gelire nisbeti:</i>
Amerika	% 79
Fransa	% 39
Norveç	% 68
Avustralya	% 46
Türkiye	% 22

Dış ticaret hacmi

Bir memleketin dış ticaret hacmi, iktisadî faaliyet ve refahına delildir. Bir memlekette istihsal ve refah arttığı nisbette, dünya ticaretine iştirak nisbeti de genişler.

Hacim itibariyle dış ticaretimiz 1948 senesine nisbetle 3 misli artmıştır.

<i>Yıllar</i>	<i>İthalât</i>	<i>İhracat</i>
1948	881 000 ton	880 200 ton
1949	1 216 500 »	997 100 »
1950	1 488 300 »	985 300 »
1951	1 681 200 »	1 505 400 »
1952	2 141 400 »	2 436 900 »
1953	2 631 300 »	2 456 200 »

Dış ticaret yekûnu 1948 de 1.761.200 ton idi. Bu miktar 1950 de 2.473.600 tona ve 1953 de 5.087.500 tona yükselmiştir. İnkişaf nisbeti, iktisat tarihimizde ilk defa rastlanan bir seviyededir.

[Bakınız : Altın stokumuz, döviz ve altın, dış ticaret muvazenesi, ithalât, ihracat.]

Dış ticaret muvazenesi

Dış ticaret muvazanesi

Dış ticaretimizin son senelerde takip ettiği seyir aşağıda gösterilmiştir:

<i>Sene</i>	<i>İthalât</i>	<i>İhracat</i>	<i>Muvazene vaziyeti</i>
1947	685 Milyon	625 Milyon	— 59 Milyon
1948	770 »	551 »	— 219 »
1949	812 »	693 »	— 118 »
1950	799 »	737 »	— 62 »
1951	1 125 »	879 »	— 246 »
1952	1 556 »	1 016 »	— 540 »
1953	1 491 »	1 108 »	— 383 »

Yukarıki rakamlar arasında dikkati celbeden nokta, dış ticaret açığının Demokrat Parti zamanında başlamadığıdır. 1947 denberi, dış ticaret açıkları âdetâ müzminleşmiştir. Ancak 1950 den evvel ve sonra verilen açıkların mahiyetleri arasında fark vardır. 1950 den evvel, elimizdeki altın stokunun bir kısmı ve döviz stokunun tamamı tüketildiği halde, memleketin kalkınması için zarurî teçhizat temin edilememiştir. 1950 den sonra ise, 1954 başlangıcına kadar altın stokundan bir gram dahi fedakârlık yapmaksızın memlekete fabrikalar, zirâî istihsal malzemesi, ulaştırma tesisleri, silolar ve maden teçhizatı kazanırılmıştır.

Dr. Schacht'ın söylediği gibi, yeni kalkınan memleketler hesabına, dış ticaret ve tediyelerin açık vermesi bir zarurettir. Bu memleketlerin normal istihlâk eşyası yanında lüzumlu makine ve teçhizattan da bol miktarda ithal etmeye malî kaynakları müsaade etmiyebilir. Fakat döviz muvazenesini korumak bahanesi ile bir memleketi

terakki yolundan alkoymaya hiç bir hükûmetin hakkı yoktur. Bilâkis ticaret muvazenesinin açık vermesinden korkuyarak, memleketi cihazlandırmak, istihsalı yükseltmek, ihracatı arttırmak ve artan ihracat sayesinde daha fazla ithalât yapmak gerektir.

[Bakınız : Döviz ve altın, altın stokumuz, Avrupa Tediye Birliği, dış ticaret hacmi ithalât rejimi.]

Dış ticaret siyaseti

[Bakınız : İthalât rejimi, dış ticaret muvazenesi, altın stokumuz, döviz ve altın.]

Diyanet işleri

1950 den itibaren, diyanet işlerine âmme hizmetleri arasında gereken mevki verilmiştir.

1950 de; hayrat hademesinin sayısı 4503 idi. Üç sen zarfında 2247 kadro ilâvesi yapılmış ve hayrat hademesinin sayısı 6750 ye bâliğ olmuştur. 1951 - 1952 - 1953 bütçelerinde, hayrat hademesi için ceman 3.113.940 lira fazla tahsisat verilmiştir. Ayrıca, içinde bulunduğumuz yıldan itibaren, imam ve hatiplere birer cübbe verilmesine karar ittihaz edilmiştir.

1950 de, ezan ve kamet aslı şekline irca edilmiştir. Radyoda dinî ve ahlâkî neşriyata başlanmıştır. Haftada iki defa yapılan dinî ve ahlâkî müsahabeler, en ücra köşelerde bulunanlara kadar, hattâ ceza evlerindeki mahkûm ve mevküflara varıncaya kadar bütün vatandaşlar tarafından dikkat ve alâka ile takip edilmektedir. Bu müsahabelerin yazılı nüshaları bol miktarda bastırılarak vilâyet ve kaza müftülükleri vasıtasıyla vatandaşların istifadesine arz edilmektedir. Radyoda cuma sabahları ve perşembe akşamları Kuran-ı Kerim okutturulmaktadır.

Diyanet işleri

Dinî neşriyat da arttırılmıştır. Diyanet İşleri tarafından aşağıda yazılı eserler bastırılmıştır.

- 1) İslâm Dini.
- 2) İslâm mütefekkirleri ile garp mütefekkirleri arasında mukayese.
- 3) Fatih devrinde ilim ve orduda yetişen ilim adamları.
- 4) Kutsî Hadis.
- 5) İlâhî hâdiseler.
- 6) Hutbe.
- 7) Radyoda dinî ve ahlâkî konuşmalar.
- 8) İlim bakımından islâmiyet.
- 9) Şaban ayının fazileti hakkında.
- 10) İstanbul Fethinin 500 üncü yıldönümünde okunan hutbe
- 11) Berat gecesi hakkında bir tetkik.
- 12) Fatih Sultan Mehmed.
- 13) Oruç ve Ramazan ibadetleri hakkında 101 hadis.
- 14) Haç rehberi.
- 15) Kurban.
- 16) İman.
- 17) Ağaç sevgisi.
- 18) Miraç.
- 19) Mevlûd kandili.
- 20) Kadir gecesi.

Geçen yıllar zarfında, Adliye Vekâleti tarafından izhar edilen arzu üzerine ceza evlerinde dinî ve ahlâkî mevzularda konuşmalar tertip edilmiştir. Bu konuşmalar müsbet tesir bırakmış ve faydalı neticeler vermiştir.

Hacılara da Maliye, Ulaştırma ve Hariciye Vekâletleri büyük kolaylıklar göstermişlerdir.

Döviz ve altın

1950 - 54 arasında, altın stokumuz azalmamış, bilâkis artmıştır. Ocak 1954 vaziyetine göre, dört senedenberi altın stokumuzda kaydedilen artış miktarı 4.722.652 gramdır.

Altın ve döviz mevcudumuzun harcanması, eski iktidar zamanına rastlayan bir hâdisedir. Muhalefetin bunu bir tenkid mevzuu haline getirmesi, efkârı umumiyei şaşırtmağa mâtuf bir harekettir.

1945 - 1950 arasında, haricî tediye muvazenesi 928 milyon liralık açık vermiştir. 928 milyon liralık açığı kapatmak üzere 91 ton altın, 340 milyon liralık döviz harcanmış ve Marşal Yardımından alınan tahsisat kullanılmıştır.

Eski iktidar beş senede 928 milyon lira açık verdiği halde, memleketin iktisadî kuvvetini arttıracak bir netice elde edememiştir. Bu muazzam yekûn, kısır masraflara eritilmiştir.

[Bakınız : Altın stokumuz, dış ticaret muvazenesi, yatırım bütçeleri, sınaî istihsal.]

Ecnebî misafirler

Bir insan mevki ve itibar kazandığı zaman, herkes onun ziyaretine koşar ve dostluğuna talip olur. Fakat nüfuzunu kaybettiği vakit, dostların ziyaretleri seyrekleşir.

Aynı haleti ruhiye, devletler arasındaki münasebetlere de hâkimdir. Bir memleketin askerî ve iktisadî kudreti yükseldiği zaman, bütün hükümetler onunla temaslarını sıklaştırırlar. Şahsiyetleri alâka tophyan ve adları tarihe geçecek devlet adamlarını kendi milletlerine tanı-

Ecnebî misafirler

mak için dâvet ederler, yahut onları her fırsatta ziyarete gelirler. Dâvetler ve mukabil dâvetler birbirini kovalar.

Son dört sene içinde Devlet Reisimiz Amerika, Yunanistan ve İngiltere'yi ziyaret etmiştir. Hükûmet Reisimiz İngiltere'ye, Yunanistan'a ve Fransaya gitmiştir. Mebuslarımız da Amerika, İngiltere, Yugoslavya, Hindistan ve daha başka memleketlere dâvet edilmiştir. Aynı şekilde bir çok yabancı devlet adamları, Türkiye'yi ziyarete gelmişlerdir. Bu ziyaretlerin listesi aşağıdadır:

Yabancı misafirin adı	Ziyaret tarihi
General Eisenhower	Mart/1952
Altes Edinburg Dükü	Eylül/1950
Majeste Ürdün Kralı	Ağustos/1953
Majeste Yunan Kralı	Haziran/1952
Serdar Şah Mahmut Han	Temmuz/1951
Mehmet Natsır	Mayıs/1952
Mr. Foster Dulles	Mayıs/1953
Mr. Stevenson	Haziran/1953
Mr. Lamel	Fransız Başvekili Ekim/1953
Mr. Bidault	Fransız Hariciye Nazırı Ekim/1953
Mr. Pella	İtalyan Başvekili Kasım/1953
Amiral Carney	Nato Güney Başkumandanı Ocak/1951
Mr. Fınletter	Amerika Hava Nazırı Şubat/1951
General Robertson	İngiltere Orta Doğu Hava Kuvvetleri Başkumandanı Şubat/1951
Sir John Edelsten	İngiliz Akdeniz Filosu Kumandanı Eylül/1951
Mr. Erhardt	Alman İktisad Nazırı Eylül/1951
General Bradley	Nato Kurmay Başkanı Ekim/1951
Mr. Venizelos	Yunan Başvekil Yardımcısı ve Hariciye Nazırı Şubat/1952
Mareşal Montgomery	Mayıs/1952
Amiral Gardner	Amerikan Filo Kumandanı Nisan/1952
Mr. Matunze	Eritre Birleşmiş Milletler Yüksek Komiseri Eylül/1952
Mr. Draper	Karşılıklı Yardım Teşkilâtı Başkanı Kasım/1952

Ecnebi misafirler

Yabancı misafirin adı		Ziyaret tarihi
Zafirullah Han	Pakistan Dışişleri Vekili	Şubat/1952
Mr. Kocapopović	Yugoslav Hariciye Vekili	Şubat/1953
Mr. Black	İmar ve Kalkınma Bankası Umum Müdürü	Mart/1953
Mr. Spaak	Eski Belçika Başvekili ve Avrupa Konseyi Reisi	
Sir Hugh Saunders	Shape Hava Kuvvetleri Kumandanı	Mayıs/1953
Federal Almanya Mebusları		Nisan/1953
Lord Ismay	Nato Umumi Kâtibi	Mayıs/1953
Amiral Carney	Nato Kumandanı (ikinci ziyaret)	Haziran/1953
Mareşal Papagos	Yunan Başvekili	Haziran/1953
Ekselâns Davud	Afganistan eski Müdafa Vekili	Temmuz/1953
General Urbani	İtalya Hava Kurmay Başkanı	Eylül/1953
Mr. Anthony Heat	İngiltere Harbiye Naziri	Ekim/1953
General Rıza	Pakistan Ordu Kumandanı	Haziran/1953
Mevlâna Ebukelâm Âzad Amerikan Ayan Azası (Heyet halinde)	Hindistan Maarif Vekili	Haziran/1952
General Ridgeway	Nato Başkumandanı	Temmuz/1951
Ali Bey Essad El Jerzi ...	Libya Milli Savunma Vekili	Eylül/1952
Amiral E. Ferreri	İtalyan Deniz Kurmay Başkanı	Temmuz/1952
Gulam Muhammed	Pakistan Umumi Valisi	Nisan/1953
Mr. Myrdal	Avrupa İktisadi Komisyonu İcra Sekreteri	Aralık/1953
General Nazu Ahmed	Pakistan Ordu Kumandanı	Aralık/1950
Filistin Uzlaştırma Komisyonu (heyet halinde)		Haziran/1950
Abdülhalim Sıddıki	Pakistan Müslüman Birliği Orta Şark mümessili	Eylül/1950
Amerikan Ayan azası	(ikinci ziyaret)	Temmuz/1950
Akha Muhammed Rıza ...	Pakistanlı General	Şubat/1952
Mr. Paris	Avrupa Konseyi Umumi Kâtibi	Ağustos/1950
General Evans	Shape Teşkilâtı Daire Reisi	Ekim/1951
		Temmuz/1952

Ekmek meselesi

Yabancı misafirin adı		Ziyaret tarihi
Dr. İ. H. Kureysi	Pakistan Dahiliye Nazır Muavini	Eylül/1950
Amiral F. Konistas	Yunan Deniz Kurmay Başkanı	Ağustos/1952
Mr. Frank Pace	Amerikan Ordu Bakanını	Ağustos/1952
General T. T. Handy	Amerikanın Avrupa Kuvvetleri Başkumandanı ...	Ekim/1952 Eylül/1952
Yugoslav askeri heyeti ... Lord Mountbatten	Nato Akdeniz Başkumandanı	Ocak/1953
Yugoslav Eski Muharipler Heyeti		Haziran/1953
İngiliz Parlamento heyeti General Ridgeway (üçüncü ziyaret)	Nato Başkumandanı	Haziran/1953
Mr. Shinicky	Kore Millet Meclisi Reisi	Temmuz/1953
Mr. Randall	Meshur Randall raporu âmili	Ağustos/1953
Eyüp Han	Pakistan Hava Kuvvetleri Başkumandanı	Eylül/1953
Van Heuven Goerthart	Mülteciler Yüksek Komiseri	Ocak/1954
Mareşal Slim	Nato Erkânı Harbiye Reisi	Ekim/1951
Amiral Flechter	Nato Güney Başkumandanı	

[Bakınız : Harici siyasetimiz, Birleşmiş Milletler, Nato - Atlantik Paktı, Balıkçılık Anlaşması, Güvenlik Konseyi, Ankara Anlaşması, Kore seferi.]

Ekmek meselesi

Bir çok kimselerin gıda maddeleri fiyatlarındaki yükselişten ve Belediye kontrolünün tesirsizliğinden şikâyet ettikleri görülmektedir. Vatandaşın şikâyetlerinde prensip itibariyle haklı olduğuna şüphe yoktur. Fakat gözlerimizi maziye çevirecek olursak, son senelerde iâşe müşküllerinden bir haylisinin halledildiğini görmek mümkündür. Ekmek vesikaya bağlandığı, çamur gibi çıkarıldığı, fiyatının

yükseldiği ve bazı şehirlerin açlık tehlikesiyle karşılaştığı günler artık maziye karışmıştır. Şartlarda husule gelen değışiklikleri tebarüz ettirmek üzere, 1948 - 1949 senelerine ait gazetelerden aldığımız bazı yazıları aşağıı dercetmeği faydalı görmekteyiz.

14 Nisan 1949 tarihli Vatan Gazetesinde, hayat pahalılığının bir senede yüzde 20 arttığı ve ekmeK fiyatının da 29 kuruştan 39 kuruşa yükseltildiği yazılmaktadır.

21 Ağustos 1948 tarihli Yeni Sabah Gazetesinde, «İhanet ile boy ölçüşen âciz» başlıklı yazıda şöyle denilmektedir: «Memlekette birlik ve beraberliği bozuyor diye muhalefeti ihanet ile itham ediyorlar da niçin İstanbul gibi büyük bir merkezi üç yıldanberi asgarî buğday stoku ile teğhiz etmemek suç ve günahı ile iktidar partisi suçlandırılmıyor? İstanbul halkının çektiği ekmeK sıkıntısı bir faciadır. İstrabın derecesini tesbit etmek zordur. Halk gece yarılarna kadar, fırınların önünde bekleşmektedir. Bu manzara karşısında belediye ve hükümet kayıtsızdır. Onların gazetelere tekzip yollamaktan başka yaptıkları bir şey yoktur. Bu tekzipler de çok defa itiraf mahiyetindedir. Belediyenin çünkü tebliği ağır bir âciz, hattâ ihanete kadar dayanan bir gaflet hüccetidir. Öyle görülüyor ki, Halk Partili hükümetler halkın itimadına gerçekten lâıık değildir.»

15 Temmuz 1949 tarihli Yeni Sabahta, şu haber vardır: «Yeni tesbit edilen fiyatlara göre 600 gramlık ekmeK 20 kuruştan ve 450 gramlık ekmeK 15 kuruştan satılacaktır. Yeni tip, bugünkü ekmeğe nazaran daha esmer ve kepekli olacaktır. Yeni tip ekmeğin imâli ile beraber francala da ortadan kalkacaktır.»

20 Temmuz 1949 tarihli Yeni Sabahta, «Hamur ve çamur» adlı yazıda yine ekmeK meselesine temas edilmektedir.

Elektrik enerji tesisleri

dir: «Yeni çıkarılan ekmek, Allah aratmasın ama yenilir, yutulur gibi değil... Tadsız, tuzsuz, çirkin, kapkara ve yumruk gibi berbat bir şey... Hesaplar, randımanlar, unlar, kepekler.... neticede develere bile yutturulamıyacak kadar kötü bir hamur... Hamur da değil çamur; böyle yapılacağına (hükümet halka ekmek temin edemeyecektir. Herkes kendi göbeğini kessin!) deyip vaziyeti kökünden halletmek daha doğrudur!. Halk Partili bakanların (bu sene mahsul bol) diye beyanatta buldukları senelerde dahi ağız tadı ile ekmek yemek nasip olmadı.»

25 Temmuz 1949 tarihli Vatanda «Halkın ıstırabı» başlıklı bir yazıya rastlanmaktadır. «Halk mustarıptır ve ıstırabı yeni tip ekmekten gelmektedir. Ekmeğin içine öteberi karıştırılmaktadır. Hamur ve çamur bir halde satışa çıkarılmaktadır. Fakir bu çamurla karnını doyurduğu halde. bazı kimseler karaborsadan istedikleri kadar beyaz un ve francala tedarik edebilmektedirler. Halk madrabazlık ve karaborsacılık gibi sun'î bir felâketin kurbanıdır.»

İşte mazide çaktığımız sıkıntılarının bir tablosu; geçmişteki sıkıntıları bilmeden bugünkü şartları takdir edebilmek müşküldür.

Elektrik enerji tesisleri

Eski iktidar zamanında inşası düşünülen enerji tesisleri arasında kısmen tamamlanabilmiş tek büyük santral, Çatalağzı Elektrik Fabrikası idi. Yeni iktidar zamanında ise, inşasına devam edilen veya yeni başlanan tesislerin sayısı 17 ve kıymeti 555 milyon liradır. Ayrıca, 1954 den itibaren, 256 milyon lira değerinde 4 büyük tesisin inşası programa alınmıştır.

1) 1950 den evvel başlanıp inşası ikmal edilen:

Elektrik istihsalı

	T.	L.
154 K. V. luk Ereğli — İstanbul hava hattı	27 000	000
2) 1950 den sonra başlanıp inşası ikmal edilen:		
Erzincan — Girvelik	2 516	000
Harbiye — Defne	3 631	176
3) 1950 den sonra başlanıp inşası devam eden:		
Amasya — Durucasu	1 970	000
Sarıyar — Barajı	241 500	000
Seyhan Barajı	101 000	000
Erzurum — Tortum	8 113	315
Konya — Göksu	7 263	809
Kayseri — Sızır	8 000	000
Elâzığ — Hazar Gölü	8 898	000
Eğridir — Kovada	4 095	104
Maraş — Ceyhan	8 500	000
Emet — Kayaköy	4 149	819
Siirt — Boton	4 519	500
Kütahya — Tunçbilek	42 000	000
Çatalağzı santralının tevsii — Zonguldak	35 993	000
Soma Termik santrali	48 000	000
Yekûn	557 149	723
4) 1954 den itibaren inşası programa alınan:		
Gediz — Demirköprü baraj ve santrali	96 000	000
Hırfanlı baraj ve hidrolik santrali	80 000	000
Almus baraj, santral ve hava hatları	30 000	000
Akçay — Kemer baraj ve hava hatları	50 000	000
Yekûn	256 000	000
Umumî yekûn	813 149	723

[Bakınız : Etibank elektrik santralleri, enerji hatları.]

Elektrik istihsalı

Muasır iktisat nizamında, elektrik her şeyin temelini teşkil etmektedir. Şehirler elektrikle aydınlatılmakta, fabrikalar elektrikle işletilmekte, trenler elektrikle yürütülmekte, temizlik işleri elektrikle yapılmaktadır. Hattâ traş usturaları dahi elektrikle çalışmaktadır. 1950 den evvel, Av-

Emekli Sandığı

rupa'da en az elektrik istihsal ve istihlâk eden memleket Türkiye idi. Halbuki elektriği olmıyan bir ülkenin ne sanayi kurması, ne de yüksek hayat seviyesi temin etmesi kabildir. 1950 den itibaren, hükümet, memleket ihtiyaçlarını biraz daha ferahlatacak kadar enerji teminine gayret sarfetmiştir. 1946 - 53 arasında, elektrik istihsalı takriben iki misli çoğaltılmıştır. Önümüzdeki yıllar, istihsalin bir o kadar daha yükselmesini temin edecek elektrik santralları da inşa halindedir. Aşağıdaki rakamlar, istihsaldeki inkişafı belirtmektedir.

	1946	1950	1953	1956
Senelik enerji istihsalı (milyon kilovat olarak)	563	790	1 170	2 170

[Bakınız : Elektrik enerji tesisleri, enerji nakil hatları.]

Emekli Sandığı

Âmme hizmetleri arasında, Emekli Sandığının mühim bir mevki vardır. Tekâütlük maaşı, ömürlerini devlet hizmetinde geçirenlerin vazifeden çekildikten sonra maişetlerini temin edecekleri tek vasıtaadır. Yüz binlerce ailenin maişeti ve istikbali, Emekli Sandığına yatırılan aidatın iyi işletilmesine bağlıdır.

Hükümetimiz mesuliyet mevkiine geldiği zaman, Emekli Sandığı henüz yeni kurulmuştu. Bu yeni müessesenin sermayesini işletmek ve bünyesini kuvvetlendirmek üzere ciddi çalışmalara girişilmiştir.

Sandık sermayesinin ve gelirinin başlıca üç menba vardır:

- 1) İştirakçilerin aylıklarından kesilen % 5 ler;
- 2) Daire ve müesseselerin aynı miktar yatırımları;
- 3) Mevcut sermayenin işletilmesinden mütevellid kârlar.

Emisyon siyaseti

1953 nihayetinde, Emekli Sandığına iştirakçi adedi 270.554 ve tevdiatçı adedi 3.757 idi. Bir sene zarfında toplanan aidat, 95 milyon liraya yükselmişti. Mevcut paralardan 276.511.000 lirası bankalara, 189.388.000 lirası tahvillere, 43.000.000 lirası hisse senetlerine ve 18.000.000 lirası gayrimenkullere yatırılmıştı.

1953 senesinde, bu yatırımlardan elde edilen kâr 33.000.000 liradır.

Gayrimenkullere yatırılan sermayenin az oluşu, kanunun tahdit edici hükümlerinden ileri gelmiştir. Fakat yakında, gayrimenkul plâsmanlarının verimli bir şekilde artırılması için gereken tedbirler alınmıştır. Bilhassa, Ankara, Eskişehir, Bursa ve İzmir gibi ticaret ve transit merkezlerinde garaj, otel, sinema binaları inşa ettirmek üzere yapılan hazırlıklar tamamlanmıştır.

Emisyon siyaseti

İkinci Cihan Harbinden evvel, tedavüldeki para miktarı 200 milyon lira civarında idi. 1939 dan itibaren, bütçe açıklarını ve İktisadî Devlet Teşekküllerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere, emisyona müracaat edilmiştir. 1944 - 50 arasında, emisyon 1 milyar liraya yaklaşmıştır.

1939 - 50 arasında tedavüle kâğıt para çıkarılması, enflasyona yol açmıştır. Piyasada mal darlığı çekildiği bir sırada, paranın bollaşması, fiyatların yükselmesine sebebiyet vermiştir. 1950 senesine kadar, fiyatlar takriben beş misli artmıştır.

1950 den itibaren, bütçe açıklarını karşılamak üzere yapılan emisyon durdurulmuştur. Reeskont muameleleri, yalnız Toprak Mahsulleri Ofisine açılan kredilere ve piyasa muamelelerine inhisar ettirilmiştir. 22 Mayıs 1950 de 880 milyon lira olan para miktarı, 1954 Şubatında 1 milyar 413

Emlâk kredisi

milyona çıkmıştır. Fakat emisyonun istihsale ve faaliyet hacmine göre ayarlanması, eski iktidar zamanında olduğu gibi enflasyona sebebiyet vermemiştir. Ziraî ve sınaî istihsalın ve ithalâtın da aynı müddet içinde takriben iki misli artması, fiyat muvazenesinde menfî aksülâmeller uyandırmamıştır. 1948 - 54 arasında, toptan fiyat endekslerindeki yükseliş yüzde 10 civarında kalmıştır.

[Bakınız : Gıda fiyatları, hayat pahalılığı, sınaî fiyatlar.]

Emlâk kredisi

Mesken darlığı, inşaatın ihtiyaçları karşılayacak bir tempo ile yürütülememesinden ileri gelen bir hâdisedir. İnşaat faaliyeti; faiz haddi ve kredi miktarı karşısında büyük hassasiyet göstermektedir. Faiz haddi düşürüldüğü ve kredi bollaşırıldığı zaman, inşaatın çoğaldığı kaydedilmektedir.

1950 de vazife başına gelen hükümet, ihmale uğramış dâvalardan biri olan mesken meselesini ehemmiyetle ele almıştır. Mesken sıkıntısında ıstırap çeken ve işi gecekondular kurmaya götüren halkımızı ferahlatmak için gereken tedbirlere başvurmuştur. Orta halli ve fakir halkın müsait şartlarla arsa sahibi olabilmesi için kanunlar çıkarılmıştır. Emlâk kredisi, beş misline yakın bir nisbette arttırılmıştır. Kredileri büyük apartman sahiplerinin değil, aile yuvası kurmak ihtiyacında bulunanların alması temin edilmiştir. Mesken mevzuunda, halk için gereken bütün fedakârlıklar yapılmıştır.

1953 de çıkarılan 6188 sayılı kanun, apartman ve sair büyük inşaatla açılan kredileri tahdid etmiş ve içinde bulunduğumuz yıldan itibaren mesken inşaatına yapılan kredi tahsislerini % 90 nisbetine kadar genişletmiştir.

Enerji hatları

Yüzde 7 faizle açılan krediler		Yüzde 5 faizle açılan krediler		
Adet	Miktar	Adet	Miktar	
1950	1286	5 801 000	1351	8 646 000
1951	8785	39 684 000	2872	17 362 000
1952	12 584	78 351 000	2648	15 651 000
1953	10 782	85 878 000	1288	10 365 000

Yukarıki cetvelde görüldüğü gibi, her sene kredi açılan bina sayısı ve verilen para miktarı biraz daha artmıştır. 1950 başlangıcında, evvelce açılmış emlak kredilerinin yekünü 48 milyon liradan ibaretti. 1953 nihayetinde bu miktar 4 buçuk misline yükselmiş ve 228 milyona çıkmış bulunuyordu. Kredi miktarında kaydedilen bu mühim inkişaf, inşaatı teşvik etmiş ve binlerce ailenin yuva sahibi olmasını kolaylaştırmıştır.

[Bakınız: Bankalar, faiz haddi]

Enerji hatları

İnşa halindeki elektrik santrallerinden şehirlere ve sanayi mntakalarına cereyan nakletmek üzere büyük hava hatları kurulmaktadır. Bu hatlardan birincisi Çatalağzı, Sarıyar ve Tunçbilek santrallerinden Bursa ve Eskişehir'e enerji nakledecektir. Bursa ve Eskişehir'de yapılacak alçaltıcı transformatör istasyonlarından bütün bir mntakaya elektrik tevzi olunacaktır. Şebeke 1956 da tamamlanacak ve 18 milyon liraya mal olacaktır.

İkinci hat Çatalağzında istihsal edilen enerji ile Haydarpaşa - Ankara - Zonguldak demiryolunun elektrikleştirilmesi için kurulmaktadır. Nakil hattı ve transformatörler 1955 de tamamlanacak ve 16 milyon liraya mal olacaktır.

Üçüncü bir hat, İzmit'te kurulan alçaltıcı transformatör istasyonundan Hereke, Darıca ve Gölcük'e elektrik nakledecek, bu mntakadaki fabrika ve tersanelerin ihtiyaçla-

Et meselesi

rını karşılayacaktır. Düzce, Bolu ve Bartında bu şebekeden elektrik alacaklardır.

Dördüncü hat Tunçbilek'ten Kütahya ve Afyon'a elektrik götürecektir, vilâyetlerin ihtiyaçlarını karşılayacak ve azot sanayiine enerji temin edecektir. Bu hattın bir kısmı 1956 da ve bir kısmı 1957 de işletmeğe açılacaktır. Hattın maliyeti 16 buçuk milyon liradır.

Beşinci hat Soma santralinden İzmir, Manisa, Balıkesir, Edremit, Menemen, Foça, Urla, Seferhisar, Çeşme, Bergama, Dikili, Akhisar, Susurluk, Burhaniye, Ayvalık'a elektrik götürecektir. Hat 19 milyon liraya mal olacak, 1955 ve 1956 senelerinde tamamlanacaktır.

Altıncı hat İzmir'deki alçaltıcı transformatör istasyonundan Aydın, Nazilli, Akçay, Denizliye elektrik götürecektir.

Yedinci hat, Gediz santralinden Manisa, Salihli, Turutlu, Ödemiş, Kula ve Alaşehir mıntakasına enerji götürecektir.

Sekizinci hat Çanakkale, Bandırma, Erdek, Gönen, Manyas, Karacabey ve M. Kemalpaşa şehir ve kasabalarını besliyecektir.

Dokuzuncu hat Hazer santralinden Elâzığ ve Madenlere elektrik götürecektir.

Enerji santralleri ve hatları sayesinde, memleketimizde kömür sarfiyatından 500 - 600 bin ton tasarruf temin edilecektir.

[Bakınız : Etibank elektrik santralleri, elektrik enerji tesisleri.]

Et meselesi

Fransa, İsviçre ve Almanya'da, iyi kaliteli etin kilosu 8 ilâ 12 lira civarındadır. Memleketimizde, et fiyatları, Avrupa'dan daha ucuzdur. Fakat zaman zaman, etin piyasa-

dan çekildiği, narh üzerinden satış yapılmadığı ve narha tâbi olmıyan et nevilerinin pahalılandığı görülmektedir. Muhalefet partisi, bu vaziyeti bir propaganda vesilesi yapmakta, bilhassa et ve sebze fiyatları hayat pahalılığına delil olarak gösterilmektedir. Halbuki kendileri iktidarda iken, et ihtikârı çok daha şiddetli idi. Eski gazetelerde, bu hususu belirten dikkate şayan yazılara rastlamak kabildir.

24 Nisan 1949 tarihli Hürriyet Gazetesindeki «Vesika ile et tevzii» başlıklı yazıdan bir kaç satır nakledeyim: «Piyasadaki et buhranını önlemek için düşünülen çarelerin biri de vesika usulü imiş. Bu güzel buluş, hangi kafadan çıktı ise, doğrusu şayanı tebriktir. Böyle dâhilere malik olduğumuz için değil midir ki, işlerimiz günden güne beter oluyor. Ve günden güne batağa gidiyoruz. Vesika usulünün kepezeliklerini ne kadar çabuk unuttuk.»

20 Nisan 1949 tarihli Hürriyet Gazetesinde şu satırlara rastlanmaktadır: «Pahalılıktan İstanbul'da halk et alamaz oldu. İzmir'de de et buhranı çıktı. Balıkesir'den Yunan adalarına et kaçırılmaya başlandı. İstanbul'da, fiyat artışı, şehrin muhtelif semtlerinde ayrı ayrı şekillerde görülmektedir. Beyoğlu semtinde, koyun eti 450 - 500 kuruştur. Halkın daha fakir olduğu semtlerde ise, 400 - 430 kuruşa satılmaktadır. Bu vaziyete göre, en kenar muhitte bile, 400 kuruştan aşağı et yoktur. Belediyenin yaptığı tetkiklere göre, bir çok aileler et alamamaktadır.»

17 Nisan 1948 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, et meselesine temas etmektedir: «Et satışlarında keşmekeş hâlâ devam ediyor. Trakya'dan kuzu getirenler, kendilerinden mal alanların yüksek fatura istediklerinden şikâyet etmişlerdir. Haberlere göre, Ankara'da da et sıkıntısı vardır. İstanbul'da, belediye narhını dinliyen yoktur. Son zamma rağmen, kasaplar, koyun etini narhtan 25 - 30 kuruş fazlasına satmaktadırlar.»

Etibank elektrik santralleri

15 Nisan 1949 tarihli Yeni Sabah Gazetesinde de, et buhranı tenkid edilmektedir: «Son günlerde, yağ fiyatları 7 liraya yükselmiş ve Ticaret Bakanlığı bu vaziyet karşısında seyirci kalmıştır. Perakendeci Kasaplar Cemiyeti Başkanı koyunun 500 ve kuzunun 430 kuruşa satıldığını bildirmektedir.»

14 Nisan 1949 tarihli Vatan Gazetesinde de, aynı mevzu hakkında bir yazı çıkmıştır: «Et durumu, tekrar günlük mevzu halini almıştır. Son 15 gün içinde, fiyatlar devamlı olarak yükselmektedir. Balık fiyatları da artmaktadır. Meselâ dün barbunya ve kalkan balıklarının kilosu 5 liraya, tekir, uskumru ve kaya balıkları 3 liraya satılmıştır. Ticaret Ofisinin müdahalesi, istenilen tesiri yapmamıştır. Ofisin tereddüt ve aciz içinde olduğunu anhyan kasaplar, fiyatları diledikleri gibi yükseltmek yolunu tutmuşlardır.»

10 Nisan 1949 tarihli Yeni Sabah, et buhranının dış ticaret siyaseti ile alâkalı olduğunu belirtmektedir: «Et fiyatları mütemadiyen yükselmektedir. Toptancı kasapların söylediklerine göre, ihracat haberi, et piyasasını alt üst etmiştir. Evvelce de bunun tecrübesi yapılmıştı. Ve o zaman da bu tecrübenin acı neticesini halk çekmişti.»

Eski iktidarın beceriksizlikleri, bugün karşılaşılan bazı aksaklıklara mazeret teşkil edemez. Fakat memleketi kendisi idare ederken iase şartlarını bu derece kötüleştiren bir siyasî partinin şimdiki vaziyet hakkında tenkid yapmaktan çekinmemesi, cidden gariptir. Onlar zamanında ihtikâr, karaborsacılık ve pahalılık rekor teşkil edecek kadar gelişmişti. Bugünkü şartlar, mazi ile kıyas kabul edemez.

Etibank elektrik santralleri

Etibank tarafından yaptırılan beş büyük santral vardır.

1) Sarıyar santrali:

Etibank elektrik santralleri

Bu büyük santral, Şimalî Garbî Anadolu'nun elektrik ihtiyacını karşılamak ve Sakarya nehrinin taşkınlıklarını önlemek üzere kurulmaktadır.

Bu santrale beheri 40.000 kilovatlık iki adet türbin ve alternatör konulmakta olup, bunlardan senede takriben 380 milyon kilovat - saatlik elektrik istihsal edilecektir.

Sarıyar barajının inşaat masrafları, 200 milyon lirayı aşmaktadır. 1956 sonunda ikmal olunacaktır.

2) Çatalağzı santrali:

Çatalağzı santrali, eski iktidar zamanında kısmen ikmal edilmişti. Şimdi buraya beheri 20.000 kilovatlık 3 adet türbo - alternatör konulacaktır. Bu yeni tesislerin ilâvesinden sonra, senede takriben 600 milyon kilovat - saatlik enerji istihsal edilecektir.

Çatalağzına yapılacak ilâve, 35 milyon liraya mal olacaktır. Tesisat 1956 başında tamamlanacaktır.

3) Tunçbilek santrali:

Şimalî Garbî Anadolu'nun elektrik ihtiyacını karşılamak ve Tunçbilek madenindeki düşük kaliteli linyitleri kıymetlendirmek üzere kurulmaktadır.

İlk tesiste beheri 30.000 kilovatlık iki türbo - alternatörden ibaret olan bu santralden, senede 250 - 300 milyon kilovat - saat enerji istihsal olunacaktır.

Tunçbilek santrali 1957 başlangıcında işletmeğe açılacak ve 42 milyon liraya mal olacaktır.

4) Soma santrali:

Soma'da, ocak artığı linyitler ile düşük kaliteli linyitleri yakmak üzere 40.000 kilovatlık bir santral kurulacaktır. İnşaat 1956 da ikmal edilecek ve 48 milyon liraya mal olacaktır.

5) Hazer santrali:

Hazer santrali, Ergani Bakır ve Guleman Krom İşletmeleri ile Elâzığ vilâyetinin elektrik ihtiyacını karşılamak

Etibank istihsal ve satışları

ve Uluova ile Kuruova'nın sulanmasını temin etmek maksadıyla kurulmaktadır.

Başlangıçta aynız 3.000 kilovatlık iki türbo - alternatör tesis edilecektir. Santral 1955 de açılacak ve 8 milyon liraya mal olacaktır. Ayrıca 70.000 kilovatlık Gediz - Demirköprü, 100.000 kilovatlık Kızılırmak - Hırfanlı, 48.000 kilovatlık Akçay - Kemer ve 5.000 kilovatlık Yeşilirmak. Elüz baraj ve santrallerinin projeleri tamamlanmıştır.

[Bakınız : Enerji hatları, elektrik enerji santralleri.]

Etibank istihsali ve satışları

Bütün iktisadî faaliyet sahalarında olduğu gibi, maden istihsali de dört senedenberi artmıştır. Bilhassa taşkömür, linyit, demir, bakır ve kükürt imraratının kayda değer bir inkişaf geçirdiği görülmektedir. Eski iktidar zamanında tesisleri kısmen ikmal edilen Çatalağzı elektrik santralinin istihsal ettiği enerji miktarı da son senelerde büyük bir artış göstermiştir.

Etibank madenlerinin istihsali

	Ölçü	1950 istihsali	1953 istihsali	Artış veya eksilis
Taşkömürü (satılabilir)	Ton	2 832 243	3 664 314	% + 29
Linyit	>	746 553	942 321	% + 26
Krom cevheri	>	165 968	170 000	% + 2
Demir cevheri	>	220 847	342 192	% + 55
Bakır	>	11 700	23 757	% + 103
Kükürt	>	6 002	9 775	% + 62
Çatalağzı elektrik santrali				
	kilovat saat	81 919 074	306 000 000	% + 273

Etibank istihsalinin sürümünde de aynı inkişaf dikkate çarpmaktadır.

Etibank satışlarının hasılâtı

	1950		1953		Artış veya yükseliş
Taşkömürü					
Dahili piyasa	76 164 038	lira	102 350 000	lira	% + 34
Harici piyasa	247 262	»	3 233 437	»	% + 50
Linyit					
Dahili piyasa	12 342 458	»	20 000 000	»	% + 62
Krom					
Dahili piyasa	17 119 455	»	21 000 000	»	% + 22
Harici piyasa	17 108 480	»	20 930 000	»	% + 22
Demir	2 483 966	»	4 460 000	»	% + 79
Bakır					
Dahili piyasa	18 588 159	»	55 100 000	»	% + 196
Harici piyasa	8 588 004	»	40 000 000	»	% + 365
Kükürt	1 165 771	»	2 500 000	»	% + 114

Fabrikalar

Bir memlekette, fabrika bacalarından yükselen dumanlar, iktisadî refahın alâmetidir. Dört senedenberi, sınaî bün-yemizde, mazide eşine rastlanmamış bir hareket mevcuttur. Bir çok şehirlerde fabrika temelleri atılmakta, duvarları ve bacaları örülmekte, makineler monte edilmekte, iş hacmi-ni genişletecek ve refah seviyesini yükseltecek yeni tesis-ler vücuda getirilmektedir. Eski iktidar zamanında istimplâk kararlarının, el koyma tedbirlerinin, varlık vergisinin, fiyat mürakabesinin ve keyfî müdahalelerin gizlenmeğe mecbur ettiği sermayeler meydana çıkmakta, dört senedenberi bi-riken kazançlar seferber olmakta ve bütün memleketin hay-rına yarıyacak hizmetlerde kullanılmaktadır. Dört seneden-beri, sınaî istihsal kabiliyetimiz iki misline yükselmiştir.

Devlet de, hususî sanayie geniş bir müzaheret göster-mektedir. Takip edilen ucuz faiz ve «expansionniste kredi siyaseti» yeni fabrikalara sermaye yatırılmasına müsait

Fabrikalar

şartlar ihdas etmektedir. Hariçten makine ve teçhizat getirilmesi için, Dış Ticaret ve Kambiyto daireleri âzamî derecede yardım etmektedirler. Sınaî Kalkınma Bankası da, fabrikaların kurulmasında, kredi kaynaklarının müsaadesi nisbetinde kolaylıklar temin etmektedir.

Ayrıca İktisadî Devlet Teşekküllerinin sermayesi veya rehberliği altında dört senedenberi kurulan veya kurulmağa başlanan müteaddit fabrikalar vardır.

Şeker sanayii, 11 tane yeni fabrika ile takviye edilmektedir. Bunlardan, Adapazarı fabrikası 1953 Eylûlünde işletmeğe açılmıştır. Amasya, Konya ve Kütahya fabrikaları 1954 yaz nihayetinde çalışmağa başlayacaklardır. Kayseri, Burdur, Susurluk, Erzurum, Erzincan, Malatya ve Elâzığ fabrikaları ihale edilmişlerdir. 1950 de 128.000 ton olan şeker istihsalı, iki seneye varmadan 300.000 tona yaklaşacaktır.

Çimento sanayii de dev adımlarla ilerlemektedir. Yurdun dört bucağını saran hummalı imar hareketleri, mütemadiyen daha fazla çimentoya ihtiyaç hissettirmektedir. 1950 de 535.000 ton olan çimento istihlâki, iki milyon tonu aşmıştır. Bu vaziyet karşısında, yeni fabrikalar kurulmasına lüzum hasıl olmuştur. Bartın ve Adana'da 150 şer bin ton kapasiteli, Trakya, Çanakkale, Aydın, Eskişehir, Afyon, Konya, Çorum, Kayseri, Erzurum, Elâzığ, Diyarbakır, Van, Gemlik, Balıkesir, Trabzon, Giresun, Gaziantep ve Mersinde 85 er bin ton kapasiteli olmak üzere 20 fâбрика kurulması kararlaştırılmıştır. 1953 nihayetinde 1.025.000 ton olan çimento istihsal kapasitesi bu fabrikaların çalışmağa başlaması ile 3 milyon tona yükselecektir.

Hususî dokuma fabrikaları yanında, Sümerbank fabrikalarının da büyük bir inkişaf geçirdiği görülmektedir. 1951 de Bakırköy fabrikası 5.797.000 metre bez ve 1000 ton pamuk ipliği, İzmir fabrikası 25 milyon metre basma ve

Faiz haddi

3.065 ton iplik, Denizli ve Erzincan fabrikaları 1600 ton pamuk ipliği, Ereğli fabrikası 200 ton dikiş ipliği, Merinos fabrikası 505 ton yün ipliği, Diyarbakır fabrikası 1 milyon metre şayak, Taşköprü fabrikası 450 ton sicim ve 4.355.000 metre kanaviçe, Gemlik fabrikası 540 ton sun'î yün, Gemlik selofan fabrikası 200 ton selofan, Gemlik karbon sülfür fabrikası 500 ton karbon sülfür, Karabük fabrikası 300.000 ton kok, 225.000 ton sinterlenmiş cevher, 18.000 ton boru, 150.000 ton hadde mamulü ve 200.000 ton ingot, İzmit fabrikası 4.000 ton ince kâğıt, 8.000 ton sarı saman kâğıdı, 12.000 ton mukavva ve oluklu mukavva, Sivas fabrikası 100.000 ton çimento yapacak yeni makine ve teçhizatla tesis veya tevsi edilmişlerdir.

Memleketin iptidai maddelerini kıymetlendirmek ve ziraî kalkınmayı sağlamak maksadiyle Karabük'te mevcut tesislere ilâveten yeniden sun'î gübre ve azot sanayii kurulması mevzuu da ele alınmış bulunmaktadır. Murgul'da sun'î gübre imali için sülfürik asit fabrikası ve İskenderun'da süperfosfat fabrikası kurulmaktadır.

[Bakınız : Sınai istihsal, sınai fiyatlar, azot sanayii, şeker fabrikaları, çimento fabrikaları, Sümerbank istihsali, Sınai Kalkınma Bankası.]

Faiz haddi

Faiz haddinin yüksekliği uzun seneler boyunca, memleketimizde inşaatın ve sınai müesseselerin inkişafına engel olmuştur. Ancak iktisadî işlerimiz yeni bir zihniyetle idare edilmeğe başladıktan sonra, 1951 senesinde çıkarılan 5841 sayılı kanun, kredi rejimini istihsal sahalarını müsait şartlarla besliyecek şekilde tâdil etmiştir. Bu kanunun verdiği salâhiyete dayanarak, hükümet faiz haddini indirmiştir.

Bugün kredilerden alınan azamî faiz % 7 dir. Yalnız açık

Fiyat politikası

kredi mahiyetindeki muamelelerde, faiz nisbeti % 9 a kadar çıkmaktadır.

Mevduata ödenen faiz nisbetleri ise şöyledir:

Vâdesiz mevduat ile üç aya kadar vâdeli mevduata	% 2,50
Üç aydan altı aya kadar vâdeli mevduata	% 2,75
Altı aydan bir seneye kadar vâdeli mevduata	% 3
Bir sene vâdeli mevduata	% 3,5
Bir buçuk sene ve daha fazla vâdeli mevduata	% 4

nisbetinde faiz ödenmektedir.

Faiz haddinin, diğer bir ifade ile para kirasının ucuzlatılması, bütün iktisadî faaliyet sahalarında bir canlılık yaratmıştır. Ziraatçılar daha az külfet mukabilinde âlet ve makine almak, taş toplatmak, akaryakıt temin etmek ve tesisler kurmak üzere kredi bulmuşlardır. Tâcirler, daha az masrafla stoklarını ve siparişlerini genişletmişlerdir. Sanayiciler, yeni kurdukları tesisler için ucuz krediden faydalanmışlardır. Mesken yaptıran vatandaşlar da, aldıkları borç mukabilinde, eskisinden çok daha az bir faiz yükü altında kalmışlardır.

[Bakınız : Kredi.]

Fiyat politikası

1950 senesinden itibaren, Demokrat Parti tarafından takip edilen iktisad siyaseti muhalefetin şiddetli tenkidlerine uğramıştır. Buğdayın otuz kuruşa köylü vatandaşlardan alınması çok görülmüştür. Ziraatın makineleştirilmesi, istihsal için bir tehlike sayılmıştır. Karayollarının inşası ve memlekete motörlü vasıta getirilmesi, bir israf telâkki edilmiştir. Memleketi iktisadî bakımdan teçhiz etmek üzere mübayaa edilen makine ve malzeme, dış ticaret muvazenesini bozan bir ihtiyatsızlık olarak gösteril-

miştir. Pahalılığı öne sürerek, ev kadınlarını tahrik edecek kadar propaganda faaliyeti ileri götürülmüştür.

İnsanlar, iyi hayat şartlarına kolay alışırlar ve maziye çabuk unutulur. Geçmiş günlerin sıkıntılarını hatırlamayanlar, bu günün tenkidlerini düşünmeden benimseyebilirler. Nitekim son zamanlarda, istihsalin ölçsüz nisbette arttırıldığını, Ofisin çok yüksek fiyatla mübayaat yaptığını, buğdayın harice zararına satıldığını, zararın emisyon üzerinde tesir yarattığını ve bu yüzden fiyatların yükseldiğini ileri sürmektedirler.

Memlekette refah seviyesinin azaldığına dair ortaya atılan iddiaların ne dereceye kadar doğru olduğunu iki misal ile belirtmek kabildir.

1950 den önce, Türkiyeden geçen seyyahlar, memleketimizi köylünün yalınayak dolaştığı bir ülke olarak vasıflandırmakta idiler. 1948 İktisad Kongresinde de, her vandaşın bir çift kunduraya sahip olması için daha uzun seneler beklemek gerektiği belirtilmişti. Halkımızın, yalnız kundura değil, kefen bezi dahi tedarik edemediği günler olmuştu. Bugün ise, köylünün sıhhati, gıdası ve giyimi mazi ile mukayese edilemeyecek bir seviyeye erişmiştir.

Bu inkişafa rağmen, fiyatların eskisine nisbetle fazla yükseldiği iddia edilemez. Eski gazete koleksiyonlarına bakınız. Kahvenin 15 liraya, turfanda sebzelerin 4 liraya, etin 480 kuruşa, elma ve muz gibi meyvaların 4 - 6 liraya, şekerin 480 - 500 kuruşa, unun 120 kuruşa yükseldiğine dair haberlere rastlıyacaksınız. Bu fiyatları şimdiki rayiçlerle mukayese ediniz. Ve hükmünüzü veriniz.

Eski iktidar zamanında ucuz olan tek şey, köylünün alın teri idi. Buğday on beş kuruştan 1 kuruş 66 santime kadar düştüğü halde, hükümetin müessir bir müdahalesi olmamıştı. Köylerimiz fizyolojik sefaletin en alt kademesinde yaşamağa mahkûm edilmişlerdi. Bir taraftan vergi-

Geçim şartları

ler ve diğer taraftan mütegalibe, halkın elinden bütün kazancını alıyordu. Köylünün, bilhassa zayıf mahsul yıllarında, doktor ve ilaç gibi en hayati ihtiyaçlarını karşılması dahi müşküldü. Köylü kadınları ağır işten ve gayri sıhhi hayat şartlarından dolayı otuz yaşına gelmeden ihtiyarlıyor, dişleri dökülüyor ve gözlerinin ferî kaçıyordu. Bugün buğday fiyatını yükselterek, Ofisin zararı pahasına, mazide alınanlardan bir kısmını köylüye iade edersek, bu tenkid davet edecek bir hareket midir? Ofisin birkaç yüz milyon zarara girmesini göze alarak yeni nesillerin daha iyi hayata kavuşmasını temin edersek bütün bir tarih boyunca mahsulünü, hayatını ve rahatını devlete veren köylü için bu çok mudur?

Geçim şartları

İktisat ilminde, kazançların ancak hayatı en sefil şartlar altında idame ettirmeğe yetecek seviyede ayarlanmasına «Tunç Kanunu» denir.

Eski iktidar zamanında, birçok iktisadi faaliyet sahalarına Tunç Kanunu hâkimdi. İşçilerin, ziraat erbabının ve memurların gelirleri asgari maaşet seviyesinde adetâ dondurulmuştu. Demokrat Partinin en büyük hizmeti, Tunç Kanununun iktisadi bünyemizi saran çenberini kırması olmuştur. Çalışan her insana hayatta ilerlemek imkânları açılmıştır. Serbest meslek erbabının, işçilerin, memurların ve ziraat erbabının hayat seviyelerini yükseltmek üzere ciddi tedbirler alınmıştır.

İşçilerin gelir vergisi rejimi sayesinde, ücretlerinden daha az para kesilmesi temin edilmiştir. Ücret sistemlerinin iş rejimine göre ayarlanmasına çalışılmıştır. İş Kanununun şumul ve tatbik sahası genişletilmiştir. Ücretlerin fiyatlara göre ayarlanması kolaylaştırılmıştır. İşçi sigor-

tarımının faaliyeti inkişaf ettirilmiştir. 1950 - 54 arasında, işçi sınıfının global iştirâ kuvveti vasatı olarak % 70 nisbetinde yükseltilmiştir.

Memurlara Gelir Vergisi rejimi takriben % 15 bir istifade sağlamıştır. Ayrıca 1953 - 1954 arasındaki 13 ay zarfında 4 maaş tutarında ikramiye verilmesi için kanun çıkarılmıştır. Yalnız bu iki tedbir, memurların global iştirâ kuvvetini vasatı olarak % 40 nisbetinde yükseltmiştir. Kadrosuzluk yüzünden zamanında üst derece alamıyan hâkimlerin, emniyet memurlarının, öğretmenlerin ve daha birçok memurların terfileri emniyete alınmıştır. Mühendislerin ve teknik elemanların durumunu da islâh edecek tedbirler hazırlanmıştır. Kadro bakımından mağdur memur bırakılmaması, bir içtimaî adalet prensipi olarak kabul edilmiştir.

Ziraatçılar da asgarî maişet seviyesinde ve fizyolojik sefalet şartları altında yaşamaktan kurtarılmıştır. Eski rejimde buğday ve pamuk fiyatlarını yükseltmemek için devlet tazyik yapardı. En müsait ziraat bölgelerinde, pirinç ekilmesi yasak edilirdi. Köylüden ağır vergiler alınırdı. Köylere mektep inşası gibi ağır mükellefiyetler yüklenirdi. Demokrat Parti, ziraat erbabına alın terinin hakkını vermiştir.

Gıda fiyatları

Bazı şehirlerde, iktidar hakkında yapılan tenkidlerin siklet merkezi, pahalılık üzerinde toplanmaktadır. Pahalılık, eski iktidarın iktisadî mirasıdır. Mevsimlik temevvüçler istisna edilirse, gıda maddeleri fiyatlarında 1950 denberi maişet şartlarını ağırlaştıracak derecede bir artış husule gelmediğini düşünmek mümkündür. Bugün pahalılığından şikâyet edilen gıda maddelerinden bazıları 1948 ve

Gıda fiyatları

1949 senelerine nisbetle daha ucuzdur. Buna rağmen, muhalefet partisinin kendi eseri olan pahalılığı Demokrat Parti hükûmetine mal etmek üzere kesif bir propaganda yaptığı görülmektedir. Hakikatta ise, Demokrat Parti zamanında bazı maddeler ucuzlatılmış ve bazı maddelerin pahalılığı önlenmiştir. Sınai fiyatlardan ve hayat pahalılığında bahsedilen paragraflarda, bu hususa dair tafsilât verilmiştir. Aşağıdaki satırlarda, 1950 den evvel gıda maddeleri piyasasının ne halde olduğunu gösteren neşriyattan bazı misaller nakledilecektir.

25 Ekim 1946 tarihli Cumhuriyet gazetesinde «Gıda maddeleri niçin yükseliyor?» başlıklı bir yazı çıkmıştır. Hülâsa edelim: «Gıda maddeleri üzerinde, elden ele cirolar devam etmektedir. Piyasa vaziyeti, anarşi kelimesi ile vasıflandırılmaktadır. Fiyatlar birdenbire fırlamakta ve bu fırlayış devamlı bir seyir takip etmektedir. Anadoludan gelen mallar Haydarpaşa garında vagonlardan kapışıldığı ve harice gönderildiği için piyasaya mal çıkmamaktadır. Aşağıdaki cetvel, Ağustos sonundanberi kuru gıda maddelerinin ne kadar pahalılandığını göstermektedir:

	(1946) Ağustos sonunda	(1946) Ekim sonunda
Yeşil mercimek	30 — 32 kuruş	60 — 65 kuruş
Kuru mercimek	36 — 37 „	60 „
Kuru fasulye (çalı)	30 — 32 „	73 „
Dilmason fasulye	68 — 70 „	125 „
Ufak fasulye	28 — 29 „	58 — 60 „
Taze barbunya	35 — 40 „	80 „
Bakla	14 — 15 „	30 „
Nohut	25 „	45 „
Nohut (İspanya)	45 — 48 „	80 „

• 26 Ekim 1946 tarihli Vatan gazetesinde neşredilen «İktisat Takviminden bir yaprak» başlıklı makalede bu

cetvel ele alınmakta ve «İktisat vaziyetimiz nereye gidiyor?» diye sorulmaktadır. Aynı tarihli Son Saat gazetesi, iktisatçıların hükümet tedbirlerini beğenmediklerini ve Prof. Neumark'ın iktisat siyasetimizi tarihte görülen en cesurane teşebbüslerden biri olarak vasıflandırdığını yazmaktadır. Akşam gazetesi, basma ve kaput bezinin karaborsaya geçtiğini haber vermektedir. Son Telgraf, kömür darlığından ve karaborsa faaliyetinden bahsetmektedir.

15 Kasım 1946 tarihli Yeni Sabah, gıda maddeleri fiyatlarının yükseldiğini, ihtikâr ile mücadeleyi arttırmak lâzım olduğunu, yeşil mercimeğin 85 kuruşa, kırmızı mercimeğin 70 kuruşa, nohudun 90 - 95 kuruşa çıktığını, bir aylık yükseliş nisbetinin yüzde 20 ilâ 50 arasında değiştiğini bildirmektedir.

3 Mayıs 1948 tarihli Tasvir gazetesi «Pahalılık artıyor, yaşamak güçleşti» başlıklı yazıda diyor ki: «Son günlerde Ankara'da gıda maddeleri birdenbire yükselmiştir. 530 kuruş olan yağ 630 a çıkmıştır. Sebze fiyatları da pahalılaşmıştır. Bir memur şehiri olan Ankara, sıkıntı içindedir. İstanbul'da, pahalılık şimdiye kadar görülmemiş bir dereceyi bulmuştur. Bilhassa sebze fiyatları gayri tabiidir.»

10 Şubat 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesinde «Sebze pahalılığı önlenemiyor» başlıklı bir yazı çıkmıştır. Bu yazıda belirtildiğine göre, «taze baklanın kilosu 450 ve bir baş karnıbaharın 130 kuruşa verilmesi lâzım iken perakendeciler bu fiyatlardan daha yükseğe satmaktadırlar. Görüştüğümüz salâhiyetli bir zat, bu vaziyeti önlemeye imkân olmadığını bildirmiştir.»

5 Mart 1949 tarihli Son Saat gazetesinde şöyle denilmektedir: «Bu hafta da umumî olarak, gıda maddelerinde bir yükselme mevcuttur. Dilmason fasulyenin fiatı 110 - 120 kuruştur. Çalı 90 - 100 kuruştur. Barbunya 70 - 75 kuruş-

Gıda fiyatları

tur. Pirinç Vigolina 175 ve Tosya 140 kuruştan muamele görmüştür. Urfa yağı 710 kuruştur. Zeytin yağı 280 kuruştur. Gıda maddeleri fiyatlarının bir türlü inmemesi ve aynı zamanda etlere yapılan zam halkın bütçesini sarstığı gibi, sıhhatını da bozduğu muhakkaktır.»

11 Mart 1949 tarihli Son Saatın yazdığına göre «Zeytin yağı ve sabun fiyatları çok yükselmiştir. Kış aylarında bulunduğumuz halde, perakende satış fiyatlarında henüz bir düşüklük görülememektedir. Yağ fiyatlarının yüksek oluşu, zeytin fiyatları üzerinde de rol oynamaktadır. Sabun fiyatlarının pahalılığı, fakir fıkarayı pek müşkül duruma düşürmüştür.

12 Mart 1949 tarihli Son Saat, gıda maddelerinde ve sebze fiyatlarında yeni yükselişler olduğuna işaret etmektedir. Gazetenin verdiği haberlere nazaran kaşar peyniri 400 kuruştan satılmaktadır. Urfa yağı 745 kuruştur. Turyağı 280 kuruştur. Halk her gün fiyatların yeni bir tereffü kaydetmesinden müteessirdir.

16 Mart 1949 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan yazı şöyle hülâsa edilebilir: «Pahalılığa dair 10 yıllık rakamların mukayesesi, bu yıl pahalılık rekorunun kırılacağını göstermektedir. En fazla yükseliş zahire ve hububatta (% 521), hayvanî gıda maddelerinde (% 533), nebatî gıda maddelerinde (% 516) ve nebatî iptidai maddelerde (% 588) dir.»

17 Mart 1949 tarihli Vatan gazetesinde şöyle denilmektedir: «Bellibaşlı ihtiyaç maddeleri dört, beş misli veya daha fazla pahalılaşmıştır. Fakat hükümet asgarî geçim haddini günde 1 lira olarak tesbit etmek istemiştir. Meclis Komisyonu bunu 1,5 liraya çıkarmıştır. Milletvekilleri gayet iyi bilirler ki bu memlekette günde 1,5 liraya geçinebilmek imkânsızdır.»

Gıda fiyatları

14 Nisan 1949 tarihli Vatan gazetesi, Ticaret ve Sanayi Odasının hazırladığı yeni endeksleri neşretmiştir. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası tarafından neşredilen geçen ayın endeksine göre hayat pahalılığı bir yıl içinde % 20 artmıştır. Bu artış bilhassa gıda maddelerinde göze çarpmaktadır.

Misal olarak bu maddelerden birkaç tanesini alarak geçen sene Nisan ayındaki fiyatlarla karşılaştıralım.»

	Nisan 1948 fiyatları	Nisan 1949 fiyatları
Ekmek	29	39
Koyun eti	248	370
Urfa yağı	590	690
Trabzon yağı	540	590
Zeytin yağı	240	265
Sabun	130 — 185	165 — 200
Zeytin	125 — 175	120 — 180
Patates	35	50
Dilmason fasulye	120	120
Pırasa	20	45
Havuç	25	60
Kereviz	30	75
Ispanak	45	55

19 Mayıs 1949 tarihli Vatan gazetesi, peynir ve yağ fiyatlarındaki yükseklikten bahsetmektedir. «Hayvan mahsullerinin geçen seneye nazaran % 30 nisbetinde pahalılandığı dikkati çekmektedir. Geçen mevsim toptan tenekesi 18 - 20 lira olan taze peynir, bu sene 34 - 36 lira arasındadır. Kaşar peynirleri ise, geçen sene toptan 260 - 270 kuruş iken bu sene 360 - 370 kuruştur. Sade yağ ise, daha nazik bir durumdadır. Urfadan ilk gelen bir kamyonluk parti yağ 7 liradan muamele görmüştür.»

14 Eylül 1949 tarihli Hürriyet ise, şunları yazmaktadır: «Son günlerde kahve fiyatları alabildiğine yükselme-ye devam etmektedir. Dün şehrimizde kahve fiyatları

Göçmenler

10 - 11 lira arasında idi. Bu fiyat taşrada da 14 - 15 liraya fırlamış bulunmaktadır.»

Yukarıki satırlar, fiyatların 1950 den evvel nasıl bir seyir takip ettiğini canlandırmaktadır. Gazetelerin o vakitki ve bugünkü neşriyatı arasında büyük fark vardır. 1950 - 1954 arasında, fiyat yükselişleri hiçbir zaman 1939 - 1949 arasında olduğu kadar süratli bir tempo takip etmemiştir. 1942, 1947 ve 1949 da birçok fiyatların yalnız bir ay içinde kaydettikleri yükseliş, dört senedenberi husule gelen fiyat değişikliklerinden fazladır.

Göçmenler

Milli hudutlarımız dışında kalmış milyonlarca Türk vardır. İktisadî, siyasi ve içtimaî zaruretler, zaman zaman yabancı ülkelerde yaşayan vatandaşlarımızı anavatana gelip yerleşmeğe sevk etmektedir.

1950 yazından itibaren, Trakya hududundan geçen muhacir sayısı birdenbire artmıştır. 1950 - 53 arasında, ekserisi Bulgaristandan olmak üzere, 137 bin göçmen gelmiştir.

Halkımız ve hükümet göçmenlere azami misafirperverliği göstermiştir. Göçmenlerin iaşesi, iskânı ve müstahsil vaziyete geçmeleri için bütün imkânlar kullanılmıştır. 1950 - 54 arasında köy tipi 19.959, şehir tipi 8.811 mesken yaptırılmış ve ayrıca 1.185 tane hazır ev verilmiştir. Bundan maada, ziraî göçmen nüfusuna toprak dağıtılmıştır. Göçmenlere dağıtılan toprakları gösteren cetvel aşağıdadır:

<i>Sene</i>	<i>Aile sayısı</i>	<i>Dağıtılan toprak miktarı (m²)</i>
1951	3 663	200 137 704
1952	2 321	112 329 509
1953	2 207	145 309 573

[Bakınız : Toprak tevzii.]

Gübreleme (sun'î)

1952 yılındanberi Ziraat Vekâletinin bu mevzudaki faaliyetleri iki istikamette yürütülmektedir.

1) Muhtelif istasyonlarımızda, bölge hususiyeti arzeden zirai mahsuller üzerinde hangi çeşit kimyevî gübrelerin kullanılmasının daha rantabl olacağını tesbit için araştırma ve denemeler yapılmaktadır.

2) Bu araştırma ve denemelerin müsbet neticelerini çiftçilere intikal ettirebilmek için, 1952 yılında 16 vilâyetin 577 köyünde, 1953 yılında ise 38 vilâyetin 2300 köyünde gösteriler yapılmıştır.

1954 yılında ise şu çalışmalar tahakkuk ettirilecektir:

1) Kimyevî gübre araştırma ve denemelerine, iklim, toprak ve vejetasyon bakımından hususiyet arzeden bölgelerdeki istasyonlarımızda Ziraat Vekâletinin ilgili mütehasıslarınca hazırlanacak çalışma plânına göre yer verilecektir.

2) Vilâyetlerde yapılan kimyevî gübre gösterilerinin sayısı arttırılacak ve deneme istasyonlarının neticelerinden faydalanılarak ve toprak tahlillerine uyularak bu gösteriler daha bilgili bir şekilde ele alınacaktır.

[Bakınız: Toprak verimliği, aztt sanayii.]

Gümrükler rejimi

21 Nisan 1952 tarihinde İngilterede Turquay şehrinde dünya ticaretinin yüzde 90 ını ellerinde tutan memleketler arasında imzalanan umumî gümrük anlaşmasına Türkiye de katılmıştır.

Gümrükler rejimi

Bu anlaşma mucibince, âkid taraflar birbirlerine «en ziyade mazharı müsaade memleket» muamelesi yapmağı taahhüt etmişlerdir. «En ziyade mazharı müsaade memleket» kaydı, Türk mallarını yabancı piyasalara asgarî miktar gümrük resmi ödiyerek sokulmasına imkân hazırlamıştır. Türk mallarının en müsait gümrük şartları altında dış pazarlara sevk edilebilmesi, millî iktisadiyatımız bakımından menfaatler kazandırmıştır.

Torquay anlaşması mucibince Amerika, Kanada, Belçika, Hollanda, Fransa, İngiltere, Çekoslovakya, Norveç, İsveç Danimarka, Avusturya, Avustralya, Y. Zelanda, Cenubî Afrika ve daha başka memleketler tütünlerimizden, sultaniye tipi üzümlerimizden, incirlerimizden, fındıklarımızdan, afyon ve meyan kökünden, ham pamuk, yağlı tohumlar, küsbe, deriler, yumurta, tiftik, bakliyat, fıstık, ceviz, palamut hülâsından aldıkları vergileri indirmişler veya mevcut muafiyetleri sabitleştirmişlerdir.

Türkiye de, bu tavizlere mukabil, rekabetinden yerli istihsalin zarar görmeyeceği bazı malların gümrük resmini indirmiştir. Aşağıdaki rakamlar, bu indirmelere rağmen gümrükler hasılâtında herhangi bir azalış vukua gelmediğini göstermektedir.

	Gümrükler Hasılâtı	
	Gümrük resmi tahsilâtı	İthalât muamele vergisi tahsilâtı
1951	160 milyon lira	164 milyon lira
1952	192 » »	207 » »

Hükümet, son dört sene zarfında yapılan esaslı fetkikler neticesinde, modern bir Gümrük Tarife Kanunu hazırlamıştır. 1929 da çıkarılan eski kanun spesifik esasa dayanıyordu. Yeni kanun gümrük resmini kıymet esasına göre ayarlamaktadır. Bu suretle, gümrükler hasılâtının daha ve

Güvenlik Konseyi

rimli olacağı ve 60 - 70 milyon lira fazla varidat getireceği hesaplanmıştır.

Yeni kanunun diğer bir faydası da, millî sanayii himaye edecek hükümler koymasındadır.

Yeni kanun aynı zamanda alâkahıların ve tatbikatçıların işlerini kolaylaştıracak ve tatbikatta tehaddüs eden bir çok ihtilâfları önliyecektir.

Güvenlik Konseyi

Birleşmiş Milletler teşkilâtında, dünya sulh ve emniyetinin muhafazasından mesul bulunan uzuv «Güvenlik Konseyi» dir. Güvenlik Konseyi, mahdut sayıda devletin katıldığı bir teşekküldür. 1950 - 1952 senelerinde, Konseyin 6 muvakkat âzalığından bir tanesi Türkiye tarafından işgal ediliyordu. 1952 de müddeti biterek Konseyden çıkan memleketimiz, 5 Ekim 1953 de yapılan seçimleri kazanarak tekrar aynı mevkii almıştır.

Bir memleketin Birleşmiş Milletler teşkilâtında iki mühim konseye birden seçilmesi, pek nadir görülen hallerdendir. Türkiye İktisadî ve İçtimâî Konseyde âza bulunmasına ve Güvenlik Konseyindeki müddetini pek kısa bir zaman evvel tamamlamış olmasına rağmen, ekseri devletlerin arzu ettikleri mühim bir mevkii ikinci defa olarak elde etmiştir. Haricî siyasetinde Türkiyenin hak ve adalet prensiplerine sadakati bir anane haline getirmesi, umumî bir itimat kazanmamızı ve dünya emniyetinde söz sahibi, sayılı devletler arasında yer almamızı temin etmiştir.

[Bakınız : Haricî siyasetimiz, Nato - Atlantik Paktı, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Kore seferi, ecnebi misafirler, Ankara Andlaşması.]

Halk Eğitimi

Halk eğitimi, bütün medenî memleketlerde alâka toplan bir mevzudur. Mesleğinde ilerlemek, yeni meslek tutmak ve bilgisini arttırmak isteyen pek çok kimsenin bu imkânı ancak «Halk Eğitimi» ile uğraşan müesseseler sayesinde temin etmesi kabildir,

Millî Eğitim Vekâletinin bu sahadaki faaliyeti ile meşgul bulunan teşkilât aşağıda gösterilmiştir:

- 1 — Akşam Kız Sanat Okulları,
- 2 — Akşam Erkek Sanat Okulları,
- 3 — Kadın ve Erkek Gezici Köy Kursları,
- 4 — Sabit ilçe meslek kursları,
- 5 — Halk meslek kursları,
- 6 — Ticaret Liseleri akşam kursları.

Vilâyetlere yapılan bir tamim ile şehir, kasaba ve köylerde, okuma bilmiyen ve hayata lüzumlu bilgileri edinmek isteyen vatandaşlar için kabil olduğu kadar fazla halk dershanesi açılması bildirilmiştir. Amerika'dan bir mütehasıs getirtilerek halk eğitimi meseleleri tetkik ettirilmiştir. Bütün vilâyet ve müesseselerin iştirakile bu mevzua dair bir seminer tertiplenmiştir. Halkevleri binalarının birer halk eğitimi merkezi haline getirilmesi kararlaştırılmıştır. 1954 bütçesinde, bu işler için tahsisat mevcuttur.

Halkevleri

Halkevleri ve Halk Odaları, sabık iktidar partisine içtimaî sahada müzaheret göstermek üzere kurulmuş bir teşkilâtı. Sanat, kültür, spor ve sair mevzularda gösterecekleri faaliyet neticesinde, Halkevlerinin o vakitki iktidar lehine bir hava yaratacakları düşünülmüştü.

Yabancı memleketlerde de, siyasî partilerin aynı mahiyette teşekküller vasıtasıyla halka hulûl etmeye çalıştıkları görülmektedir. Fakat yabancı memleketlerdeki partiler, bu neviden teşebbüsleri kendi malî kaynaklarından beslemektedirler. Eski iktidar ise, Halkevleri için yaptığı masrafları devletin kesesinden ödemiştir. Vergi mükellefinin alın terini kendi siyasî propagandasında kullanmaya bir siyasî partinin hakkı yoktur. Mektep, hastahane, yol ihtiyaçlarını ihmal ederek, hükûmet partisinin vergiler hasılatını kendi maksatlarına harcaması, hukuka aykırı bir harekettir.

İktidarı parti maksatlarına kullanarak elde edilen menfaatlar, müktesep hakların kaynağını teşkil edemez. Kanun vazıı, bu prensipe dayanarak Halkevlerine ait gayrimenkulleri hakikî sahibine, millete iade etmiştir. Binalardan bir kısmında Türk Ocakları kurulmuş, bir kısmı mektep veya daire haline getirilmiştir. Bir kısmı da, Maarif Vekâleti tarafından Halk Eğitim Merkezi olarak kullanılacaktır.

Haricî siyasetimiz

1950 - 1954 arası, haricî siyaset tarihimizin en faal devridir. Bu devre zarfında, devlet adamlarının haricî temasları büyük bir kesafet kazanmıştır. Türkiye Atlantik Paktına girmiş ve müşterek müdafaa sisteminde en müm-taz mevkiî işgal etmiştir. Memleketimiz, Güvenlik Konseyine tekrar seçilmiştir. Birleşmiş Milletler Teşkilâtında ve Avrupa Konseyinde Türkiye mümessilleri faal bir rol oynamışlardır. İslâm dünyası ile Türkiye arasındaki dostluk ve işbirliği kuvvetlenmiştir. Avrupa, Amerika ve İslâm devletlerinden bütün tanınmış siyasî şahsiyetler, diplomatlar ve kumandanlar en az bir defa memleketimizi ziyaret

Haricî siyasetimiz

etmişlerdir. Filistin, Süveyş, Kore ve silâhsızlanma meselelerinde hariciyemiz müsbet çalışmalarla takdir ve alâka toplamıştır. En mühim mevzularda, Türk hariciyesinin fikirlerini sormak, adetâ bir teamül halini almıştır.

Başvekilin İngiltere, Yunanistan ve Fransa'ya yaptığı seyahatler, memleketimize siyaset sahasında büyük faideler sağlamıştır. Reisicumhur Celâl Bayar'ın Amerika'ya yaptığı seyahat ise, millî menfaatlarımıza eşsiz bir hizmet teşkil etmiştir. Bütün bir ülkeye Türkiyeyi ve Türklüğü tanıtmak fırsatı elde edilmiştir. Devlet Reisimizin sevimli ve vakur şahsiyeti, kendisini gören kimselere telkin ettiği itimat ve hafızalara nakşettiği veciz sözleri, bütün kalpleri teshir etmiştir.

Üç sene evvel, eski Amerika Hariciye Nazırlarından bir zatın idaresinde neşredilen bir kitapda şu sözlere raslanmakta idi: «Eğer Türkiye hakkında biraz daha geniş malûmat sahibi olsa idik, hakkındaki kararlarımıza müsait bir veçhe verebilirdik. Biz yalnız Türkiye'nin Atatürk gibi parlak ve enerjik bir şahsiyet tarafından kurulduğunu, memleketin geniş kısmının çöl olduğunu, uzun zaman diktatörlükle idare edildiğini ve bu diktatörlüğün 1950 seçimlerinde her nasılsa yıkıldığını biliyoruz».

Bir sene evvel ise, Türkiyenin, Amerikada ilk mektep tahrir vazifelerine mevzu teşkil edecek kadar tanınmış ve cazip bir memleket haline geldiği müşahede edilmiştir. Florida mekteplerinde talebenin yazdığı vazifelerden alınan birkaç satırı tercüme ediyoruz:

«Ben Türk hükümetini severim, çünkü bu hükümet halka hürriyet ve seçim serbestisi vermektedir. Ben Türkleri severim, çünkü onlar kahraman bir millettirler. Ben Türkleri severim, çünkü onlar tehlikeli zamanlarda Amerika'ya yardım edeceklerdir. Ben Türkleri, Amerika ile ti-

caret yaptıkları ve Kore'ye asker gönderdikleri için seve-
rim. Ben Türkleri, çocukları okutmak için yeni mektepler
yaptıklarından dolayı severim».

İktibas ettiğimiz iki yazı arasındaki zihniyet farkı mey-
dandır. Üç sene evvel Türkiye, devlet adamları için
dahi meçhul bir memleket idi. Bugün ise, yabancı millet-
lere mensup ilk mektep talebeleri bile Türkiyeyi bilmekte
ve Türkleri sevmektedirler.

[Bakınız : Nato - Atlantik Paktı, Birleşmiş Milletler, Güven-
lik Konseyi, Avrupa Konseyi, Kore seferi, Ankara Andlaşması,
Balıkçılık Anlaşması, ecnebi misafirler.]

Haricî ticaret

[Bakınız: Dış ticaret.]

Harita Umum Müdürlüğü

Harita Umum Müdürlüğünün çalışmaları, garp mem-
leketlerindeki mümasil teşekküllerle mukayese edilebile-
cek yüksek bir teknik seviyeye erişmiştir. Türkiyede, en
modern usullerle harita çıkarılmaya başlanmıştır. Son iki
sene zarfında, kâfi miktar fotogrametri aletleri getirtil-
miştir. 1952 de yeni bir harita matbaası kurulmuştur.

1953 de, Harita Umum Müdürlüğü, Nafia Vekâleti ve
Orman İdaresi ile müştereken çalışarak memleketin 45.000
kilometre kare ana haritasını hazırlamış, 2.500 kilometrelik
yol haritası yapmış ve 460.000 hektarlık sulama haritasını
plâna almıştır. Ankara'nın yeni imar plânına esas olacak
büyük mikyashlı harita da tamamlanmıştır.

Memleketin iktisadî kalkınmasında haritanın ehemmi-
yetini takdir eden hükûmetiniz, bu işi de bütün kuvvetiy-
le ele almış ve müsbet eserler meydana getirmiştir.

Hastahaneler

1950 senesinde, Demokrat Parti, hastahaneleri perişan

Hastahaneler

bir halde bulunmuştur. Memlekette kâfi hastahane olmadığı, bunlara kâfi tahsisat verilmediği ve birçok ihtiyaçlarının karşılanmadığı tesbit edilmiştir. 1954 senesine kadar, hususî idarelere bağlı olan 50 hastahane Sağlık Vekâleti teşkilâtına intikal ettirilmiştir. Yatak sayısı arttırılmıştır. Sıhhat müesseselerine lüzumlu tahsisat verilmiştir. Hastahanelerin noksanları imkân nisbetinde tamamlanmıştır.

Sağlık hizmetleri tahsisatı

	1950	1953
Sağlık bütçesi	60 615 552 lira	114 062 789 lira
Hastahaneler tahsisatı	14 385 410 »	27 385 410 »

Sağlık müesseselerinin sayısı

	1950	1951	1952	1953
Devlet ve nümune hastahaneleri...	39	44	45	48
Doğum ve çocuk bakım evleri.....	16	16	19	20
Verem hastahaneleri ve pavyonları	7	42	53	63
Sağlık merkezleri	16	36	90	120
Trahom hastahaneleri	16	16	17	20
Sağlık müesseseleri yekûnu	94	154	224	271

Hususî idarelerden Sağlık Vekâletine geçen hastahaneler

Sene	Adet
1951	3
1952	1
1953	47

Yukarıki cetvellere nazaran, 1954 e kadar, Sağlık Vekâleti emrindeki devlet ve nümune hastahanelerinin sayısı 9 tane artmış, hususî idarelere ait 51 hastahanelenin masrafları ve idaresi umumî bütçe hizmetlerinden karşılan-

Hastalıklara karşı mücadele

miş, 4 tane doğum ve çocuk bakım evi, 56 tane verem hastahane ve pavyonu açılmış, 104 yeni sağlık merkezi vücuda getirilmiş ve 4 yeni trahom hastahanesi kurulmuştur.

Devlet ve nümune hastahaneleri, doğum ve çocuk bakım evleri, verem hastahaneleri ve pavyonları, sağlık merkezi ve trahom hastahanelerindeki yatak sayısı da eskisinin iki misline çıkmıştır.

Yıllar	Yatak sayısı
1950	9 111
1951	13 672
1952	16 653
1953	18 638

[Bakınız : Sağlık hizmetleri, verem mücadelesi, hastalıklara karşı mücadele, sıtma mücadelesi.]

Hastalıklara karşı mücadele

Belli başlı hastalıkların sağlık bünyemizde yaptıkları tahribat tedricen azalmaya başlamıştır. Doktor, hemşire ve hasta bakıcı, sağlık memuru kadroları genişlemiştir. Yeni hastahaneler, doğumevleri, sağlık merkezleri kurulmuştur. Aşılana, muayene edilen ve tedavi gören vatandaşların sayısı çoğalmıştır. Memlekette ilaç fabrikaları kurulmuş ve hariçten bol ilaç getirtilmiştir.

Sıtma mücadelesinde, 1950 de muayene edilen vatandaş sayısı 455.524 idi. Bunlardan yüzde 7,1 inde büyük dalak bulunmuştu. 1953 de muayene edilen; 4.898.810 vatandaştan yalnız 1,4 ünde aynı ârizaya tesadüf edilmiştir. Gerek muayene sırasında ve gerek hastalık nisbetindeki fark, mücadelenin kazandırdığı netice hakkında sarîh fikir vermeye kâfidir.

Trahom mücadelesi de, muvaffakiyetli bir seyir takip

Havayolları

etmektedir. Trahom hastahanelerinin sayısı 16 dan 20 ye çıkmıştır. Trahomlu nisbeti, dört senede % 43 den % 32 ye düşmüştür. Trahoma bağlı körlük nisbeti de % 33 den % 2,4 e inmiştir.

En mühim netice, verem mücadelesinde elde edilmiştir. Verem aşısı tatbikatı 1950 den sonra hızlandırılmıştır. 1950 de yalnız 70 bin kişi B.C.G. aşısı olmuş iken, 1953 ün ilk on ayında bu miktar 904 bine çıkmıştır. 1950 de yalnız 7 verem hastahane ve pavyonu ile 8 dispanser mevcut iken, 1953 de hastahane ve pavyonların sayısı 63 e ve dispanserlerin sayısı 40 a yükselmiştir.

Frengili hastaların tedavisi de ehemmiyetle çalışılan mevzulardan biridir. Hastalığa fazla rastlanan muntkalar da yeni dispanserler açılmıştır. Hastalığa yakalananların ve hastaların sayısı gittikçe azalmaktadır. 1949 da bu hastalığa yakalananların sayısı 11.780 iken bu miktar 1952 de 8.016 ya düşmüştür. Aynı tarihler arasında, mevcut hasta adedi de 107 binden 76 bine inmiştir.

[Bakınız: Sıtma mücadelesi, verem mücadelesi, hastahaneler, sağlık hizmetleri]

Haşaş

[Bakınız : Afyon.]

Havayolları

1950 senesinde, ekserisi fennî tesislerden mahrum ve yalnız yaz mevsimlerinde işliyen 23 hava meydanı vardı. 1951 - 1953 arasında, yeniden 9 şehir ve kasabaya hava seferleri açılmıştır. İzmir - Atina ve Adana - Kıbrıs arasında da, tekrar tayyare işletilmiştir.

1950 de, Havayolları İdaresinin 32 tane C - 47 tipi çift motörlü ve 8 tane küçük Domini tipi tayyaresi mevcuttu. Üç senedenberi, küçük Domini tayyareleri miadlarını tamamladıklarından servisten kaldırılmıştır. C - 47 tayyarelerinin

Hava meydanları

sayısı ise 27 ye inmiştir. Havayolları İdaresi, önümüzdeki sene küçük ve büyük tipten yeni tayyareler getirtmek üzere etüdler yapmaktadır.

Havayollarının kadrosu, 1950 de 55 tanesi maaşlı, 7 tanesi bareme tâbi ücretli ve 622 tanesi barem dışı ücretli olmak üzere 684 kişiden mürekkepti. 1954 e kadar, 597 kişi barem dışı olarak vazifeye alınmış ve personel kadrosu 1281 kişiye yükselmiştir.

1950 de, havayollarında seyahat edenlerin sayısı 86 bin 331 idi. Bu yolcuların bilet ücretleri yekûnu 4 milyon liradan biraz fazla idi. 1953 de yolcu adedi 200 bini ve bilet hasılatı 9,6 milyon lirayı aşmıştır. Yolcu tayyarelerinin katettikleri kilometre miktarı da 2.847.814 den 5.149.475 e çıkmıştır. İdarenin şebekê kilometresi de 1950 de 12.160 km. iken 1953 de 15.112 km. yi bulmuştur. Dört sene zarfında havayollarının posta, gazete ve yük nakliyatı da iki mislinden fazla artmıştır.

Havayollarında, halkın ve yolcuların bilhassa titizlik gösterdikleri nokta, emniyettir. 15 senelik bir seyrüsefer müddeti esnasında, taşınan yolcu sayısı ile kazalar arasındaki nisbet, milyonda 34 dür. Bu nisbet, diğer nakil vasıtalarındaki kazalardan daha düşüktür.

[Bakınız : Hava meydanları.]

Hava meydanları

1950 - 1954 de İstanbulda Yeşilköy, Ankarada Esenboğa ve Adana hava meydanları, milletlerarası standartlara göre inşa edilmiştir. Bu suretle memleketimiz büyük tayyarelerin gece ve gündüz inip kalkabileceği ve uzun seferlerde muvasala hizmeti görebilecek üç mühim hava meydanı kazanmıştır.

Ayrıca İzmir, Konya, Afyon, Elâzığ, Diyarbakır, Erzurum ve Sivas hava meydanlarında emniyet ve ışık tertibatı

Hayat pahalılığı

ile fennî tesisler vücuda getirilmiştir. Bu meydanlarda, yaz ve kış dahili seferlerin kolaylık ve intizam ile yapılması imkân dairesine girmiştir.

Dört senede adları zikredilen hava meydanlarına 40 milyon lira harcanmıştır.

45 milyon liralık keşif projesi olan 10 yeni meydanın 1954 den itibaren inşasına başlamak üzere hazırlıklar yapılmıştır. Ayrıca Nato tarafından, inşaat bedeli 160 milyon lira tutan 9 meydan vücuda getirilmektedir.

[Bakınız : Havayolları . Bayındırlık işleri.]

Hayat pahalılığı

Memleketimizde, pahalılık cereyanı 1939 da başlamıştır. İkinci Dünya Harbinin patlak verdiği tarihten 1949 nihayetine kadar, toptan fiyatları beş misli yükselmiştir. 1938 de 100 itibar edilen fiyat endeksleri, 1950 de 503 ü bulmuştur. Bugün umumî şikâyeti mucip olan pahalılık, hakikatte, yakın mazide takip edilen iktisat siyasetinin mirasından başka bir şey değildir.

İkinci Cihan Harbi esnasında yapılan enflasyon ve Yedi Eylül kararları ile kıymetten düşürülen paramız, pahalılığın bünyevî bir mahiyet almasına zemin hazırlamıştır. 22/Mayıs/1950 de mesuliyet mevkiine geçen hükümetimiz, eski günlerin ucuzluğuna dönmek imkânsızlığı ile karşı karşıya bulunmuştur. Hükümetin fiyat siyaseti, bilhassa iki nokta üzerinde teksif edilmiştir:

1) 12 senedenberi mütemadi surette yükselerek beş misli artmış olan fiyatlara imkân nisbetinde istikrar kazandırmak;

2) Millî geliri ve halkın satın alma kabiliyetini yükselterek, maîşet şartlarını carî fiyat seviyesine intibak ettirmek.

Hayat pahalılığı

Fiyatlara imkân nisbetinde istikrar kazandırmaya matuf siyasetin semeresiz kaldığı iddia edilemez. 1948 senesini 100 itibar eden toptan fiyat endeksleri, 1950 - 1953 arasında 97 den 108 e çıkmıştır. Aradaki yükseliş nisbeti, 11 pu vandan ibarettir. Yakın mazisinde fiyatların 12 senede yüzde 503 yükseldiği bir memleket hesabına, pahalılığın müteakip dört yılda yüzde 11 nisbetini geçmemesi, fena bir netice sayılamaz.

1950 - 1953 senelerinde diğer memleketlerdeki fiyat hareketleri memleketimizle mukayese edilirse, çıkacak netice lehimize dir. 1948 senesini 100 itibar eden toptan fiyat endeksleri, 1950 - 1953 arasında Almanya'da 94 den 112 ye, Amerikada 99 dan 106 ya, Fransada 108 den 137 ye, İngilterede 120 den 146 ya, İtalyada 90 dan 97 ye çıkmıştır. Türkiyede endeksin 97 den 108 e çıkmış bulunması, pahalılık cereyanının ekseri memleketlerden daha hafif kaldığını göstermektedir.

Memleketimizde, millî gelir seviyesinin ve iştirâ kabiliyetinin kaydettiği inkişaf ise, fiyat hareketlerinin çok üstündedir. Toptan fiyatların yüzde 11 artmasına mukabil millî gelir takriben yüzde 50 yükselmiştir. Gelirlerin fiyatlardan fazla artması, umumî refahın çoğaldığını ve maişet şartlarının terakki ettiğini gösteren bir alâmettir.

Pahalılık meselesi, bir siyasî propaganda mevzuu haline gelmiştir. Geçmiş günlere ait ucuzluk hatırlatılarak, bugünkü fiyat seviyesi siyaset sahasında istismar edilmek istenmektedir. Fiyat meselesi ile alâkalı tenkidler hakkında kıymet hükmü verirken, eski ve yeni iktidarların icraat ve mesuliyetini bir nevi hissei şayia gibi beraber mütalâa etmemelidir. 1939 - 1950 arasında fiyatların ne nisbette yükseldiğini hatırlıyarak eski iktidarın hissesini eski iktidara, 1950 - 1953 arasında fiyat ve gelirlerin ne nisbetlerde art-

Hayvancılığımız

tığını göz önünde tutarak yeni iktidarın hissesini yeni iktidara vermelidir.

[Bakınız : Gıda fiyatları, fiyat politikası, geçim şartları, me-mur maaşları.]

Hayvancılığımız

Ziraat gibi, hayvan yetiştiriciliği de Türk ekonomisinde ehemmiyet kazanan bir mevzudur. 1950 - 1954 arasında hayvan mevcudumuz artış kaydetmiştir:

Sene	Hayvan adedi (Baş)
1950	55 773 179
1951	60 618 369
1952	62 445 029

Koyun, keçi, tiftikte % 2 artış; deve de % 6 - 7 azalış; sığır gurubunda % 3 - 5 artış vardır.

Hayvan mahsullerinde de bâriz bir inkişaf görülmektedir:

	1950	1951	1952	1953
Et (Ton)	88 760	98 222	107 726	—
Süt	3 172 732	3 345 106	3 484 949	—
Yapağı	30 491	38 080	35 325	36 916
Tiftik	5 845	6 779	7 458	9 506
Kıl	8 094	9 310	9 541	9 280
Büyük baş deri (adet)	1 019 000	966 000	701 000	—
Küçük baş deri	9 436 000	7 160 000	5 094 000	—

Ziraat Vekâleti hayvan hastalıklarıyla de mücadelede ehemmiyet vermiştir. 1950 - 1953 arasında aşılana ve ilaçlana hayvan adedinde bâriz farklar vardır:

Hububat fiyatları

	1950	1951	1952	1953
Koruyucu aşılamlar	6 618 947	8 596 681	6 484 434	7 756 639
Hastalık çıkan yerlerde aşılamlar	2 603 607	2 816 091	2 986 188	—
Koruyucu ilaçlamalar	2 067 497	884 154	2 800 000	9 429 674
Hastalık çıkan yerlerde ilaçlamalar	358 805	449 107	380 791	—

Ziraat Vekâleti teşkilâtında hayvan sağlığı ile uğraşan 5 enstitü, 5 lâboratuvar, 4 aşı istihsal lâboratuvarı, 12 hayvan hastahanesi ve dispanseri vardır. Ayrıca 4 hastahane ve dispanser inşa halindedir. Her sene milyonlarca hayvanın tedavisine yetecek kadar aşı, serum, biyolojik M. ve distofajin istihsal edilmektedir.

Hayvanların ıslâh ve üretimi işleri ile uğraşan (7) hara, (5) inekhane, (11) aygır deposu, (1) merinos çiftliği, (1) koç deposu, (63) boğa bakım ve aşım durağı ve (11) boğa yetiştirme istasyonu mevcuttur. 1954 de bir zootekni enstitüsü ile (2) inekhane daha faaliyete başlayacaktır. Bu teşekküller 1950 - 1954 arasında, damızlık olarak 1078 at, 2231 boğa, 11.056 koç, koyun, toklu ve teke dağıtmışlardır. Sun'î tohumlama suretiyle yapılan üretmelere de hız verilmiştir. Ayrıca 1951 - 1953 senelerinde muhtelif sergilerde dağıtmak üzere vilâyetler emrine ikramiye tahsisatı olarak 400 bin lira gönderilmiştir.

Hububat fiyatları

Eski iktidar zamanında, ziraî müstahsil insafsızca istismar edilmiştir. İktisadî buhran senelerinde buğday fiyatlarının bedeli, 1 kuruş 66 santime kadar düşmüştür. İktisad siyasetindeki hataların zararı, ziraî nüfusa ödettirilmiştir.

İkinci Cihan Harbinden sonra da, çiftçilere alınterlerinin bedeli verilmemiştir. Ancak 1951 den itibaren, hubu-

Hububat ihracı

bat mübayaa fiyatları ziraî nüfusun yüzünü güldürecek seviyede ayarlanmıştır. Ziraattaki refah, takip edilen müsbet fiyat siyasetinin eseridir.

Seneler	Buğday	Arpa	Çavdar	Yulaf	Mısır
1946	22	15	16	13	19
1947	22	15	16	13	19
1948	22	16	18	15	19 — 18
1949	22	16	18	15	21 — 22
1950	22	16	18	15	19 — 20
1951	22	16	18	15	17 — 25
1952	30	19	21	19	17 — 20
1953	30	19	21	19	19 — 20

[Bakınız : Buğday fiyatları, hububat ihracı, hububat istihsali, geçim şartları, fiyat politikası.]

Hububat ihracı

İstihsalin ancak dahilî ihtiyaçları karşılayacak bir seviyede olması, 1950 senesine kadar dışarıya pek az satış yapılabilmesine imkân vermiştir. 1945 - 1948 arasında 36.213 ton buğday, 163.310 ton arpa, 40.524 ton çavdar, 3.642 ton yulaf ve 625 ton mısır ihraç edilebilmiştir.

1949 ve 1950 senelerinde mahsulün kifayetsizliği dolayısıyla, iâşe ihtiyaçlarını dışarıdan ithal edilen hububat ile karşılamaya zaruret hasıl olmuştur. Muhtelif memleketlerden 444.389 ton buğday, 15.243 ton arpa, ve 8355 ton mısır mübayaa edilmiştir.

1951 den itibaren ziraî istihsalin dev adımlarla inkişaf etmesi, memleketimizi ihracatçı mevkiine geçirmiştir. 1951 de 24.055 ton buğday, 102.625 ton arpa, 24.468 ton çavdar, 9.948 ton yulaf ve 5360 ton mısır dışarıya satılmıştır.

1952 de, hububat ihracında ehemmiyetli bir artış kaydedilmiştir. Dış piyasalara 482.000 ton buğday, 146.636 ton arpa, 69.725 ton çavdar ve 2000 ton mısır sevk edilmiştir.

Hububat istihsali

1953 de buğday kampanyasının başlangıcından 31 Ocak 1954 tarihine kadar 978.927 ton buğday, 51.227 ton çavdar ve 50.000 ton arpa olmak üzere 1.080,154 ton hububat ihraç edilmiştir.

Bir zamanlar ancak dahili istihlakini karşılayabilen ve bazı seneler ithalat yapmaya mecbur kalan memleketimiz, halen dünyanın başlıca ihracatçı piyasaları arasında mevki almaktadır.

[Bakınız : Ziraî istihsal, hububat istihsali, buğday.]

Hububat istihsali

1946 - 1950 vasatısına nisbetle hububat istihsali iki misli artmıştır. En fazla inkişaf buğday ziraatında kaydedilmiştir. Traktör sayısının 7150 den 37.000 e, biçer - döğer sayısının 580 den 6700 e yükselmesi, ekim sahalarının 7 milyon hektardan 11 milyon hektara çıkması ve hektar başına randımanın 914 den 1294 e geçmesi, istihsalde büyük gelişmeler temin etmiştir. Hükümetin takip ettiği fiyat siyaseti, bu inkişafın en mühim âmilidir. Tohum islah ve dağıtımında Ziraat Vekâletinin gayretleri de müsmir neticeler vermiştir.

	İstihsal (Ton)		
	1946 — 1950	1952	1953
Buğday	3 629 968	6 447 000	8 000 000
Arpa	1 725 258	3 189 000	3 500 000
Çavdar	404 471	670 000	736 000
Yulaf	256 514	405 000	413 000
Kaplıca	95 735	130 000	134 000
Mısır	634 712	837 000	845 000
Darı	72 269	78 000	100 000
Pirinç	53 524	95 000	105 000
Kuş yemi	1 455	6 000	7 000
Mahlut	195 462	385 000	460 000
Yekûn	7 069 368	12 242 000	14 300 000

[Bakınız : Ziraî istihsal, Ziraî Donatım.]

Hububat mübayaası

Devlet, yalnız ziraati inkişaf ettirmekle ve fiyatları yükseltmekle kalmamıştır. Aynı zamanda çiftçilerin mahsullerini satabilmelerini de emniyet ve teminat altına almıştır. İktisat ve ziraat siyasetimizin parolası; fazla istihsal, iyi fiyat ve sürüm emniyetidir.

Toprak Mahsulleri Ofisinin mübayaatı, seneden seneye sür'atle yükselmektedir. Köylünün buğdayını 1 kuruş 66 santime satmağa mecbur kaldığı günler maziye karışmıştır. Ziraî nüfus, önündeki mahsul mevsiminde alınterinin semeresini muhakkak surette satabileceğini ve iyi bir fiyatla elden çıkaracağını bilmektedir. Toprak Mahsulleri Ofisi, bütün yurd köşelerine mübayaat ekipleri göndererek müstahsilin bulunduğu mahalden mübayaatını yapmaktadır.

Alım miktarları

	1949/50 Ton	1951/52 Ton	1952/53 Ton	1953/54 Ton
Buğday	231 360	786 832	1 212 491	1 686 237
Arpa	10 443	213 261	170 984	77 093
Çavdar	599	124 780	95 403	52 763
Yulaf	191	17 846	15 194	6 392
Mısır	13 806	49 450	46 502	20 487

Hububatın muhafazası

Hububat istihsali ve satışları bir seneden diğerine değişebilir. Bir memlekette fiyatların yüksek tutulması ve müsait şartlarla ihraç yapılabilmesi, piyasa vaziyeti gerektirdiği vakit mahsullerin stok halinde saklanabilmesine bağlıdır. Buğdayların muhafazası için «silo» adı verilen anbarlar kullanılmaktadır.

1945 senesinde Ofis elinde 39.000 tonluk fennî silolar, 19.000 tonluk bir beton anbar, 155.600 tonluk kârgir anbarlar, 20.000 tonluk ayşap anbarlar ve 14.000 tonluk ahşap hangarlar mevcuttur. Hububatı muhafaza etmek üzere kullanılan yerlerin istiyabı 250 bin ton idi.

1951 de, yeni kurulan çelik silo ve hangarlarla stok kapasitemiz 407.000 tona yükselmiştir. Bu tarihten itibaren, istihsaldeki inkişafa muvazi olarak yeni silo ve hangarlar vücuda getirilmesine çalışılmıştır. 1952 de 144.000 tonluk sabit ve portatif hangarlar kurulmuştur. 1953 de 455.000 tonluk yeni portatif hangarlar getirtilmiştir. Silo kapasitemiz, inşa halinde bulunanlarla beraber, 900 bin tona yaklaşmıştır.

1954 de ayrıca 240.000 tonluk 60 adet çelik kule ve 20.000 tonluk bir beton silo tesis edilecektir.

Silolar kâfi hacim iktisap ettikten sonra, hububatın muhafazası ve ticareti daha müsaid şartlar altında cereyan edecektir.

[Bakınız : Standardizasyon.]

Hususî muhasebeler

[Bakınız : Vilâyet bütçeleri.]

Ihraç maddeleri

En mühim ihraç maddelerinden yabancı piyasalara sattığımız miktarlar aşağıda gösterilmektedir. 1953 senesine ait bulunan bu rakam, ihracatımızın son zamanlardaki vaziyeti hakkında bir fikir verecektir :

Ihracat rejimi

	Miktar		Kıymeti	
Hububat	954 000	Ton	248 700 000	Lira
Tütün	71 700	»	238 800 000	»
Pamuk	100 800	»	220 300 000	»
Meyvalar	100 600	»	104 400 000	»
Tohumlar	81 400	»	26 300 000	»
Madenler	905 000	»	135 900 000	»

En fazla ihracat yaptığımız memleketler, Amerika (224 milyon lira), Almanya (170 milyon lira), İtalya (146 milyon lira) ve İngiltere (76 milyon lira) dır.

Ihracat rejimi

Ihracatımız, 1950 den evvel, tahdid rejimine tâbi idi. İhracat maddeleri, üç grup halinde toplanmıştı. Birinci gruba giren üzüm, incir, kıl keçi, keten tohumu gibi dahilde pek az istihlâk edilen maddelerin harice satışları, alıcı memleketlerin tediye imkânları göz önünde tutularak tanzim edilmekte idi.

İkinci gruba giren hububat, bakliyat, yağlı tohumlar, pamuk ve canlı hayvanların ihracına ise, ya hiç müsaade verilmemekte veya muayyen şartlar altında müsaade edilmekte idi.

Hariçte normal şartlarla satılamıyan mallar için, takaslı ihracat sistemi tatbik olunuyordu.

İhracat rejimi, 10 Ağustos 1950 tarihli kararname ile değiştirilmiştir. Bu kararname mucibince, ihracatın serbest bırakılması, prensip olarak kabul edilmiştir. Yalnız stratejik ehemmiyet taşıyan bakır ve krom gibi, yahut «réexportation» ticaretini besliyerek dolar kaybına yol açan tütün gibi bazı maddelerin vekâlet veya meslekî teşekküller tarafından kontrole tâbi tutulmasında faide mülâhaza edilmiştir. Takas rejimi de tadil edilmiş, yalnız III sayılı

listedeki maddelerin ihracı mukabilinde tacirlere ithal hakkı verilmiştir.

22 Eylül 1952 den yeni dış ticaret rejiminin mer'iyete girişine kadar, satışında zorluk çekilen maddelerin takaslı ihracata mevzu teşkil etmesine zaruret hasıl olmuştur.

Fakat yeni dış ticaret rejimi, fiyatların yükselmesine sebebiyet veren «hususî takas» sistemini tamamen kaldırmıştır. Buna mukabil, dış piyasalarda sürümü güçleşen malların fiyatlarını dünya seviyesine intibak ettirmek için prim ödenmesi uygun görülmüştür. Yeni ticaret rejimi, ihracatı himaye etmektedir.

İhracatımızda, devamlı bir inkişaf mevcuttur. 1950 de 737 milyon lira tutan satışlarımız 1951 de 879 milyona, 1952 de, 1 milyar 016 milyona ve 1953 de 1 milyar 108 milyona yükselmiştir. İhracatın inkişaf miktarı, 1947 - 1950 arasındaki dört senelik devrede olduğundan çok daha fazladır. 1946 başlangıcından 1949 nihayetine kadar ihracat yekûnu 432 milyondan 693 milyona çıkararak yalnız 261 milyon lira arttığı halde, 1950 başlangıcından 1953 nihayetine kadar 737 milyondan 1 milyar 108 milyona yükselerek 371 milyon liralık bir inkişaf kaydetmiştir. Geçen sene bazı mahsulleri satmak hususunda bir müddet güçlüklerle karşılaşmış ise de, bu güçlükler ihracat yekûnunun takip ettiği inkişaf seyrini durdurmamıştır.

[Bakınız : İthalât rejimi, dış ticaret hacmi, dış ticaret muvazenesi.]

İkramiyeler Kanunu

[Bakınız : Memur maaşları.]

İlk öğretim

1940 dan itibaren tatbikine başlanan program mucii-

İlk öğretim

bince, köy mekteplerinin inşası, köylülere ait bir mükellefiyet teşkil ediyordu. Kadın ve erkek, bütün vatandaşlar nakdî ve bedenî külfet altına sokulmuşlardı. Mektep inşaat masraflarını karşılamak üzere para vermek ve inşaat işlerinde fiilen çalışmak mecburiyetinde idiler.

Tatbikatta, mükellefiyet sistemi müsbet netice vermemiştir. Bunun üzerine, mekteplerin vilâyet idareleri tarafından yaptırılmasına ve Devletin vilâyet bütçelerine yardımıda bulunmasına lüzum görülmüştür. 1 Ağustos 1951 tarihli ve 5828 sayılı kanunla, mektep ihtiyacının köylü vatandaşlara külfet tahmil etmiyecek şekilde karşılanması temin edilmiştir. Dört şenede devlet bütçesinden ödenen 42 milyon lira tahsisatla 569 yeni okul binası yaptırılmış ve 827 mektep binası tamamlanmış veya tamir edilmiştir.

1950 - 54 yılları arasında mektep inşaatına harcanan para :

<i>Sene</i>	<i>Verilen tahsisat</i>	<i>Yeniden yapılan mektepler</i>	<i>İkmal edilen ve esaslı tamir gören mektepler</i>
1950	8 000 000 Lira	616	440
1951	8 800 000 »	570	408
1952	10 000 000 »	568	92
1953	16 100 000 »	569	827

1954 bütçesine de, köy mektepleri inşaatına yardım için 15 milyon liralık tahsisat konulmuştur.

İlim, mekâna bağlı olduğundan, mektep adedinin ve vasıflarının umumî kültür seviyesi üzerinde derin tesirler yarattığına şüphe yoktur. Fakat son yıllara kadar, memleketimizde mektep inşaatına gereken hız verilememiştir. Türkiyenin imparatorluk rejiminden devraldığı mektep sayısı 4.894 dür. 1923 - 1950 arasında, öğretmenli okul sayısı 12.511 e çıkmıştır. Bu vaziyete göre, Cumhuriyetin ilk

İller Bankası

27- yılı zarfında, ancak senede 282 öğretmenli okul açılmıştır. Yeni Hükümet ise, senede 774 öğretmenli okul açmış ve okul sayısını 15.606 ya yükseltmiştir.

Mektedir sayısı

<i>Seneler</i>	<i>Öğretmenli</i>	<i>Eğitmenli</i>
1923	4 894	—
1950	12 511	4 467
1954	15 606	2 197

Dört senedenberi yeni mektepler inşasına, eğitimli okulların öğretmenli okul haline getirilmesine ve ilk tedrisatta şehirlerle köyler arasında farkın kaldırılmasına çalışılmaktadır. Öğretmen kadroları da takviye edilmektedir. Mekteplerimize devam eden talebe sayısında ise, bir yıldan diğerine, bariz artışlar görülmektedir.

<i>Seneler</i>	<i>Öğretmen sayısı</i>	<i>Eğitmen sayısı</i>	<i>Talebe sayısı</i>
1949 — 50	27 144	6 654	1 576 127
1950 — 51	29 012	5 799	1 601 127
1951 — 52	30 953	4 516	1 627 209
1952 — 53	32 601	3 670	1 710 687
1953 — 54	33 278	3 430	1 782 028

İller Bankası

1950 - 1953 arasında, İller Bankasının mali bünyesinde büyük bir inkişaf kaydedilmiştir. Müesseseye 1949 dan devrolunan sermaye 49.899.776 lira ve ihtiyat akçaları 1.599.339 lira idi. 1953 nihayetine kadar bankanın sermayesi 84.088.970 liraya ve ihtiyat akçaları 3.000.171 liraya yükselmiştir.

İller Bankasının 1950 - 1953 arasında ortak idarelere yaptığı ikrazlar :

İller Bankası

<u>Sene</u>	<u>İkraz miktarı</u>	
1950	11 952 987	Lira
1951	10 749 558	>
1952	19 721 680	>
1953	33 063 759	>
Yekûn	75 487 984	>

Dört sene içinde İller Bankasının ikraz ettiği miktar üç misli artmış ve 75 milyon lira tutmuştur. Ortak idarelere yapılan ikrazların sureti istimali aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

İçme suyu	20 720 280	Lira
Elektrik	32 160 308	>
Mezbaha	122 622	>
Çeşitli yapı ve tamir	4 760 351	>
İstimlâk	527 491	>
Hastahane	2 504 857	>
Sair hizmetler	14 692 075	>
Yekûn	75 487 984	>

Bu ikrazlardan maada, İller Bankası fondan da mühim yardımlarda bulunmuştur. Fondan yapılan tediyelerin nere-
lere kullanıldığı aşağıdaki cetvelde belirtilmektedir:

Su tesisleri	61 341 715	Lira
Elektrik tesisleri	42 941 152	>
İmar, plân ve pro- jeleri	3 947 603	>
Mezbaha	18 007	>
Kanalizasyon	17 183	>
Yekûn	108 265 660	>

İller Bankası, 1954 de 133 milyon liralık su, elektrik, harita ve sair tesis ve projelerin finansmanını tahakkuk et-tirecektir. Önümüzdeki yıl zarfında ayrıca, 107 milyon li-
ralık yeni ihaleler yapılacaktır.

İskân işleri

Her sene mahallî ihtiyaçlara daha fazla sermaye ve yardım temin eden İller Bankası, memleketin imarında mühim bir rol oynamaktadır.

[Bakınız : Bayındırlık işleri, köy suları.]

İskân işleri

İskân çalışmalarının başlıca üç mevzuu vardır. Birincisi, yabancı ülkelerden gelen göçmenlere toprak vermek, onları Türk ekonomisine hizmet eden bir unsur haline getirmek ve daha üstün bir hayat seviyesine erişmelerini temin etmektir.

İkincisi, tabii âfetlerden zarar gören ailelerin daha emin yerlere nakledilmelerine ve yerleşmelerine yardım etmektir.

Üçüncüsü, topraksız veya aşiret hayatı yaşayan yahut ortakçılık ile geçinen nüfusa arazi bulmak, onların kendi hesaplarına müstahsil hale gelmelerini kolaylaştırmaktadır.

Göçmenlere ve yerli halka 1949 danberi yapılan tevziat ve toprak komisyonlarının faaliyeti aşağıda gösterilmiştir:

Sene	Faliyette bulunan komisyon adedi	Yerli ve göçmen ailesi sayısı	Dağılan toprak (Dönüm)	Tahsis olunan mera (Dönüm)
1945	—	—	—	—
1946	7	—	—	—
1947	9	1427	49 086	—
1948	16	4313	238 656	—
1949	18	8359	389 212	—
1950	29	17238	745 671	422 196
1951	54	22697	1 231 823	1 674 311
1952	64	41519	1 773 552	1 265 491
1953	76	41771	2 241 355	1 158 460

[Bakınız : Tapu işleri, toprak tevzii, göçmenler, kadastro.]

İşçi hastahaneleri

1949 yılında İstanbulda kaza ve meslek hastalıkları dolayısıyla yapılacak sağlık yardımlarının cüz'i bir kısmını karşılayan 74 yataklı bir hastahane ile İstanbul ve Adanada 3 dispanser mevcutken; 1953 yılı sonunda sağlık tesisleri 1201 yatağı ihtiva eden 5 hastahane, 1 sanatoryum - preventoryum, 4 yataklı ve 12 yataksız dispanser ile 20 sağlık istasyonuna yükselmiştir. Ayrıca İzmirde Buca Sanatoryomunda 75 ve Bursa Memleket Hastahanesinde 60 yatak sigortalılar için angaje edilmiştir.

1949 senesinde muayene edilen işçi sayısı 7.644 iken bu miktar 1950 de 23.587 ye ve muvakkat rakamlara göre de İşçi Sigortaları tesislerinde 880.000 ve anlaşmalı doktorlar tarafından 88.000 olmak üzere 968 bine yükselmiştir.

1949 da yatarak tedavi edilenler 722 kişi iken bu rakam 1950 de 1247 ye ve 1953 de de 23.400 e (muvakkat rakam) çıkmıştır. Anlaşmalı hastahanelerde yapılan yatak tedavileri bu rakama dahil değildir.

İş Kanunu

İş Kanununun tatbik sahası, 10 veya daha fazla işçi çalıştıran veya bu mahiyette olan yerlerdir. 1952 yılında çıkarılan 14937 sayılı kararname ile nüfusu 50.000 den fazla olan şehirlerde daha az sayıda işçi çalıştıran işyerleri de bu kanunun çerçevesi dahiline ithal edilmiştir.

Diğer taraftan basın işçileri ile işverenleri arasındaki münasebet de 5953 numaralı kanunla tanzim edilmiştir.

Ücretli hafta tatili ve yıllık tatil hakkında yeni mevzuat hazırlanmıştır.

Halen B. M. M. ne sevk edilmiş bulunan deniz işçileri

kanunu da sür'atle inkişaf eden denizcilik sahasında çalışan büyük bir kütlenin durumunu tanzim ve takviye edecektir.

İşçilerin maişet şartları ve ücret seviyeleri

Memleketimizde işçi ücretleri esas itibariyle işçi ile işveren arasında serbestçe tâyin edilmektedir.

Bununla beraber 1952 yılındanberi asgari ücret esası İstanbul, Hatay, İçel, Bursa, Seyhan ve İzmirde tütün, çırçır, pamuk ve mensucat iş kollarında tatbik edilmeğe başlanmış ve işçilerin maişet şartları üzerinde derhal tesiri görülmüştür.

İşveren ile işçi arasındaki ücret ihtilâfları Yüksek Hakem Kurulunda halledilmektedir. 1950 den bu güne kadar Yüksek Hakem Kuruluna intikal eden 238 ücretlere zam talebinin 149 u işçi lehine karara bağlanmıştır.

İş kanununun tabiki neticesinde 2 nci Cihan Harbinden evvel 50 - 100 Kr. ücretle çalışan san'atsız amelenin bugün aldığı ücret 400 - 500 Kr. civarındadır. Ve bu artış aynı devreler arasındaki geçim şartları tereffünün üstündedir. Bilhassa 1950 - 54 seneleri arasında ücretler yükselmiş ve hususî işyerlerinde vasatî % 31, Sümerbank'ta % 48, Etibank'ta % 30, Makine - Kimya Kurumunda % 30 gibi bir nisbete varmıştır.

İşçi meskenleri

İşsiz vatandaşların iş aramak üzere gittikleri şehirlerde barınmalarını sağlamak maksadiyle «İşçi barındırma yurtları» tesis edilmiştir. Bilhassa mevsim işçileri olan ziraat işçilerinin sıkıntılarını tahfif için daha ziyade ranzalı

İşçi meskenleri

işçi toplanma yurtları yaptırılmaktadır. İşçiler bu yurtlarda muayyen müddetler için ücretsiz yıkanmakta, istirahat etmekte ve yatmaktadırlar. 1950 yılında bu yurtlarda 6908 işçi misafir edilmiştir. 1953 de ise 41.095 işçiye istirahat imkânı verilmiş ve yatak temin edilmiştir.

Diğer taraftan işçilere sıhhi ve ucuz mesken temini mevzuu da ele alınmıştır. Bu neticeye doğru üç koldan ilerlenmektedir:

- 1 — İşçi yapı kooperatifleri;
- 2 — Kooperatif kurulmayan yerlerde Emlâk Kredi Bankası;
- 3 — Sümerbank, Etibank gibi iktisadi devlet teşekküllerinin işçilerine mesken inşası.

Bu mevzu ile alakalı olarak İşçi Sigortaları Kurumunca Emlâk Kredi Bankasına 7.973.792 lira yatırılmıştır. İşçi yapı kooperatiflerinin sayısı 57 ye ve ortak sayısı 6.803 e yükselmiştir. Etibank, Sümerbank ve Emlâk Kredi Bankası tarafından müştereken tahsis edilen kredi, 8.719.500 liraya yükselmiştir.

Bundan maada Karşılıklı Yardım Teşkilâtının «Moody fund »adı verilen yardım faslından faydalanılması da bu idare ile yapılan temaslar neticesinde sağlanmış bulunmaktadır. Bu imkânlardan istifade ederek 1954 yılında ikmâl edilmek üzere 10.000 işçi meskeni inşasını istihdaf eden bir program üzerinde çalışılmaktadır. Bu evlerin maliyet bedeli 7 - 10.000 lira arasında tahavvül etmektedir.

Yukarıdaki izahattan anlaşılacağı veçhile mesken yapımı işine ehemmiyet verilmesi ve bu mevzuun memleketin en önemli dâvalarından biri olarak ele alınması ancak

şu birkaç sene içinde, yani 1950 den sonra mümkün olabilmıştır.

İşçi Sigortaları

İşçi Sigortaları halen 1 — İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası; 2 — Analık sigortası; 3 — İhtiyarlık sigortası; 4 — Hastalık - analık sigortası olmak üzere dört kolundan yürütülmektedir.

1 — İş kazaları ve meslek hastalıkları sigortası; 1946 senesindenberi tatbik edilen bu sigorta 1/3/1950 tarihinde 5564 sayılı kanunla tadil olunmuş ve yardım nisbet süreleri arttırılarak sigorta haklarından faydalanma şartları tahfif edilmiştir. 1952 de tehlike sınıfları ile prim nisbetleri tekrar gözden geçirilmiş ve 26 meslek gurupunun prim nisbetleri yükseltilmiştir. Bu sigorta kolunun bütün masrafları, yalnız işveren tarafından ödenen primlerle karşılanmaktadır.

2 — Analık sigortası: Bu sigorta tamamı işveren tarafından ödenen primlerle karşılanır. Ve bu miktar işveren tarafından işçiye ödenen ücretler yekûnunun % 1'idir. 16/5/1952 tarihli 4772 sayılı kanunla analık sigortası yardımından istifade şartı, işçi lehine değiştirilmiş ve 150 gün mesai yapmış olmakla bu sigortadan faydalanmak imkân sağlanmıştır.

3 — İhtiyarlık sigortası: 1/4/1951 den itibaren yürürlüğe giren ihtiyarlık sigortasındaki hükümler de 28/5/1952 tarihinde 5937 sayılı kanunla tadiller yapılarak bilhassa ileri yaştaki sigortalıların ölüm ve malûliyet halleri himaye edilmiştir.

Bu sigorta kolunun prim nisbeti genel olarak % 8 dir. Münavebeli işçiler için bu nisbet % 10 a çıkar. Bu primler yarı yarıya sigortalılarla işverenler tarafından ödenir.

İthalât maddeleri

4 — Hastalık - analık sigortası: 1/3/1951 tarihinde 5502 sayılı kanunla kurulmuş ve bu güne kadar 12 vilâyete teşmil edilmiştir. Bu sigorta kolu ile işçilerimizin yarısının hastalık - analık halleri karşılanmış bulunmaktadır. Hastalık - analık sigortasının prim nisbeti % 4 dür. Ve sigortalılarla işverenler tarafından yarı yarıya ödenir. Bu sigorta kolunun uygulandığı bölgelerde ayrıca analık sigortası primi alınmaz.

İşçi Sigortalarında toplanan fonların miktarı ve sureti istimali: İşçi sigortalarının toplanan fonları 1949 senesinde 19.888.429 liradan ibaret iken 1950 de 40.161.695 liraya ve 1953 senesinde (muvakkat rakamlara göre) 127.755.761 liraya yükselmiştir. Bu fon yükselişi senelik gelir fazlalığının mevcut fona ilâvesile husule gelmiştir. Bu fonlar vadeli ve vadesiz mevduata tahvillere, bina ve arsalar, tesisat ve demirbaş plâse edilmiştir.

1950 de kısa ve vâdesiz mevzuat 7.143.382 lira iken 1953 de 14.796.059 liraya; vadeli mevduat 1950 de 19.420.560 lira iken 1953 de 61.641.234 liraya; tahviller ise 6.214.225 liradan 23.854.877 liraya çıkmıştır. Aynı yükseliş sabit kıymetlerde de müşahede edilmektedir.

İthal maddeleri

Dış piyasalardan ithal ettiğimiz başlıca maddelerin miktar ve kıymetleri aşağıda gösterilmiştir:

	<i>Miktarı</i>		<i>Kıymeti</i>
Makineler	116 400	Ton	345 000 000 Lira
Demir ve çelik	368 400	"	207 200 000 "
Nakil vasıtaları	37 000	"	157 800 000 "
Mensucat maddeleri	25 100	"	200 000 000 "
İlaç ve boya	59 800	"	82 600 000 "
Akaryakıt	962 200	"	124 600 000 "

İthalât rejimi

1950 den evvel, ithalât tahdide tâbi idi. Hariçten mal getirilmesi, Ticaret Vekâletinin vereceği müsaadeye bağlı idi. Memlekete kâfi miktar mal getirilemiyordu. Piyasalarımızda mamul eşya, makine ve malzeme darlığı çekiliyordu. Buna rağmen, dış ticaret muvazenesi bozuktu. Dış ticaretimiz 1947 de 59 milyon lira, 1948 de 219 milyon lira ve 1949 da 118 milyon lira açık vermişti.

1950 senesinde, bütün Avrupa memleketlerinde olduğu gibi, Türkiyede de liberasyon rejiminin tatbikına başlanmıştır. Bu rejim, ithalât bünyesinin % 64 ünü teşkil eden muayyen maddelerin memlekete serbestçe sokulmasını temin etmiştir. Serbest ithal rejimi sayesinde piyasalarımızda ihtiyaç maddelerinin bollaşması, mal darlığının ortadan kalkması ve külliyetli miktarda iktisadî teçhizat ve istihsal malzemesi getirilmesi kabil olmuştur.

Liberasyon rejimi, 22 Eylül 1952 tarihine kadar fassız işlemiştir. Bazı büyük sanayi memleketleri dahi birkaç aylık tatbikattan sonra ithalâtın tahdidine mecbur kaldıkları halde, Türkiyede iki sene müddetle hiçbir tediye güçlüğü ile karşılaşılmamıştır. Ancak 1952 de buğday satışlarının zamanında yapılamaması, memleketimizi bir tediye meselesi muvacehesinde bırakmıştır. İthalât hacmini döviz kaynaklarına göre ayarlayabilmek üzere, liberasyon listesinden verilecek siparişler, Ticaret Vekâletince tescile tâbi tutulmuştur. 20 Nisan 1953 de, otomatik ithalâta son verildiği Avrupa Tediye Birliğine bildirilmiştir.

Liberasyon mekanizmasının tatil edilmesi, muhalefet tarafından siyaset sahasında geniş ölçüde istismar edilmiştir. Tediye kabiliyetimizin tükendiği, satın alınan malların bedelini ödeyemediğimiz ve takas sistemine doğru sürüklendiğimiz ileri sürülmüştür. Bu iddiaların sıhhat dere-

İthalât rejimi

cesini takdir etmek için, eski iktidar zamanında 600 - 800 milyon civarında olan ticarî tediyelerin 1953 de 1,5 milyar lirayı bulduğunu hatırlatmak kâfidir. Liberasyonun tatilini takip eden yıl içinde de, devletin eski iktidar zamanında olduğundan iki misli fazla haricî tediye yapması, iktisadî kudretin bir delilidir.

Tenkid, polemik, dedikodu ve isnadlara yol açan hâdisenin aslı şunlardan ibarettir: 1952 senesinde buğday ihracatı zamanında yapılamıyarak bir tediye meselesi belirmediği zaman, aynı vaziyetle karşılaşan birçok memleketlerde olduğu gibi, bizde de transferler muvakkaten intizamını kaybetmiştir. Fakat geciken transferler yüzde 7 - 8 nisbetinden ibaret kalmıştır. Bunlardan bir kısmı için vize verilmiştir. Bakiyesi de tasfiye halindedir.

Takas tatbikatı ise, kısa sürmüştür. İhracat fiyatlarımızın dünya piyasalarına nisbetle yüksek olması ve bir kısım stoklarımızı bozulmadan elden çıkarmak mecburiyeti, takas sisteminden muvakkaten faydalanmak zaruretini doğurmuştur. Fakat ilk imkânların belirmesi ile, takas tatbikatına son verilmiştir. Dış ticaretimizde, halen prim sistemi mer'idir.

Hususî ticarete olduğu gibi, milletlerarası ticarî münasebetlerde de zaman zaman müşküllerle karşılaşılmaktadır. Her memleketin dış ticaret şartlarının bozulduğu ve düzeldiği devreler vardır. Mahsul vaziyetine, rekabet durumuna, fiyat seviyesine ve ihtiyaçlara göre ithalât ve ihracatın genişlemesi veya daralması mümkündür. Fakat dünyanın hiçbir memleketinde, piyasa şartlarından mütevellit böyle bir hâdisenin siyasî polemik mevzuu haline getirildiği görülmemiştir.

Esasen dış ticaret vaziyeti muhalefetin söylediği kadar kötüleşmiş olsaydı, ithalâtın ehemmiyetli nisbette daralma-

Kadastro işleri

sı lâzım gelirdi. Halbuki istatistikler, 1952 - 53 arasında yalnız 65 milyon liralık bir fark olduğunu göstermektedir. Millî istihsal dev adımlarıyla inkişaf ederken, ithalâtın 65 milyon lira azalması endişe ile karşılanacak bir hâdise değildir. İthalât rakamları, hariçten yaptığımız mübayaatın seyrinde kayda değer bir fark olmadığını sarahatle ifade etmektedir.

<i>Sene</i>	<i>İthalât miktarı</i>	<i>1950 vaziyeti ile mukayese</i>
1950	799 Milyon Lira	—
1951	1 125 > >	% + 40
1952	1 556 > >	% + 94
1953	1 491 > >	% + 86

Kadastro işleri

Kadastro işlerinin hedefi, toprağın hudutlarını ve vasıflarını sahih olarak tesbit etmektir. Toprak ihtilâflarını önlemek, vergi matrahını tâyin etmek ve kredi muamelelerini kolaylaştırmak için, kadastroların yapılmasına zaruret vardır.

Cumhuriyetin ilk çeyrek asırlık devresinde, kadastro hareketi yalnız şehirlere inhisar ettirilmiştir. Fakat bu çalışmalardan fazla randıman alınamamıştır. 1925 - 1950 arasında, ancak 700.614 gayrimenkulün kadastro su ikmal edilebilmiştir.

1950 de çıkarılan Tapulama yahut Arazi Kadastro Kanunu, yurdun muhtelif bölgelerinde geniş bir tescil hareketinin başlamasını temin etmiştir. 18 muntıkada birden, ta pu komisyonları faaliyete geçmiştir. Elde edilen müsbet neticeler üzerine, faaliyet bölgelerinin sayısı evvelâ 36 ya ve sonra 67 ye yükseltilmiştir. 6206 sayılı kanunla, kadastro müdürlüklerinin sayısı 100 e çıkarılmıştır. 1.295.406 adet gayri menkulün Medenî Kanuna uygun bir şekilde plâna

Kâğıt fabrikaları

müstenit tapu sicilli tesis edilerek sahiplerine çaplı tasarruf vesikaları verilmiştir.

Arazi kadastrusunun süratle tamamlanması için, Aero - fotogrametri sisteminin tatbikına başlanmıştır. Havadan arazinin fotoğraflarını almak suretiyle en sıhhatli şekilde çapları tesbit imkânını veren bu sisteme, zaman ve masraftan % 50 nisbetinde tasarruf sağlamıştır. Eskişehir, Adana ve Konyada yapılan tatbikattan gayet tatminkâr neticeler elde edilmiştir. Bir ay içinde 16 milyon dekar arazinin fotoğrafı çıkarılmıştır.

Son dört senelik çalışmalardan elde edilen netice, eski devrin 27 senelik icraatından yüzde 85 nisbetinde yüksektir.

[Bakınız : Tapu işleri.]

Kâğıt fabrikaları

İzmit sellüloz sanayiinin kâğıt ve karton istihsali 1950 - 53 arasında % 50 artmıştır. 1950 de 18.200 ton olan istihsal 1951 de 22.900 tona, 1952 de 27.000 tona ve 1953 de 27.300 tona yükselmiştir.

İstihsalin artması neticesinde, 1952 den itibaren sellüloz mamullerinin fiyatlarını düşürmeğe imkân hasıl olmuştur. 1950 - 1953 arasında birinci hamur kâğıdın fiyatı beher tonda 2.000 liradan 1600 liraya, ikinci hamur kâğıdın fiyatı 1600 liradan 1275 liraya, üçüncü hamur kâğıdın fiyatı 1350 liradan 750 liraya ve gazete kâğıdının fiyatı 800 liradan 600 liraya indirilmiştir.

Son dört sene zarfında, sellüloz sanayii hayli genişletilmiştir. İzmit ikinci kâğıt fabrikasına ilâve edilen Yankee kısmı 1952 de tamamlanmış ve 4000 ton ince kâğıt yapmak üzere faaliyete geçmiştir. İzmit üçüncü kâğıt fabrikasına

ilâve edilen tesisler 1954 başında tamamlanmış ve 8000 ton sarı saman kâğıdı ve 12000 ton oluklu mukavva yapmak üzere tecrübe istihsaline başlamıştır.

[Bakınız : Sınâî istihsal, Sümerbank yatırımları, Sümerbankın faaliyeti, sınâî fiyatlar, fabrikalar.]

Kan Bankası

İlmin tahakkuk ettirdiği terakkiler, kan ve kurukan plazmasının stok edilerek uzun müddet muhafazasına imkân vermektedir. Bu suretle stok edilen kan, birçok kazalarda ve bazı hastalıklarda, insanların hayatını kurtarmâğa yaramaktadır. Fazla kan kaybederek hayatı tehlikeye giren fakat kendisine taze kan verilemiyen kazazedeler, ancak bu sayede yaşamak imkânını kazanmaktadırlar.

Yabancı ülkelerde her sene yüz binlerce canın ve hânenin sönmesini önliyen modern sistem, memleketimizde tatbik edilmemekte idi. Kızılay, sıhhat teşkilâtımızdaki bu eksikliği doldurmak üzere Ankara ve İstanbulda iki tane «Kan Bankası» kurmaktadır. Her biri 175 bin liraya mal olan «Kan Bankaları» haftada 50 litre kan işliyebileceklerdir. Bankalarda felâkete uğrayan bütün vatandaşlara yetecek kadar taze kan bulundurulacaktır. Harp veya tabii âfetler sırasında lâzım olacak miktarda kan temini için «kuru kan plazması» stokları da yapılacaktır. Yunanistandan başlayarak Pakistana kadar, müteaddit Orta Şark ve Şark memleketleri de, Türkiyede hazırlanan kan stoklarından faydelenebileceklerdir.

Kanunlar

[Bakınız : Türkiye Büyük Millet Meclisi, adalet nizamı.]

Karayolları

1923 - 49 seneleri arasında 5.856 kilometre yol ve 206

Karayolları

köprü yapılmıştı. Fakat bakımsızlık yüzünden bu yollar zamanla bozulmuş ve seyrüsefer yapılamaz hale gelmişti. Bu gün ise, bütün yollar devamlı surette fennî bakım altında bulundurulmaktadır. Son dört senede 6953 kilometre devlet yolu, 3.329 kilometre vilâyet yolu ve 4.826 kilometre köy yolu inşa edilmiştir. Bu yollar üzerinde 13.474 metre uzunluğunda 291 köprü tamamlanmıştır. Karayollarına 417 milyon lira, vilâyet yollarına 108 milyon lira ve köy yollarına 14 milyon lira harcanmıştır.

Halen emanet usulü ile 1.317 kilometrelik, ihale usulü ile 2.347 kilometrelik devlet yolu yapılmaktadır. 804 kilometrelik devlet yolu, bitüm ile kaplanmaktadır. 18.080 metre uzunluğunda 342 köprü inşa halindedir. 12.790 kilometrelik vilâyet ve 9.178 kilometrelik köy yolu da önümüzdeki üç yıllık programa alınmıştır.

1950 - 54 arasında, karayolları idaresi, günde vasatı 40.000 ilâ 50.000 kişiye yol inşaatında iş temin etmiştir.

Yol işlerinde eski ve lâhık iktidarların icraatları arasında bir mukayese yapmak mümkün değildir. 1949 senesinden evvel, bir vilâyetten diğerine otomobil, kanyon veya otobüs seferi yapmak hakiki bir macera teşkil ederdi. Bu gün, motörlü vasıtalar en kolay ve sür'atli nakil unsuru haline gelmişlerdir. Motörlü vasıta sayısı artmış ve nakliyat hacmı ehemmiyetli nisbette genişlemiştir.

<i>Sene</i>	<i>Motörlü vasıta adedi</i>	<i>Ton - Kilometre</i>
1950	26 457	620 100 000
1951	32 564	957 200 000
1952	39 352	1 166 900 000
1953	53 969	1 500 000 000
1954	68 000	1 900 000 000

Karayollarının ıslâhı neticesinde, millî gelirin senede 400 milyon lira kadar bir artış kaydettiği hesaplanmaktadır.

Devletin yollara verdiği emek, milli iktisadın zenginleşmesine hizmet etmektedir.

Karşılıklı paralar fonu

İktisadi İş Birliği Anlaşması mucibince, Marşal Plânından yapılan hibe mahiyetindeki yardımlar dolar olarak kullanılmaktadır. Bu dolarlar, muhtaç olduğumuz tesisleri, teçhizat, makine ve malzemeyi ve teknik elemanları temin etmek üzere harcanmaktadır. Alâkalı daire ve müesseseler, tahsis edilen dolarların karşılığını Türk lirası olarak Merkez Bankasına yatırmaktadırlar. Merkez Bankasında bu iş için açılan hesaba «Karşılıklı paralar fonu» denilmektedir. Karşılıklı paralar fonunda biriken paralar, Amerika ile mutabakat halinde, memleketin kalkınmasına ve kuvvetlenmesine faydeli maksatlara kullanılmaktadır.

31 Ocak 1954 tarihinde, karşılıklı paralar fonunun hesap yekûnu 655 milyon lira tutuyordu. Bu paradan 622 milyon lirasının sureti istimali hakkında mutabakata varılmış ve 587 milyon lirası fiilen serbest bırakılmış bulunuyordu. İstimali serbest bırakılan karşılıklı paraların nere-
lere tahsis edildiği aşağıda gösterilmiştir :

Milli Müdafaa	353 024 000	Lira
Ziraat Bankası	15 339 097	»
Karayolları	52 372 378	»
Etibank	32 352 000	»
Teknik yardım	1 810 000	»
Ziraat sayım	1 000 000	»
Göçmenlere yardım	30 000 000	»
Ziraat Vekâleti	24 300 000	»
Ankara Hastahanesi ve Hemşire Okulu	1 000 000	»
Tuzla yolları	403 500	»
İstatistik	1 000 000	»
M.T.A. Enstitüsü	1 000 000	»
Su işleri	4 725 000	»
Zelzele mintakalarına yardım	2 500 000	»
Demiryolları	3 864 340	»
Gayri muayyen	1 000 000	»
Hususi teşebbüs	52 366 800	»

Katma bütçeler

[Bakınız : Mülhak bütçeler]

Kok kömürü

Kok kömürü meselesi, müzmin bir arz ve talep muvazenesizliğine maruzdur. Halkımız, kömürlerini almak ve evlerine taşımak hususunda güçlük çekmektedir.

1950 den evvel, kömür tevziyatı halk hesabına hakikî bir ızdırıp mevzuu teşkil ediyordu. Bilhassa İstanbulda, kömür karaborsası almış yürümüşü. Evlerinde hastası olanlar, ihtiyarlar, mütekaatler ve dullar kömür istihkaklarını alabilmek için kara kışta depolarda sıra beklerken, meçhul eller fahiş bedel mukabilinde en iyi cins kömürü arzu edenlere yarım saat içinde temin edebiliyorlardı. İdare bu yolsuzlukları önlemek için ciddi bir tedbir almamakta ve kullaklarını şikâyetlere tıkamakta idi.

Kömür tevziyatını kolaylaştırmak ve halkı sıkıntıdan kurtarmak üzere, 1953 - 54 kampanyasından itibaren bazı tedbirler alınmıştır:

1 — Kampanyaya her senekinden daha erken olarak 1 Haziran gününden itibaren başlanmıştır. Bu suretle kış bastırmadan tevziyatın büyük bir kısmı tamamlanmağa çalışılmıştır. Kışın fazla olduğu yerlerde, istihkaklarını yakıp bitirenlere munzam kömür vermeğe, stokların müsaadesi nisbetinde gayret edilmiştir.

2 — Memurlar Kooperatifinden, yardım sandıklarından ve istihlâk kooperatiflerinden açılan kredilerle memurlara kömür verilmesi temin olunmuştur.

3 — Arzu eden vatandaşların kömür bedellerini, tes-

lim gününde yatırmaları ve böylelikle paralarını fuzulî olarak bekletmemeleri imkânı sağlanmıştır.

4 — Ankarada kömürün evlere idare tarafından kırılmış olarak teslimi usul ittihaz olunmuştur. Bu suretle vatandaş depoya gitmek külfetinden ve nakliyecilere belediye tarifesinden pahalı ücret ödemek vaziyetinden kurtulmuştur. Önümüzdeki mevsim, aynı usulün İstanbul ve İzmirde de tatbikına başlanacaktır.

On üç senelik bir mazisi olan kömür sıkıntısının karşılanması için hükümet tarafından yapılan uzun vadeli hazırlıklar mevcuttur. Yeni kurulan enerji santralleri, ucuz elektrik temin ederek kömürden mühim tasarruf sağlayacaktır. Diğer taraftan petrolcülüğümüzün inkişafı, gaz ve mazotun mesken teshininde kullanılan başlıca mahrukat maddesi mevkiine geçmesine imkân hazırlıyacaktır. Bugün bütün dünyada ev ve apartman kalöriferlerinde ve sobalarında mayi mahrukat yakılması istikametinde umumî bir temayül mevcuttur. Mayi mahrukatın kolay, zahmetsiz ve temiz bir ısınma vasıtası olması, bu temayülün gittikçe yayılmasını mucip olmaktadır. Petrolcülüğümüzün ilerlemesi, Türkiyede de aynı neticeyi temin edecektir. Santrallerimizin inşası, petrol istihsalinin başlaması ve kok imalâtının artması, önümüzdeki mevsimlerde halkın durumunu biraz daha ferahlatacak, kömür piyasasında arz ve talep muvazenesini tesis edecektir.

[Bakınız : Etibankın istihsali, kömür madenleri.]

Kooperatifler

Memleketimizde, kooperatifçilik inkişaf halindedir. İstihsal, kredi, inşaat, ticaret ve istihlâk işlerinde halkımız teşkilâtlanarak ihtiyaçlarını müşterek bir gayretle karşılamaya gittikçe artan bir ehemmiyet vermektedir.

Kore seferi

Halen memleketimizde iki binden fazla kooperatif faali yet halindedir. Kooperatiflerin faaliyet sahaları, aşağıdaki cetvelde gösterilmektedir:

Yapı kooperatifleri	367	Adet
Küçük sanat kooperatifleri	122	>
İstihlâk kooperatifleri	99	>
Zirai istihsal kooperatifleri	81	>
Bahkçılık kooperatifleri	27	>
Esnaf kefalet kooperatifleri	37	>
Kredi, tasarruf, yardımlaşma kooperatifleri	24	>
Muhtelif kooperatifler	2	>
Zirai kredi kooperatifleri	1.300	>

[Bakınız : Zirai kredi kooperatifleri.]

Kore Seferi

Birleşmiş Milletler teşkilâtının birinci vazifesi, dünya sulhünü korumaktır. Sulhun korunması için, tecavüze uğrayacak memleketlerin yardımına bütün mütteliklerin yetişerek büyük bir kuvvet halinde müşterek cephe kurabileceklerine düşmanları inandırmış bulunmak zaruridir.

Kore hadisesi, Birleşmiş Milletler hesabına ciddi bir imtihan teşkil etmiştir. Birleşmiş Milletlerin istiklâl verdiği Cenubi Kore, 25 Haziran 1950 de tecavüze maruz kalmıştır. Birleşmiş Milletler teşkilâtı bu tecavüz karşısında hareketsiz durmuş olsaydı, kurulan müşterek emniyet nizamının kubbede hoş bir sadadan başka bir şey olmadığı meydana çıkacak, senelerdenberi emek verilen iş birliği sistemi çökecek ve cesaret bulan bazı mütecavizler dünyanın başka yerlerinde de istilâ hareketine girişeceklerdi. Tehdide maruz kalan bütün memleketlerin mukadderatı, Birleşmiş Milletlerin takip edeceği hareket tarzına bağlı idi.

Birleşmiş Milletler ise, taahhütlerine sadık kalarak, tecavüze uğrayan Cenubi Kore'nin imdadına yetişmiştir.

Kömür madenleri

Kore harbinde, düşman bütün imkânlarını kullanmıştır. Cepheye sevk edilen insan selleri, Birleşmiş Milletlerin teknik malzeme ve sevk ve idare üstünlüğü sayesinde durdurulmuştur. Kore'de, bilhassa Türk askerleri, efsaneler yaratan bir kahramanlık göstermişler ve dünyanın hayranlığını kazanmışlardır. Kore seferi, aynı zamanda, Türkiye'ye yapılacak bir tecavüzün ne kadar çetin bir askeri kuvvetle karşılaşmaya mahkûm olduğunu göstermiştir.

Kore seferi sayesinde, müşterek emniyet sisteminin boş bir lâf olmadığı isbat edilmiş, tasarlanan daha başka tecavüzlerin kuvveden fiile çıkması önlenmiş ve milyonlarca insanın canı emniyet altına alınmıştır.

Dünya, içinde yaşadığı sulh nizamını Kore kahramanlarına borçludur.

[Bakınız : Harici siyasetimiz, Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi.]

Kömür madenleri

Kömür istihsalimizi arttırmak için Ereğli havzasında ve Garp linyitleri mintakasında devamlı bir faaliyet mevcuttur. Ereğli kömürleri işletmesinde 1951 - 53 arasında 10.100.000 lira kıymetinde muhtelif yer altı ve üstü ve yıkama tesisleri yapılmıştır. 31.000.000 lira sarfedilerek vücutte getirilen Zonguldak limanı 1953 sonunda açılmıştır. Maden kuyularında ve yer üstünde, halen 174.345.000 liralık yeni inşaatın tamamlanmasına çalışılmaktadır.

Garp linyitleri mintakasında, aynı mahiyetteki çalışmalar devam etmektedir. Soma'da 15.830.000 liralık ve Değirmisaz'da 6.695.000 liralık muhtelif tesisler 1953 sonuna kadar ikmal edilerek işletmeğe açılmıştır. Tunçbilek-

Köy suları

te de, yeni kurulan 17.600.000 liralık tesislerden bir kısmı faaliyete başlamıştır.

İşçilerin gayreti sayesinde eski ve yeni tesislerden yapılan istihsal miktarı seneden seneye artmaktadır.

Sene	Taşkömürü istihsalı	Linyit istihsalı
1950	2 832 243 Ton	746 000 Ton
1951	2 987 846 »	751 020 »
1952	3 010 312 »	764 653 »
1953	3 664 314 »	942 321 »

Gerek memleket içindeki ve gerek memleket dışındaki kömür satışlarımız da çoğalmaktadır:

	Dakilde taşkömür satışları	Harice taşkömür satışları	Linyit satışları
1950	76 164 038 Lira	247 262 Lira	12 342 458 Lira
1951	81 417 587 »	3 233 437 »	12 714 834 »
1952	89 451 865 »	7 303 808 »	15 478 276 »
1953	102 350 000 »	500 000 »	20 000 000 »
Artış nisbeti	% 34	% 50	% 62

Köy Enstitüleri

[Bakınız : Öğretmen okulları.]

Köy Okulları

[Bakınız : İlk öğretim.]

Köy su işleri

Memleketimizde, 1950 senesine kadar, köylerin ihtiyaçları ihmal edilmişti. Eski hükümetler, su gibi en mübrem ihtiyaçlara dahi alâka göstermemişlerdi. Köylerimiz, adeta an'anevî bir sefalete terk olunmuştu.

1950 seçimlerinden sonra mesuliyet mevkiine geçen hükümetimiz, köy kalkınmasına büyük ehemmiyet vermiştir. Ancak köylerde refahın artması ve ihtiyaçların karşılanması sayesinde memleketin terakki yolunda ilerliyeceğine kanaat getirilmiştir. Eskiden köylüden para alınması ve hizmet beklenmesi bir âdet hükmünü almış iken, artık her nimetin köye gitmesini memleket hesabına bir kazanç sayan yeni bir çığır başlamıştır. 1950 - 53 arasında, köylünün su işleri için 33 milyon 922 bin 957 lira harcanmıştır. Bu para ile 13.868 köye su getirilmiş ve 994 köyün su tesisleri tamir edilmiştir. Önümüzdeki yıl içinde 3.253 köyün su ihtiyacı programa alınmıştır.

[Bakınız : Küçük su işleri, su işleri.]

Köy yolları

Köy yolları, çiftçi ve müstahsilin kasaba ile irtibatını temin eden yollardır. Ancak bu yolların inkişafı sayesinde köylünün pazarlarla temasını sıklaştırması kabildir. Köy yollarının yapılmasında, vatandaşlarımız bizzat emek harcamışlardır.

1950 - 1953 arasında 4826 kilometre köy yolu yapılmıştır. Devlet de köy yollarının inşasına 14.749.211 lira vermiştir. 3 yıllık programa göre, inşa halinde veya inşasına başlanmak üzere olan yeni köy yollarının uzunluğu 9.178 kilometredir.

Köy kalkınmasının birinci şartı olan yolların tamamlanması için hükümetiniz hiç bir malî fedakârlıktan çekinmemektedir.

[Bakınız : Devlet yolları, vilâyet yolları.]

Küçük su işleri

Büyük sulama tesislerinin yapılabilmesi, fazla zaman ve sermayeye ihtiyaç göstermektedir. 1950 den evvel, malî vaziyetimiz büyük sulama tesisleri yapabilmek için lüzumlu sermayeleri bulmağa müsait değildi. Küçük sulama tesisleri ise, ihmal edilmişti.

Hükümetimiz, vazife başına geldikten sonra, kısa zamanda geniş müstahsil kütlelerin ihtiyaçlarını karşılayacak küçük su işlerinin ikmaline ehemmiyet vermiştir. 1950 de program mucibince başlıyan çalışmalar muvaffakiyetle ilerlemiştir. Tamamlanan işlerden başlıcaları şunlardır:

- 1) İzmir - Bolçova deresinin ıslâhı.
- 2) İzmir - Bornova deresinin rıhtım duvarları.
- 3) Turgutlu - Irlamaz deresinin kıyı tahkimi,
- 4) Mersin - Uzuncaburç su yolu tamiri.
- 5) Konya - Meram deresi sularının çoğaltılması.
- 6) Giresun - Şehiriçi derelerinin ıslâhı.
- 7) Samsun - Alaçam deresinin ıslâhı.
- 8) Kütahya - Beşdeğirmenler ile Boşnak köyü arasında Porsuk yatağının ıslâhı.
- 9) Kocaeli - Pamukova arasının ıslâhı.
- 10) Eğirdir - Kölayağının ıslâhı.
- 11) Akseki - Cevizli ovasının ıslâhı.
- 12) Uluborlu civarının sulanması.
- 13) Trabzon - Tabakhane deresinin ıslâhı.
- 14) Trabzon - Sanos deresinin ıslâhı.
- 15) Atabey ovasının sulaması.
- 16) Çokçağ suyundan Nuseybin ovasının sulanması.
- 17) Konya - Keçili deresinin ıslâhı.
- 18) Abana - Ezine deresinin düzeltilmesi.

- 19) Antalya - Aksu devlet kanalının tamiri.
- 20) Çanakkale - Sarıçay sahil müdafaası.
- 21) Bursa - Kestel deresi tensiyon havuzu
- 22) Gerze - Deresunun düzeltilmesi.
- 23) Bergama deresinin kıyı tahkimi.
- 24) Keştel deresinin kıyı tahkimi.
- 25) Van - Somram kanalının tahkimi.
- 26) Harnikköyü değirmen sularının Şamran kanalına akıtılması ve kanalın iskasi.
- 27) Niksar - Tokat yolu üzerinde Gömenek köprüsünün tabiyesinin betonarmeye çevrilmesi,

[Bakınız : Bayındırlık işleri, su işleri, köy su işleri.]

Limanlar faaliyeti

İstihsal muntakalarının sürüm piyasaları ile temaslarını kolaylaştırmak üzere, limanların inşasına ve bakımına büyük ehemmiyet verilmektedir. 1950 - 54 arasında inşasına başlanan liman tesislerinin adedi, İmparatorluk zamanında ve Cumhuriyetin ilk 27 senelik devresinde kurulan tesislere muadildir. İhale edilen ve projeleri hazırlanan limanlar ise, Türkiye'yi Avrupa memleketleri arasında bir münakale şebekesine kavuşturacaktır.

Limanlarımızın inkişafına muvazi olarak yükleme ve boşaltma faaliyeti de her yıl bir az daha ehemmiyet kazanmaktadır.

	Yükleme		Gemi adedi	Boşaltma	
	Yolcu adedi	Yük (Ton)		Yük (Ton)	
1950	1 147 684	3 446 294	58 548	4 027 905	
1953	1 299 982	4 121 547	55 816	5 341 220	
Fark	- 152 298	+ 675 253	- 2 732	+ 1 313 315	

Limanlar ve iskeleler

Limanların hasılatı da artmıştır.

	Denizcilik Bankası	Demiryolları İşletmesi
1951	25 233 350	6 701 000
1953	42 770 275	13 000 000
Fark	+ 17 536 925	+ 6 398 246

[Bakınız : Liman ve iskeleler, deniz ticaret filosu, Denizcilik Bankası.]

Liman ve iskeleler

Türkiye, üç tarafı denizlerle çevrili bir yarım adadır. İç ticaretin bir kısmı ve dış ticaretin hemen tamamı denizlerden yapılmaktadır. Mahsulün iç ve dış piyasalara sür'atle ve az masrafla sevk edilebilmesi, deniz ticaret filusunun ve liman tesislerinin inkişafına bağlıdır.

Liman tesislerinin inkişaf ettirilmesi için 1950 denberi geniş ve programlı çalışmalara başlanmıştır. Bu maksatla hariçten 20,8 milyon dolar kredi alınmıştır. Bütçeden de 57 milyon lira sarfedilmiştir. Bu sayede başlıca limanların yükleme ve indirme kapasitesi iki misline yakın yükselmiştir. Yeni tesisler tamamlandıktan sonra, aynı limanların faaliyet hacmi, 1950 seviyesinin beş mislini aşacaktır.

Limn ve iskeleler	1950 kapasitesi	1953 kapasitesi	Tesislerin tamamlanmasını müteakip kapasitesi
Ereğli	20—30 bin ton	500—600 bin ton	1,5 milyon ton
Trabzon	40—60 " "	250 " "	300—400 bin "
İnebolu	20 " "	50 " "	100 bin "
Salıpazarı	— " "	— " "	200 bin "
Haydarpaşa	300—350 " "	300—350 " "	700—750 bin "
İzmir-Alsancak	250—300 " "	250—300 " "	750 bin "
Samsun	250 " "	250 " "	750—800 bin "
Mersin	250 " "	250—400 " "	1,5 milyon "
İskenderun	600 " "	1 milyon "	1,5—2 milyon "

Limited şirketler

1950 - 1954 senelerinde memleketimizde 365 milyon lira sermayeli 152 anonim şirket kurulmuştur. Aynı tarihler arasında limited şirket statüsünü taşıyan müesseselerde de büyük bir inkişaf kaydedilmiştir. 19 tanesi sanayi ve 440 tanesi ticaret sahasında çalışmak üzere 459 yeni limited şirket kurulmuştur.

1950 - 1954 arasında kurulan ve sanayi işleriyle işgal eden limited şirketler:

<i>Sene</i>	<i>Adet</i>	<i>Sermaye</i>
1950	—	—
1951	—	—
1952	2	1 430 400
1953	13	4 535 000
1954 (Ocak)	4	580 000
		6 545 000

1950 - 1954 arasında kurulan ve ticaret işleriyle işgal eden limited şirketler:

<i>Sene</i>	<i>Adet</i>	<i>Sermaye</i>
1950	51	5 975 000
1951	95	19 242 000
1952	124	19 679 850
1953	159	18 165 300
1954 (Ocak)	11	2 663 000
		65 725 150

M. T. A. Enstitüsü

M. T. A. Enstitüsü, 1950 - 1954 arasında, çalışmalarını kısa zamanda iktisadî neticeler elde edilmesine müsait mıntakalarda teksif etmiştir. Vatan sahinında 238.410

Maden istihsali

Km2 lik bir sahanın maden, petrol, kömür ve su jeolojisi bakımlarından incelenmesi tamamlanmıştır.

Bursa, Muğla, Giresun, Gümüşhane, Antlaya, Amasya, Çorum, Zonguldak, Kastamonu, Balıkesir, Niğde, Sivas, Edirne, Kırşehir vilâyetlerinde volfram, krom, bakır, kurşun, pirit, boksit, linyit, taşkömürü, molibden, ve radyo aktif madenler üzerinde etraflı araştırma ve tahliller yapılmıştır. Jeolojik tetkiklerden alınan neticelerin sıhhatını tesbit edebilmek için Adana, Mersin, Gaziantep, Diyarbakır ve Cizre mintakalarında jeofizik etüdlere girişilmiştir.

Maden istihsali

1950 - 52 arasında, madenlerimizin istihsalinde kaydedilen artış ve eksilişler aşağıda gösterilmiştir:

	1950		1952
Antimuvan	3 220	Ton	2 320
Bakır	11 700	"	23 330
Boralit	9 764	"	13 730
Çinkolu kurşun	110	"	3 047
Demir	233 591	"	481 825
Krom	422 529	"	806 911
Kükürt	6 006	"	8 381
Lületaş	265	"	576
Manganez	39 978	"	81 548
Manyezit	450	"	891
Zımpara	1 421	"	8 239

İstihsalinde azalış müşahade edilen tek maden, antimuvandır. Diğer madenlerden ekserisinin istihsali iki misli veya daha fazla artmıştır. Bilhassa bakır, demir, krom gibi mühim madenlerin istihsalinde dikkate şayan bir inkişaf vardır.

[Bakınız : İhracat maddeleri, Etibank istihsali.]

Malî Mükellefiyet

[Bakınız : Vergi yükü, vergiler, bütçe varidatı.]

Marşal Plânı

Harpten son derece ağır maddî ve manevî sarsıntılarla çıkan Avrupa devletlerinin kalkınmasını kolaylaştırmak maksadiyle Amerika tarafından bir iktisadî yardım programı hazırlanmıştır. Bu programa zamanın Amerika Hariciye Nazırı George G. Marshall'ın ismine izafeten Marşal Plânı denilmiştir. Marşal Plânı, 1948 senesinde tatbik edilmeğe başlanmıştır.

Marşal plânının gayesi, harp tahribatına uğrayan memleketleri sefaletten kurtarmak, sınaî ve zirai istihsal tesisleri kurmak için hüzumlu para ve dövizi temin etmek, devletlerin bütçelerini ve paralarını sağlamlaştırmalarına yardım etmek ve Avrupa memleketleri arasında ticarî münasebetleri geliştirmektir.

Marşal plânı mucibince yapılan yardımları «direkt» ve «indirekt» diye ikiye ayırmak kabildir. «Direkt» yani vasitasız yardımlar, Amerikadan ve dolar sahasına dahil diğer memleketlerden mal ve teçhizat temin etmek üzere verilen «hibe» veya «ikraz» mahiyetindeki tahsisattır. «İndirekt» yani vasıtalı yardımlar, Avrupa memleketlerinden yapılacak mübayaatı karşılamak üzere Amerika'nın emrimize tahsis ettiği «hibe» veya «ikraz» mahiyetindeki dövizlerdir.

«Vasıtalı» ve «vasitasız» tahsisler hibe veya ikraz mahiyetindedir. Hibe mahiyetindeki tahsisler karşılığında bir borçlanma bahis mevzuu değildir. Bunlar ıvazsız yardımlardır. Ancak hibe olarak alınan dolarların karşılığını

Marşal Plânı

Türk lirası olarak Merkez Bankasına yatırmak gerekmektedir. Bu suretle yatırılan mebaliğe «karşılıklı paralar fonu» denilmektedir. «Karşılıklı paralar fonunda» toplanan Türk liraları, memleketin iktisadî kalkınmasına yarıyacak veya malî bünyesini kuvvetlendirecek mevzulara harcanmaktadır.

Marşal plânı mucibince yapılan tahsisler malzeme ithal etmek, teknik ihtiyaçları karşılayacak mütehassısları getirtmek yahut yetiştirilmek üzere harice stajyer göndermek üzere kullanılmaktadır.

1950 den evvel yapılan yardımlar ikraz mahiyetinde idi. Bu yardımlar için, memleketimiz Amerika'ya külliye-tli miktarda borçlanmıştı. Hükümetimiz, 1950 den itibaren ikraz miktarının azaltılmasını ve hibe mahiyetini taşıyan yardımların çoğaltılmasını temin etmiştir. 1950 - 51 de yapılan yardımın yüzde 65 i hibe ve %35 i kredidir. 1951 - 52 de yapılan yardımın yüzde 84 ü hibe ve yüzde 16 sı kredidir. 1952 - 53 ve 1953 - 54 yardımlarının %100 ü hibedir.

1950 - 54 arasında Marşal plânından yapılan tahsislerin «direkt» ve «indirekt» yardım olarak tasnifi

Seneler	Direkt yardım	İndirect yardım	Yekûn
1950—51	45 milyon dolar	25 milyon dolar	70 milyon dolar
1951—52	23 " " "	47 " " "	70 " " "
1952—53	55,6 " " "	21,4 " " "	67 " " "
Kota kredisi	—	30 " " "	30 " " "
Yekûn	113,1 milyon dolar	123,9milyon dolar	237milyon dolar

1950 - 54 arasında Marşal plânından yapılan
tahsislerin «hibe» ve «ikraz» olarak tasnifi

Sene	Ikraz	Hibe
1950—51	25 milyon dolar % 35	45 milyon dolar % 65
1951—52	11,2 " " % 16	58,8 " " % 84
1952—53	—	67 " " % 100
Kota kredisi	30 " "	— " " % 100 (mu- karrer)
	66,2 " "	170,8 " "

Üç senede Amerika'dan temin edilen 237 milyon liralık yardımın 170,8 milyon dolarlık kısmı hibedir, ıvazsızdır. Karşılığında memleketimiz hiç bir şey ödememiştir ve ödemiyecektir. 66,2 milyon dolarlık kısmı ise ikrazdır ve %2,5 faizlidir.

Marşal yardımından yapılan tahsislerle memleketimize ziraat âlet ve makineleri, tohum, maden tesisleri, yol makineleri getirilmiş, enerji santralleri ve fabrikalar kurulmuş, gemiler satın alınmış ve buna mümasil ihtiyaçlarımız karşılanmıştır.

Marşal Yardımının tevzi şekli

Devlet, dört yıldanberi, âmme hizmetlerine yedi milyar lira harcamıştır. Bu muazzam paranın yanında Marşal yardımından yapılan tahsisler mühim bir yekûn ifade etmemektedir. Fakat buna rağmen, Türkiye Marşal yardımından en müsmir şekilde istifade etmesini bilen memleketlerden biridir. Alınan döviz ve para, yurdumuzun imarına ve kalkınmasına hizmet edecek işlere kullanılmıştır.

Marşal yardımının nerelere kullanıldığı aşağıdaki cetvelde gösterilmiştir:

Matbuat rejimi

	1950—51 (Dolar)	1951—52 (Dolar)	1952—53 (Dolar)
Milli Müdafaa	13 822 000	14 000 000	—
Makine kimya sanayii	—	4 500 000	3 597 000
Ziraat	8 501 000	13 460 000	6 979 000
Sağlık	1 644 000	1 000 000	—
Karayolları	4 500 000	3 500 000	6 600 000
Bayındırlık	—	650 000	1 726 000
Hava meydanları	801 000	819 000	502 000
Etibank	21 823 000	17 545 000	6 195 000
Sümerbank	1 680 000	3 063 000	1 086 000
Toprak Mahsulleri Ofisi	—	—	—
Hususi teşebbüsler	658 000	2 500 000	9 616 000
Elektrik Etüd işleri	60 000	—	—
M.T.A. Enstitüsü	795 000	—	—
İktisat ve Ticaret	—	—	500 000
Vekâleti	9 301 000	8 963 000	8 579 000
Denizyolları	4 560 000	—	1 116 000
Demiryolları	1 360 000	—	6 754 000
Tekel	495 000	—	600 000
Petrol Ofisi	—	—	150 000
İstatistik merkezleri	—	—	1 000 000

Matbuat rejimi

Matbuatın umumî etkâr üzerindeki tesiri zamanla kuvvet kazanmaktadır. Gazeteler, âmme hizmetlerini en müessir şekilde mürakabe altında bulunduran birer fahri müfettiş hizmetini görmektedirler. İdare mekanizmasının kusur ve ihmalleri, çok defa matbuat tarafından meydana çıkarılmaktadır. Halkın memnuniyetsizliğini ve şikâyetini mucip olan hatâlar, ekseriya matbuat vasıtasile alâkali mercilere duyurulmaktadır. Hükûmetin müsbet icraatı da, gazetelerin müzaheretî sayesinde umumî etkâra aksettirelebilmektedir.

Matbuatın memlekete faydeli olarak çalışabilmesi ve cemiyete karşı vazifelerini lâyıkile ifa edebilmesi için iki şart vardır. Birincisi, gazetelere müsait faaliyet imkânlarının temin edilmesidir. Ancak gazeteler tenkid hakkını en ge-

niş şekilde kullanabildikleri, resmî ilânlar basılış tekniği ve tiraj miktarı esas tutularak yapılacak bir takdire göre dağıtıldığı, matbaalara makine ve teçhizat getirilmesi kolaylaştırıldığı ve kâğıt fiyatları ucuzlatıldığı takdirde neşriyat faaliyetinin inkişaf etmesi beklenebilir. Dört seneberi bu hususları temin etmek üzere bazı tedbirler alınmıştır. 1950 - 52 senelerinde, sellüloz sanayiinin beher tonunu 800 liraya sattığı gazete kâğıdının fiyatı 600 liraya indirilmiştir. Matbaa makineleri ve malzemesi ithaline her türlü kolaylık gösterilmiştir. Resmî ilânlar tevziatı, bütün alâkahaları aynı zamanda az çok tatmin edecek bir formüle bağlanmıştır. Gazetelerimizde çıkan tenkid yazıları ise, gerek kemmiyet ve gerek şiddet itibariyle, garp demokrasilerindeki emsalinden hiç bir vechile geri kalmamıştır.

Matbuatın memlekete faideli olarak çalışabilmesi ve cemiyete karşı vazifelerini lâikile ifa edebilmesi için ikinci şart, haberlerin ve tenkitlerin hakikatlere sadakatten ayrılmasına meydan vermemektedir. Bir siyasi akideye muarız olanların infiallerini onu temsil edenlere tevcih etmeleri, insanlığa has bir zaaftır. Bu zaaf bazen devlet, siyasi partiler, ilim müesseseleri veya ticarî teşekküller hizmetinde çalışanlar aleyhine hakikate uymıyan şeyler yazılmasına yol açmaktadır. Siyasi mücadelelerin alevlendiği devrelerde, bir partinin veya hükümetin prestijini kırmak maksadiyle, isnadlar yapıldığı da vakidir. Isnadların ve haberlerin nadiren devletin haricî prestijine zarar verecek istikametlere sürüklendiği de kaydedilmiştir. Devletin ve ferdin itibarını sarsacak ve umumî efkârı aldatacak propagandalara matbuatın âlet edilmesine fırsat bırakmamak, umumî menfaat icabıdır. Tenkit hürriyetinin en geniş şekilde kullanılmasını temin edecek, fakat sui istimal edil-

Mebusluk

mesine imkân vermeyecek şekilde mevzuatta tadilat yapılmıştır.

[Bakınız : Propaganda.]

Mebusluk

Tarihi vakadır. Prusya Kralı Büyük Frederik Sans-Souci sarayını yaptırırken, inşaat mıntakasında bulunan bir değirmeni yıktırmak lâzım gelmiş. Fakat değirmenci, yıktırılmak üzere malının elinden alınmasına razı olmamış. Fakir değirmencinin verilen emre karşı koyduğunu duyunca, hükümdar hayrete düşmüş. Değirmen sahibini çağırarak değirmeni zorla yıktıracağını söylemiş. O vakit, değirmenci hükümdarın tehdidini şu sözlerle karşılamış: «Berlin'de hâkimler var.»

Hér devirde, haksızlıklara ve kanunsuzluklara rastlamak mümkündür. Her devirde, insanların iş hayatında veya hususî meselelerinde müşküllerle karşılaşmaları kabildir. Fakat 1950 den öncesini ve sonrasını yekdiğerinden ayıran en bâriz fark, bir haksızlığa ve müşküle uğrayan her vatandaşın artık tam bir emniyet ile «Ankara'da mebuslarımız var» diyebilmesidir.

Dokuzuncu devre Meclisinin hususiyeti; halk tarafından ve halk içinden seçilmiş, halk için çalışan mebuslardan tereküp etmesidir. Siyaset tarihimizin hiç bir devresinde, seçmenlerle seçilenler arasında bu kadar yakın ve kesif bir alâka teessüs etmemiştir. Mebuslar, dört sene müddetle Ankara'da; mahallî ihtiyaçların karşılanması ve mahallî dertlerin dindirilmesi için âdeta seferber olmuşlardır. Eski kanunların mağdur mevkie düşürdüğü emekli, dul ve yetimler, vaziyetlerinin düzeltilmesi için mebuslara müracaat etmişlerdir. Hastahane, yol, ilâç, doktor, köprü, su, mektep

isteyen köy ve kasabalar, ihtiyaçlarının yerine getirilmesi için mebuslara yazmışlardır. Tabii âfetlere mâruz kalan, kredinin tecilini talep eden, işe sıkıntısı çeken, tohumluk isteyen her mıntaka derdini mebusları vasıtasıyla halletmiştir. Kredi alan çiftçiden malını ihraç etmek isteyen müstahsile, fabrikası yanan müteşebbisten ufak mesken inşaatının teşvikini isteyen aile reisine kadar herkes derdini mebuslarla paylaşmıştır. Hattâ bir Ankara hastahanesinde ameliyat masasına yatan bir gençten istediği bir şey olup olmadığı sorulduğu zaman «Vilâyetimin mebuslarına telefon ediniz» demiştir.

Dokuzuncu devre Meclisi yalnız memlekette büyük imar hareketleri yaratan, bütçe muvazenesini tesis eden, kanunlarda büyük ıslâhat yapan ve mazinin haksızlıklarını tamir eden bir iktidarı temsil etmekle kalmamıştır. Hizmetini tamamlayan Meclis, siyasî tarihimizde halka hüsnüniyetle hizmeti aslî vazife sayan ilk topluluğu teşkil etmiştir. Geçen dört sene zarfında, sabahın erken saatlerinde Ankara sokaklarında ilk görülenler, hemşhri-leriyle buluşmaya giden mebuslardı. Mesai saati başladıktan sonra Vekâletler mahallesinde veya Vekâlet binalarının koridorlarında bir kaç kişilik gruplar halinde bir binadan diğerine yahut bir makamdan ötekine mekik dokuyanlar yine mebuslardı. Tatil günlerinde, ellerinde vilâyetlerine yazdıkları mektuplar ve telgraflarla posta gişelerinin önünde bekleyenler mebuslardı. Gecenin en ileri saatlerinde, vilâyetlerden gelen telefonları cevaplandırmak ve telgrafları almak için müteaddit defalar ahize başına veya kapağına koşanlar yine onlardı. Yorgunluk bilmeden ve müşkülâttan yılmadan bütün vakitlerini halka hizmete hasretmeği dokuzuncu devre mebusları bir an'ane olarak tesis etmişlerdir. Eski iktidar zamamında

Memur maaşları

mebusluğun ne kadar rahat bir hayat tarzı olduğunu hatırlamak, 1950 seçimlerinden sonra geçirdiğimiz zihniyet inkılabının manâsını anlamaya kâfidir.

[Bakınız : Büyük Millet Meclisi.]

Memur maaşları

1938 - 1950 arasında fiatlar beş misli yükselmiştir. Fakat uzun seneler boyunca devam eden pahalılığa rağmen maaş ve ücretlerde gereken ayarlama yapılmamıştır. Memur sınıfı, hayat şartlarından ağır bir fedakârlığa katlanmak zaruretinde kalmıştır.

1950 den itibaren, fiatların yükseliş temposu yavaşlamıştır. 1938 - 1950 arasında %500 e fırlayan toptan fiyat endeksleri 1950 - 54 arasında ancak %11 nisbetinde bir tahavvül göstermiştir. Gelirleri yükselen tabakalar, bu fiyat değişikliğinin tesirini duymamışlardır. Fakat maaşları 1946 danberi aynı seviyede kalan memur sınıflarının maiyet sıkıntısı gittikçe ağırlaşmıştır. Ücret geliri ve tekaüt maaşı ile geçinen vatandaşlar da, aynı sıkıntıyı çekmişlerdir.

Son dört sene zarfında, memur ve mütekaitletin vaziyetini ferahlatmak üzere iki mühim tedbir alınmıştır. Bunlardan birincisi, hizmet erbabına Gelir vergisinin tatbik edilmesidir. 1951 Martına kadar, hizmet erbabının maaşlarından Kazanç, Buhran, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine yardım vergileri kesilmekte idi. 1951 bütçesinde, devlet 150 milyon liralık bir malî fedakârlığı göze alarak bu dört vergiyi kaldırmış ve yerine gelir mükellefiyetini ikame etmiştir. Bu suretle, hizmet erbabının eline geçen para miktarı, vasatı %15 nisbetinde artmıştır.

İkinci tedbir, 1953 nihayetinde çıkarılan ikramiyeler

Mensucat fiyatları

kanunudur. Kanun mucibince, bir tanesi 1953 nihayetinde ve üç tanesi 1954 esnasında olmak üzere dört maaş ikramiye verilecektir. Bu suretle, memur sınıfının önümüzdeki yıl alacağı maaş tutarında %25 nisbetinde bir fazlalık husule gelecektir. Mütেকaitler, ücretli müstahdemler, İktisadî Devlet Teşekkülleri memur ve işçileri de ikramiyelerden faydeleneceklerdir.

Gelir vergisinin tatbiki ve ikramiyeler dolayısıyla hazinenin malî fedakârlığı senede 323.400.000 lira tutmaktadır. Söylendiği gibi, ikramiyeler kanununun seçimlerle bir alâkası yoktur. 1954 de bütçe muvazenesi tesis edildikten ve varıdat artışı neticesinde imkânlar genişledikten sonra, devlet derhal memurların vaziyetini ferahlatacak tedbirlere tevessül etmiştir.

(Bakınız : Gıda fiyatları, hayat pahalılığı, fiyat politikası.)

Mensucat fiyatları

1951 - 1953 arasında, Sümerbank muamelelerinden bir kısmının fiyatlarına zam yapılmıştır. Zam nisbetleri, umumiyetle %10 - 20 yi aşmaktadır. Fiat zamları, memur maaşlarında ve işçi ücretlerinde kaydedilen artışın hayli altında tutulmuştur.

Yünlü Mensucat	1951	1952	1953
	T. L.	T. L.	T. L.
İ. B. Fantazi Merinos metresi	22 25	22	19 50
Serj Hereke	19 25	20	19 00
İ. B. fantazi Hereke	24 00	21 50	21 00
Falto - pardesülük	20 81	23 50	23 50
T. B. Defterdar	15 50	17 50	17 00
K. Sayağı	9 25	9 50	9 50

Mensucat sanayii

Pamuklu mensucat

Kaput bezi Kayseri	»	1 10	1 09	0 90
Diril Kayseri	»	1 18	1 14	0 92
Hassa (dar) Ereğli	»	1 95	1 97	1 75
Pazen Ereğli	»	1 55	1 06	1 41
Bassma Nazilli	»	1 45	1 46	1 10

[Bakınız : Sınai istihsal, Sümerbank faaliyeti.]

Mensucat sanayii

Pamuklu ve yünlü kumaşların imalât ve ithalâtı artmıştır. Gerek Sümerbank ve gerek hususî teşebbüs hesabına bir çok fabrikalar kurulmuş ve kurulmaktadır. Yeni fabrikaların üçte ikisi hususî teşebbüs erbabına aittir.

1950 de pamuklu fabrikalarının iş adedi 260 bin idi. Bugün ise, iş adedi 545 bindir. İmalâtın iki mislinden fazla arttığı dikkati çekmektedir. İnşaat hazırlıkları yapılan, ihale ve kredi muameleleri kısmen veya tamamen ikmal edilen fabrikalara ait malûmat, bir veya iki seneye kadar iş adedinin 700 bini bulacağını göstermektedir.

Yünlülerde ise, 1950 başlangıcında iş adedi 50 bin iken, 1953 de 115 bine yükselmiştir.

[Bakınız : Fabrikalar, Sınayi Kalkınma Bankası, Sümerbank faaliyeti.]

Mesken siyaseti

[Bakınız : Emlâk kredisi, faiz haddi.]

Millî gelir

İktisat siyasetinin hedefi, umumî refah seviyesini yükseltmektir. Bir memlekette halkın hayat şartlarında tahakkuk ettirilen inkişafı, milli gelir yekûnu ile fiyat

Musul petrolleri

endeksleri arasındaki nisbete göre ölçmek mümkündür.

Aşağıdaki cetvel, 1938 - 1952 arasında milli gelir miktarında husule gelen tahavvülleri, 1948 fiyatlarına kıyasen belirtmektedir:

<i>Sene</i>	<i>Millî gelir yekûnu (Milyon lira)</i>	<i>Nüfus başına gelir (T. L.)</i>
1938	8 037	387
1948	9 206	396
1949	8 486	353
1950	9 835	402
1951	11 083	447
1952	12 436 (cari fiyatlarla)	470

Bu rakamlar, 1938 - 1949 arasındaki on bir yıl zarfında milli gelir ve istihsalde bariz bir terakki kaydedilmediğini göstermektedir. İkinci Cihan Harbi arifesinden iktidarın el değiştirdiği tarihe kadar iktisadî hayatımız bir durgunluk ve tıkanıklık safhası geçirmiştir. Fiatlar yükselmiş, fakat halkın kazancında aynı nisbette bir çoğalış kaydedilmemiştir. Bilâkis nüfus başına isabet eden gelir miktarı 387 liradan 353 liraya düşmüştür.

1949 - 1952 seneleri arasında yapılacak bir mukayesenin vereceği neticeler ise tamamen farklıdır. Bu devrede milli gelir yekûnu yüzde 50 ye yakın bir nisbette artmıştır. Nüfus başına isabet eden gelir miktarı 353 liradan 470 liraya çıkmıştır. Vatandaşların maişet seviyelerinde ve iştirâ kabiliyetlerinde husule gelen inkişaf, iktisat siyasetimizin başarılarından bir tanesini teşkil etmiştir.

Not: Kitabımız basılırken İstatistik Umum Müdürlüğünden alınan son malûmat 1953 senesine ait milli gelirin 15 milyar 140 milyon lirayı bulduğunu göstermektedir.

Musul petrolleri

Muahede mucibince, hükümetimiz Musul petrollerinde hissedardır. Musul'da istihsal edilen petrolden

Musul petroleri

İrak devletine isabet eden hissinin muayyen bir yüzdesi Türkiye hükûmetine ödenmektedir. Harpten evvel, Türkiye'ye ödenen miktar senede bir milyon lira civarında idi Harp esnasında ise, bu miktar 600 bin liraya düşmüştür.

1954 bütçesinde, Musul petrolerinden alınacağı tahmin olunan para 75 milyon liradır. Bir taraftan kendi zamanlarında düşük hasılât getiren bir varidat kaynağının memlekete mühim miktarda döviz kazandırmasını hazmedemeyen ve diğer taraftan petrolün memlekete menfaat sağlamıyacağını her fırsatta ileri süren muhalefet, Irak'ın borcunu ödemiyeceğine dair bir iddia ortaya atmıştır. Bu iddiaya göre, Irak borcunu ödemeyince bütçede 75 milyon liralık bir açık belirecek ve bütçe muvazenesi tahakkuk etmiyecektir.

Muhalefetin ileri sürdüğü iddianın hedefi, umumî efkârı aldatmağa yarayacak bir menfi propaganda vesilesi yaratmaktır.

Meselenin esası şundan ibarettir: Son senelerde, Irak devletinin Musul petrolerinden aldığı hisse iki misline yükselmiştir. Muahede hükümleri mucibince, Türkiye'nin hissesi de, otomatik olarak aynı nisbette artmıştır. Diğer taraftan, petrol fiatları, harpten öncesine nisbetle bir kaç misli pahalılaşmıştır. İstihsal de 1951 de süratle çoğalmağa başlamış ve müteakip yıl 17 milyon tonu bulmuştur. İstihsalin, fiatların ve hisse nisbetinin artması neticesinde, Türkiye'nin 1952 - 1954 senelerine ait birikmiş alacağı 75 milyon lira tutmaktadır. Bu alacak tarafların imzasını taşıyan muahede hükümlerine dayanarak tahakkuk ettiğinden, bütçe tahminlerinde tereddüdü mücip bir nokta olmamak gerekir.

Mülhak bütçeler

1951 senesine kadar Üniversiteler ile Vakıflar, Devlet Deniz - Hava - Demiryolları, Üretim Çiftlikleri, Orman, İnhisarlar P. T. T., Beden Terbiyesi ve Hudut ve Sahiller Umum Müdürlükleri mülhak bütçelerle idare olunuyordu.

Hükümet, mülhak bütçeli idarelerin mali bünyelerini düzeltmeğe ve kuvvetlendirmeğe muvaffak olmuştur. Bu müesseselerden bazıları ticarî esaslara göre idare edilen birer teşekkül haline getirilmiştir. Devlet Deniz Yolları, anonim şirket statüsünü haiz bir banka olmuştur. Demir Yolları ve P. T. T. idareleri de birer İktisadî Devlet Teşekkülü olarak faaliyetlerine devam etmişlerdir.

Hükümet, mülhak bütçeli idarelere yaptığı yardımları 1950 den itibaren ehemmiyetli miktarda arttırmıştır.

Hazine tarafından mülhak bütçelere yapılan yardımlar

Daireler /	1950 Lira	1954 Lira
Ankara Üniversitesi	6 532 000	14 288 970
İstanbul Üniversitesi	12 210 000	18 471 249
İst. Teknik Üniversite	3 230 000	10 577 000
Beden Terbiyesi	894 000	788 000
Karayolları	53 303 374	189 824 318
Hudut ve sahiler	251 000	200 000
Hava yolları	550 000	11 088 318
Vakıflar	3 194 700	1 180 000
Yekûn	80 165 074	246 417 855

1950 - 54 arasında, mülhak bütçelere yapılan yardımlar 166 milyon lira artmıştır. Bu para ile üniversiteler ihtiyaçları karşılanmış, kara yolları inşaatına hız verilmiş, hava yolları nakliyatının genişletilmesi sağlanmıştır.

Nafia hizmetleri

Son dört sene zarfında, mülhak bütçeli idarelerin masrafları 155 milyon liradan 337 milyon liraya yükselmiştir. Hükümet yardımının ve masraf yekûnunun çoğalmasına rağmen, mülhak bütçeli idarelerin de bütçe açıkları önlenmiştir.

Mali sene	Mülhak bütçeli idarelerin açıkları Lira
1947	18 711 000
1948	44 500 000
1949	43 703 000
1950	40 932 000
1951	67 953 000
1952	Açık yoktur
1953	Açık yoktur
1954	Açık yoktur

Mülhak bütçeli idarelerin devlet hazinesine yük olmaktan çıkmaları, muvaffakiyetli bir idare sistemi altında faaliyetlerini genişletmeleri ve yatırımlarını 1950 - 54 arasında 75 milyon liradan 228 milyon liraya yükseltibilmeleri, Hükümet işlerine hâkim olan yeni ve genç zihniyetin temin ettiği müsbet neticelerdendir.

[Bak : Bütçe, yatırım bütçeleri, bütçe muvazenesi.]

Nafia hizmetleri

[Bakınız : Bayındırlık, karayolları, su işleri, elektrik santralleri, enerji tesisleri, köy suları, köy yolları, köy okulları, vilâyet yolları, demiryolları, hava meydanları, limanlar.]

Nato

[Bakınız : Atlantik Paktı, harici siyasetimiz, Marshall planı, Birleşmiş Milletler, Kore Seferi, Ankara Andlaşması.]

Ofis mübayaaları

[Bakınız : Hububat mübayaaları.]

Orman Kanunu

Orman meselesinin ruhu şöyle hülâsa edilebilir:

Maişeti orman iktisadiyatına bağlı bir nüfus kütlesi vardır. Bir çok vatandaşlarımız, zati ihtiyaçlarını ve gecimlerini orman mahsullerinden temin etmek mecburiyetindedirler. Fakat mevcut ihtihsal, ihtiyaçları sühuletle karşılamaya kâfi değildir. Bilhassa orman mintakalarının muhitinde, ağaçların fazla tahribata maruz kaldığı görülmektedir. Orman muhafaza teşkilâtının tahribatı önlemek üzere tatbik ettiği muamele tarzı ve takibat usulü köylüler arasında şikâyetleri mucip olmaktadır. Kanun vazı, bir taraftan köylülerin şikâyetlerini asgarî hadde indirecek yeni esaslar bulmaya ve diğer taraftan tahribatın azalmasını temin edecek tedbirleri kuvvetlendirmeye zaruret duymuştur. Bu maksatla hazırlanan yeni orman kanunu, Meclise sevk edilmiştir.

Yeni Orman kanununun esasları dört nokta etrafında toplanabilir:

1 — Mevcut ormanların korunması hususunda köylüler ile muhafaza teşkilâtı arasında işbirliği tesis edilmesi;

2 — Köylülerin ihtiyaçlarını azamî nisbette ve kolaylıkla temin edebilmeleri;

3 — Orman servetlerinin kemmiyet ve keyfiyet itibariyle islâh edilmesi ve zenginleştirilmesi;

4 — Orman köylerinin ve sâkinlerinin iktisaden himaye görmeleri ve kalkındırılmaları.

Ormanların yurd ekonomisindeki ehemmiyet ve kıymeti göz önünde tutularak hazırlanan yeni kanun meri-

Orman işlerimiz

yete girdikten sonra bu millî servetimizin muhafazası ve islahı gibi dâvalar hal yoluna girecektir.

[Bakınız : Orman işlerimiz.]

Orman işlerimiz

1950 denberi orman işletmeciliğinde bariz terakkiler kaydedilmiştir. 1950 - 1953 arasında Orman İdaresinin katma bütçesi 15 milyon liradan 22 milyon liraya ve döner sermayesi 50 milyon liradan 106 milyona yükselmiştir. Orman işletmelerinin ve kereste fabrikalarının istihsal ve imalât durumu da bariz bir inkişaf göstermiştir:

	1950 neticeleri M2	1953 neticeleri M2	1953 tahminleri M2
Tomruk	571 339	569 822	1 031 082
Tel direği	2323 432	26 414	8 034
Maden direği	86 078	56 405	49 244
Sanayi odunu	22 283	62 485	30 000
Yakacak odun	3 679 741	3 862 480	4 144 990
Fabrika imali kereste	78 470	54 584	80 000
El imali kereste	65 640	73 844	100 000
Travers	14 793	1 539	6 530

Orman İdaresinin civar muhitlerde köylülere temin ettiği nakdi menfaatler de son yıllarda hayli artmıştır:

	1950 Lira	1951 Lira	1952 Lira
İstihsalden temin edilen menfaat	2 555 566	2 061 913	3 076 101
İmalâttan temin edilen menfaat	994 331	1 245 245	1 420 811
Nakliyattan temin edilen menfaat	14 502 315	12 260 258	20 646 146
Yekûn	18 052 212	15 567 416	25 143 058

Orman İdaresi köylülerin ve müessesatın lehine tarifieden, tevziî masraftan ve imar masrafları karşılığında

1950 de 25 milyon liralık; 1951 de 21 milyon liralık ve 1952 de yine 21 milyon liralık fedakârlık yapmıştır.

Kereste sarfiyatının ormanlardan tedarik edilmesinde fennen mahzurlu sayılmayan miktarı aşması üzerine, ihtiyaçlardan bir kısmını ithalât suretile karşılamaya zaruret hasil olmuştur. 1951 de 55.128, 1952 de 173.340 ve 1953 de 319.678 metre mikâbı kereste ithal edilmiştir.

Orman Umum Müdürlüğü 1950 de 5877, 1951 de 1696, 1952 de 879 ve 1953 de 573 hektar arazi ağaçlandırmıştır.

Ormanların korunması için alınan tedbirler sayesinde yangınların tahribatı azalmaktadır. 1952 ve 1953 de 119 yangın kulesi ve 408 yangın kulübesi inşa edilmiş, 1900 yangın bekçisi çalıştırılmış, 110 adet yangın söndürme cihazı ve 20 adet motopomp alınmıştır. Yangın yerine ekiplerin süratle yetişebilmeleri için 1952 de 24 jeep arabası alınmıştır.

[Bakınız : Orman Kanunu.]

Orta öğretim

1950 başlangıcında memleketimizde 343 orta mektep, 59 lise ve 8 öğretmen okulu vardı. Bugün orta mekteplerin sayısı 432 ye, lise sayısı 68 e ve öğretmen okulu sayısı 12 ye yükselmiştir. Mektep adedindeki artışa muvazi olarak öğretmen kadroları da genişletilmiştir.

1950 de orta okullarda okuyanların sayısı 58.675 ve liselerde okuyanların sayısı 18.257 ve öğretmen okullarında okuyanların sayısı 1.825 idi. Bugün liselerde 26.257, orta mekteplerde 78.348 ve öğretmen okullarında 2.325 talebe vardır.

Orta öğretim müesseselerinde okuyanların sayısı dört senedenberi yüzde 35 artmıştır. Genç nesilde yüksek bir hayat ve kültür seviyesine namzet bulunanların bu nis-

Öğretmen maaşları

bette çoğalması, memnuniyet uyandıracak bir vaziyettir. Devletin daha geniş tahsil imkânları temin etmesi ve genç neslin tahsile daha fazla kıymet vermesi, gelecek yıllarda münevverler ordusunun genişliyeceğini müjdelemektedir.

Öğretmen maaşları

1948 senesine kadar, ilk okul öğretmenleri vilâyet hususî idarelerinden maaş almakta idi. Vilâyet hususî idareleri, maaşları vaktinde ödiyemiyorlardı. Terfiler geciktiriyor ve yeni kadro temininde güçlük çekiliyordu. Öğretmen sınıfı, diğer devlet memurlarına nisbetle, mağdur bir mevkie düşürülmüştü.

1948 senesinde, öğretmenlerin kadroları hususî idare bütçelerinden çıkarılarak devlet bütçesine geçirilmiştir. Kadroları devlet bütçesine geçirilen öğretmenler, ay başında maaş almak imkânına kavuşmuşlardır. Fakat terfi imkânı temin edilememiştir. Bilâkis, bir çok adaletsizlikler vukubulmuştur. Kadro sıkıntısı devam etmiştir. Müddetlerini dolduran ve emeklerinin hakkını bekliyen öğretmenler, bir üst maaş derecesine geçmekte müşkülât çekmişlerdir.

1953 de çıkarılan bir kanun 2300 öğretmenin terfiini sağlamış ve 1956 ya kadar terfi edeceklerin maaşlarını emniyete almıştır. Fakat buna rağmen, bütün mesele henüz halledilmemiştir. Millî Eğitim Vekâleti, yeniden 9 bin öğretmenin terfiini temin edecek bir kanun hazırlamıştır. Yeni kanunla, hizmet müddetlerine göre aylıkları çok az olan öğretmenlerin maaşları iki dereceye kadar arttırılacaktır. Mazideki mağduriyet rejimini geniş ölçüde tashih edecek olan yeni mevzuat, maarif hayatımızın en büyük başarılarından birini teşkil edecektir.

Öğretmenler, memleket istikbalinin mimarıdır. Kültür hayatının bu şerefli mümessilleri, yarın yurd idaresini ellerine alacak kıymetlere ilk bilgileri vermektelerdir. Onların aşıladıkları bilgi ve ahlâk tohumları, gelecek senelerde, bütün milletin mukadderatına istikamet verecek zihniyetin ve karakterin temelini teşkil etmektedir.

[Bakınız : Memur maaşları, hayat pahalılığı, gıda fiyatları, geçim şartları.]

Öğretmen okulları

Şimdiye kadar ilk okullara, biri öğretmen okulları ve diğeri köy enstitüleri olmak üzere, iki ayrı kaynaktan öğretmen yetiştirilmekte idi. Bu iki müessese yekdiğerinden farklı görüş ve anlayışla kurulmuş bulduklarından, programları ve talimatnameleri arasında fark vardı. Mezunlarının tâyin, terfi ve mecburî hizmet rejimleri de ayrı hükümlere tâbi idi. Bu vaziyet, ilk okul öğretmenleri arasında ikilik yaratıyordu.

27 Ocak 1954 tarihli kanun, iki ayrı öğretmen sınıfının mahzurlarını önlemiş, müşterek bir hizmet ve gaye uğrunda vazife görenlerin aynı statü altında çalışmalarını temin etmiştir. Öğretmen okulları ile köy enstitüleri birleştirilmiştir.

Özel idareler

[Bakınız : Vilâyet bütçeleri.]

Pahalılık

[Bakınız : Hayat pahalılığı.]

Pahalılığa karşı mücadele

1950 den sonra, istihsal ve ithalât büyük bir hızla genişlemiştir. Piyasalarımızda mal bolluşmuştur. Fakat refahın ve gelirlerin de artması, mal talebine kesafet kazandırmıştır. Bir çok maddelerin fiyatlarında yükselişler kaydedilmiştir.

Ticaret Vekâleti, fiyatlardaki yükseliş karşısında bazı tedbirler almıştır. Pahalılığa karşı idarî tedbirlerin semere vermeyeceğini bilen Vekâlet makamı, çalışmalarını, iktisadî tedbirlere intikal ettirmeye lüzum görmüştür. «İktisadî hususiyet arzeden» 14 muhtelif şehirde bazı gıda ve yakacak maddeleri belediyeler marifeti ile fiyat kontrolüne tâbi tutulmuştur. Etiket konulmaması «Milli Korunma Kanununa muhalefet teşkil ettiğinden» 702 sayılı koordinasyon kararı mucibince, Ticaret Vekâleti «belediyeleri ve idare âmirlerini bu hususta ikaz ve tenvir etmiştir.» Ticaret Vekâleti, 1953 nihayetinde, bölge iktisat ve ticaret müdürlerini, belediye iktisat müdürlerini, ihracatçı birliklerin umumî kâtiplerini ve merkez teşkilâtına mensup elemanların iştirakile yaptırdığı bir toplantıda pahalılığa dair geniş fikir teatisine ve müsbet tedbirler alınmasına imkân hazırlamıştır.

Bakanlık makamı, İstanbul Belediyesi tarafından yapılan tanzim satışlarını her türlü imkânlarla yakından desteklemiştir. İstanbul Memurlar Kooperatifine, büyük miktarda manifatura ithal müsaadesi vermiştir. İsviçre'den «Ucuzluk Kralı» namile mâruf Duttweiller namında bir mütehasıs celbedilerek kendisinden mütalâa sorulmuştur. Bu zatın tavsiyelerine uyarak, 8 milyon lira sermayeli «Tanzim Ticaret Türk Anonim Şirketi» ünvanlı bir müessesese kurulmasına karar verilmiştir.

Ticaret Vekâleti bir taraftan müstahsilin malını değerlendirmek ve diğer taraftan bu malın müstehkile ucuz satılmasını temin etmek bakımından yurdun diğer bölgelerinde de aynı tip şirketler kurulmasına âzamî gayret sarfedecektir.

Vekâlet makâmı, pahalılığı önlemek üzere, K/643, K/644 ve K/702 sayılı koordinasyon kararlarının bugünkü şartlara göre değiştirilmesine müteallik tekliflerini 1954 içinde Vekiller Heyetine sunacaktır. Ayrıca gıda maddeleri üzerinde spekülasyonu önlemek üzere kredilerin tahdidi için bir koordinasyon kararı hazırlıyarak Başvekâlete göndermiştir. «Yakında yürürlüğe gireceği ümit edilen bu kararın ihtikârla mücadelede mühim bir unsur olacağına şüphe yoktur.»

Pamuk ihracı

1949 - 1950 ihracat mevsimine nisbetle, pamuk ihracatımız iki mislini bulmuştur. Bu kıymetli maddenin memleketeye temin ettiği döviz hasılâtı 200 milyon lirayı aşmaktadır.

	<i>Ton</i>	<i>Lira</i>
1949—1950	50 856	112 888 000
1950—1951	74 626	263 725 000
1951—1952	72 434	220 378 000
1952—1953	98 053	220 207 000

[Bakınız : *İhraç maddeleri.*]

Para siyaseti

[Bakınız : *Emisyon siyaseti, Yedi Eylül Kararları, döviz ve altın.*]

Petrol Kanununun esasları

Petrol Kanununun umumî esasları şöyle hülâsa edilebilir:

Petrol kanunu

1) Petrol aramak isteyenler, hükûmetten müsaade almak mecburiyetindedirler. Petrol araştırmalarına açık tutulan mintakalarda, müracaat sahiplerine, 50 bin hektarlık muayyen sahalara için ruhsatnameler verilecektir. Bir müteşebbisin araştırma mıntıkası içinde alabileceği ruhsatname sayısı 8 den fazla olamayacaktır.

Araştırma ruhsatnameleri, hektar başına 0,5 ilâ 3 lira arasında değişen ve «devlet hakkı» denilen bir ücrete tâbidir. Araştırma ruhsatnamelerinden bedel alınmasından maksat, devlete varidat bulmak değildir. «Devlet hakkı» ruhsatname alan müteşebbislerin vakit geçirmeden faaliyete başlamalarını temin gayesini gütmektedir. Zamanında sondaj ameliyelerine girişen ruhsatname sahiplerinin masraflarına karşılık olarak, ödedikleri devlet hakkından bir kısmı iade edilecektir.

2) Bir arama sahasında petrol bulan müteşebbisler, 50 bin hektarlık arazinin ancak yarısında işletme kurmak üzere müsaade istihsal edebileceklerdir. Petrol sahasının geri kalan 25 bin hektarlık kısmı, hükûmet tarafından mahfuz tutulacaktır.

İşletme ruhsatnamesi alan her müteşebbis, biri maktu «Devlet hakkı» ve diğeri nisbî «Devlet hissesi» olmak üzere iki nevi mükellefiyete tâbi olacaktır. Devlet hakkı, işletmeye açılan sahada hektar başına 3 ilâ 8 liradır. Devlet hissesi ise, istihsalin sekizde biri nisbetindedir. Devlet, istihsalin sekizde birini mal veya para olarak tahsil edecektir. İstihsal başladıktan sonra, müteşebbisin «Devlete hakkı» olarak ödemesi gereken maktu ücret, «Devlet hissesi» nin hasılâtına mahsup edilebilecektir.

Amerika'da da, petrol istihsalinden alınan hisse $\frac{1}{8}$ nisbetindedir. Diğerk memleketlerde, hisselerin yüzde 20 ye kadar yükseldiği vâkidir. Fakat hisse nisbetini yüksek tutan hükûmetlerin yabancı müteşebbisleri celbedemedikle-

ri ve istihsalin düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Hisse tâyin edilirken nisbetin teşebbüs erbabını kaçırarak kadar yüksek veya istismara yol açacak kadar düşük olmasına dikkat etmeğe ihtiyaç vardır. Petrol Kanunu, hisse nisbetini, bu iki hudut arasında ayarlamaya titiz bir itina göstermiştir.

3) Ruhsatname sahipleri devlet hakkı ve devlet hissesinden maada kazançları üzerinden de kanunlar gereğince tahakkuk ettirilen vergileri ödiyeceklerdir. Ancak Petrol Kanunu bu suretle yapılacak tediyelerin âzamî hududunu % 50 olarak tâyin etmektedir. Diğer bir ifade ile, petrol işlerinde sermaye rizikosu tamamen teşebbüs sahiplerine yükletildiği halde, temin edilen kazançlara memleketimiz yarı yarıya ortak vaziyetindedir.

[Bakınız : Petrol ithali, petrol istihsalı, petrollerimizin işletilmesine zaruret var mı? petrol yerli sermaye tarafından işletilebilir mi? petrol devlet tarafından işletilebilir mi? rafineri.]

Petrollerimizin işletilmesine zaruret var mıdır?

Petrollerimizin işletilmesine üç sebepten dolayı zaruret duyulmaktadır:

Birinci sebep, askerî zaruretlerdir. Clémenceau'nun söylediği gibi, muasır harplerde, petrolün rolü insan kânından daha mühimdir. Askerî birlikler, harekât esnasında, çok miktarda akaryakıt istihlâk etmektedir. Petrolün dışarıdan getirilmesi fazla masrafı ve zayıfatı mucip olmaktadır. Harbin son senesinde, petROLSÜZLÜK yüzünden, Alman ordusunda binlerce tayyare ve tankın cepheye sevkedilemediği ve kullanılmadığı malûmdur. Petrol, memleket müdafaasının muharrik kuvvetidir.

İkinci sebep, memlekette petrol istihlâkinin artması.

Petrol ithali

dır. Nakliyat ve ziraat sahasında kaydedilen inkişaf, her sene daha fazla ithalât yapmaya lüzum hissetmektedir. Yıllık ithalât, şimdiden bir milyon tonu bulmuştur. İthal edilen petrole harcanan döviz 135 milyon lira civarındadır. Yerli istihsalin artması, döviz sarfiyatından tasarruf sağlayacaktır.

Üçüncü sebep, petrolün fışkırdığı ülkeleri ihya etmesidir. Petrol araştırmalarına ve tesislerine harcanan yüz milyonlarca liradan bir kısmı memlekette kalmaktadır. Döviz varidatı kabarmakta ve iş hacmi genişlemektedir. Amerika'nın iktisadî kalkınmasında, petrolün büyük tesiri olmuştur. Saudi Arabistan, Irak, Venezuela, Meksika'da hayat şartları bu sayede inkişaf etmiştir. Hükümetler de, bu sayede elde ettikleri varidatla mamureler vücuda getirmişlerdir. Aynı imkân ve fırsatlardan memleketimizin de istifadesini sağlamak, devletin vazifesidir.

[Bakınız : Petrol ithali, petrol yerli sermaye tarafından işletilebilir mi? Petrol devlet tarafından işletilebilir mi? Petrol Kanununun esasları, Musul petroleri, petrol istihsali.]

Petrol ithali

Memleketimize ithal edilen petrol miktarı seneden seneye artmaktadır. 1949 da memleketimize 193 bin ton benzin ve benzerleri, 11 bin ton gazyağı ve benzerleri, 135 bin ton mazot ve motorin, 37 bin ton makine yağı, tortu ve katran getirilmişti. İthal edilen petrolün miktarı 377 bin tondu. Petrol mübayaasına harcanan döviz, 62 milyon lira tutuyordu.

1952 de ithal edilen benzin 280 bin tona, gazyağı ve benzerleri 202 bin tona, mazot ve motorinler 278 bin tona, makine yağları, tortular ve katranlar 55 bin tona yükselmiştir. Petrol istihlâkimiz 817 bin tona erişmiştir. Har-

canan döviz ise, 112 milyon lirayı bulmuştur. Ziraatin makineleşmesi ve münakalâtın inkişafı neticesinde, petrol sarfiyatı üç senede iki mislinden fazla artmıştır.

1954 de petrol ithalâtının bir milyon ton civarında olacağı ve 135 milyon liraya yakın döviz tahsisine ihtiyaç göstereceği tahmin olunmaktadır.

[Bakınız : Musul petroleri, petrol istihsali, petrolerimizin işletilmesine zaruret var mı? petrol yerli sermaye tarafından işletilebilir mi? petrol devlet tarafından işletilebilir mi? petrol kanununun esasları.]

Petrol devlet tarafından işletilebilir mi ?

Memleketimizde, petrol araştırmaları 1933 senesinde başlamıştır. Bu araştırmalar, devlet tarafından yapılmıştır. 1934 de Basbirinde ilk petrol kuyusu açmak üzere teşebbüse geçilmiştir. Raman, Beşiri, Adana ve diğer yerlerde petrol rezervleri araştırılmıştır. Elli milyon lira sarfedildikten sonra, nihayet Raman ve Garzan'da işletmeye salih petrole rastlanmıştır. Fakat tasfiyehanenin inşaat edilmesi için de seneler kaybedilmiştir.

Petrol araştırmalarının tarihçesi, istihsalin niçin devlet tarafından müsmir bir şekilde yapılamıyacağını ortaya koymaya kâfidir. 21 sene çalışıldığı ve muazzam paralar harcadığı halde henüz memleket ihtiyaçlarını dahi karşılayabilecek bir istihsal yapmaya imkân bulunamamıştır. Petrolün lüzum gösterdiği sermayelerin ve teknik mesainin devlet teşebbüsleri tarafından temin edilmesi müşküldür.

Petrolün devlet tarafından aranmasını ve işletilmesini güçleştiren diğer bir âmil, sondaj ameliyelerinin büyük sermaye rizikolarını icabettirmesidir. Petrol araştır-

Petrol rejimi

malarında istifade edilen eski ve yeni bir çok metodlar mevcut ise de, sondajların vereceği neticeler, tesadıflere bağlı kalmaktan kurtulamamıştır. Büyük masraflarla açılan kuyuların boş çıktığına hayli sık rastlanmıştır. Meselâ Amerika'da 1859 dan 1948 e kadar yapılan 1.187.873 sondajdan 266.457 tanesi neticesiz kalmıştır. Yine Amerika'da 1938 de, kısır sondajlarda kaybedilen sermaye miktarı 125 milyon dolara yükselmiştir.

Petrolün aranmasını ve işletilmesini devlet üzerine aldığı zaman, masraflarını vergi mükellefinden alacağı paralarla karşılamak mevkiindedir. Fakat 20 sene ve belki de daha uzun müddet netice vermemesi ve kısır sondajlara yüz milyonlarca lira gitmesi ihtimal dahilinde olan bir teşebbüsün masraflarını vergi mükellefinden alınan para ile ödemek, malî emniyet mefhumu ile gayri kabili telif bir harekettir. Petrol siyasetinde en salim yol, sermaye rizikosunu hususî teşebbüse bırakmak, istihalden ve işletme kârından alınan hisse ve vergilerle memlekete menfaat temin etmektir. Yeni Petrol Kanunu, bu imkânı bahşetmektedir.

[Bakınız : Petrollerimizin işletilmesine zaruret var mı? Petrol yerli sermaye tarafından işletilebilir mi? Petrol ithali, petrol istihsalı, Musul petrolleri, Petrol Kanununun esasları.]

Petrol yerli sermaye tarafından işletilebilir mi?

Yeni kanun, petrol arama ve işletmesini devlet inhisarından çıkarmaktadır. Yerli ve yabancı sermaye sahipleri, artık petrol istihsaline girişebileceklerdir.

Petrol istihsalinde, yabancı şirketlere nisbetle, yerli sermayenin durumunu güçleştiren üç âmil vardır. Birincisi, sondajlardan verimli netice alıncaya kadar milyonları

boş yere harcamak ihtimalidir. Milyarlarca dolarlık sermaye kullanan yabancı şirketler, «Büyük Adetler Kanununa» dayanarak bu rizikoyu bertaraf etmek imkânına maliktir. Onlar, bütün bir ülkede yüz milyonlarca doları boş yere harcasalar dahi, başka bir memlekette tesadüfün yardımı ile zengin hazinelere ergeç rasthyacaklarını bilmektedirler. Yerli sermaye ise, yalnız memleket ölçüsünde ve mahdut meblâğlarla çalışmak mevkiindedir. Memleketimizin sermaye bünyesi, senelerce sonra netice verecek muhataralı teşebbüslere büyük nisbette yatırım yapılmasına müsait değildir. Buna rağmen, Petrol Kanunu, yerli sermayelere bütün kapıları açık tutmuştur.

İkinci âmil, petrol arama ve işletmesi için lüzumlu malzemenin dışarıdan getirilmesi için döviz teminindeki güçlüktür. Petrol sanayiini geniş ölçüde kurabilmek için yüz milyonlarca dolarlık teçhizata ihtiyaç vardır. Türölü ithalât ihtiyaçları arasında devletin petrol işlerine kâfi döviz ayırabilmesi, çok uzun bir zaman meselesidir. Halbuki yabancı sermaye bakımından, bir döviz sıkıntısı bahis mevzuu değildir. Yabancı sermaye, lüzumlu teçhizatı mal olarak ve memleketimizde bu tesisleri kurmak ve işletmek için lüzumlu parayı döviz olarak getirecektir. Bu suretle döviz varidatı da artacaktır.

Üçüncü âmil, dünya petrol piyasasının bir kaç büyük şirket elinde bulunmasıdır. Bunlar dışında herhangi bir teşebbüsün veya devletin milletlerarası piyasada muvafakiyetli bir rekabet mücadelesine girişmesi kolay değildir. Elinde bütün tesisleri hazır bulunduğu ve dünya fiyatlarından çok daha ucuza satmaya razı olduğu halde, İranın petrolünü alacak bir müşteri çıkmaması, üzerinde durulmaya değer bir vâkiadır. Bugünkü şartlar altında, yerli sermaye ancak ecnebilerle ortak çalışmak, yahut faaliyetini dahili piyasaya inhisar ettirmek mevkiindedir.

P. T. T.

Fakat müşkül şartlara rağmen, petrol kanunu, yerli sermayeleri himayeye matuf çok mühim bir hükümü ihtiva etmektedir. Hükümet, petrol araştırmalarına müsaade edilen bölgelerde, 50.000 hektarlık sahalar için ruhsatname verecektir; fakat bu saha içinde petrol bulan bir şirket, yalnız 25000 hektarlık bir kısımda işletme hakkına sahip olabilecektir. Arazinin geri kalan yarısını hükümet icabında millî iktisadî teşekküllere bırakabilecektir. Bu suretle, üzerinde petrol çıkmış ve sermaye rizikosu asgarî hadde inmiş sahalar, mahfuz tutulabilecektir.

[Bakınız : Petrol devlet tarafından işletilebilir mi? Petrol ithali, Petrol Kanununun esasları, Musul petroleri, petrol istihsali.]

Posta, Telgraf, Telefon

P. T. T. Umum Müdürlüğü, 1950 senesindenberi büyük inkişaf kaydeden müesseselerdendir. Bu müessesenin faaliyetini üç kısma ayırmak kabildir: «Mektup, paket ve havale sevkiyatı», «telgraf irsalâtı» ve «telefon muhabere-leri.»

P.T.T. merkez ve şubeleri tarafından kabul ve sevkedilen mektuplar 1950 de 83 milyon iken bu miktar devamlı bir artışla 1953 de 132 milyona bâliğ olmuştur.

Posta İdaresi, halka âzami kolaylık göstermeyi, vazifesinin en mühim unsuru addetmiştir. 1950 den itibaren küçük paket, değer taşıyan kutu ve ticaret eşyası kabul ve dağıtımını ihdas ve tevsi edilmiştir. Bayilere sevkedilen gazete, paket ve tomarların ağırlık hadleri 5 kilodan 10 kiloya çıkarılmıştır. Posta havalelerinin âzamî hadleri 1.000 liradan 2.500 liraya ve telgraf havalelerinin âzamî hadleri 500 liradan 1.000 liraya yükseltilmiştir. Mahkeme bulunan yerlerde, P.T.T. şubeleri vasıtasıyla adlî tebligat hizmetlerinin ifasına başlanmıştır. Erzurum'da, bir posta

gümrüğü tesis edilmiştir. Yabancı memleketlere uçak kolisi gönderilmeye ve tayyare postası ile kıymetli kutu ve mektup sevkiyatına karar verilmiştir. Tayyare postası ile gönderilen gazetelerin ücreti indirilmiştir.

P.T.T. şebekesi de genişletilmiştir. Posta merkez veya şubesi bulunmayan bazı nahiye ve köylerde acentalıklar açılmıştır. Normal posta muamelelerinden başka bu acentalıklarda 10 liraya kadar koli ve 25 liraya kadar havale gönderilmesi temin edilmiştir. Mevcuda ilâveten 282 tane pul satış şubesi ihdas edilmiştir. 1950 de memleketimizde yalnız 1876 posta kutusu varken, bunların sayısı 10.528 e yükseltilmiştir. Yeniden 62 posta hattı ihdas edilmek suretile, posta hatlarının adedi 657 ye çıkarılmıştır. Hayvan ve araba ile nakliyat yapılan hatlardan 76 tanesinde postanın motörlü vasıtalarla taşınması temin olunmuştur.

Telgraf irsalâtı da 1950 den itibaren hissölunur nisbette artmıştır. 1950 de çekilen dahilî telgrafların sayısı 6.891.353 idi. Bu miktar 1951 de 7.603.734 e, 1952 de 9.315.311 e ve 1953 de 7.297.436 yı bulmuştur. Haricî telgrafların miktarı da çoğalmıştır. 1950 de yalnız 658.599 haricî telgraf çekilmiş iken, bunların sayısı 1951 de 1.049.761 e, 1952 de 1.104.334 e ve 1953 de 966.539 a bâliğ olmuştur. (1953 rakamları 10 aylıktır.)

Telefon şebekesi, 1950 - 1954 arasında geniş ölçüde bir takviye görmüştür. İstanbul otomatik telefon santralının kapasitesi 7000 den 10.000 e, Beyoğlu santralinin kapasitesi 5600 den 8000 e çıkarılmıştır. Bu santrallere bağlı enerji tesisleri yapılmıştır. İstanbul'un santralleri tek tipe irca edilmeye başlanmıştır. 10 şehirde otomatik telefon santrali kurulmuştur. Ankara ve İstanbul'da, telsiz telgraf ve telefon istasyonları inşa edilmiştir. 24 şehirde, yeniden veya tevsian kurşun kablolu şebekeler vücuda

P. T. T.

getirilmiştir. Şehirlerarası fizik telefon devreleri 18.039 kilometreden 26.199 kilometreye, telefon kuranportör kanalları 24.579 kilometreden 59.574 kilometreye ve telgraf kuranportör kanalları 3.585 kilometreden 53.976 kilometreye çıkarılmıştır.

İçinde bulunduğumuz yıl zarfında 30 şehir için otomatik santral, 30 şehir ve kasaba için 200 lük manyetolu santral ve 61 şehir için kablolu telefon şebekesi ihale edilmiştir.

1950 - 1953 arasında tatbikine geçilen ve kısmen tamamlanan telefon tesislerinin değeri 68.691.326 liradır. Bu sayede abone adedi 58.189. dan 80.095 e yükselmiştir. Şehir içi konuşmaları 74.178.045 den 126.820.735 e çıkmıştır. Şehirlerarası muhavereler (dakika) 8.662.868 iken 15.908.079 u bulmuştur. Yabancı memleketlerle cereyan eden muhavereler ise 124.300 den 301.013 e bâliğ olmuştur.

Posta İdaresinin geliri 1950 de 48.826.951 milyon iken, 1953 de 69.029.541 lirayı bulmuştur.

P.T.T. İdaresi 1953 de İktisadî Devlet Teşekkülü haline getirilmiştir. Müessese İktisadî Devlet Teşekkülü olunca, bütün memur ve hizmetlilere birer maaş nisbetinde ikramiye verilmiştir. Fiilen işletme servisinde vazife görenler, yaptıkları hizmetin mahiyetine göre bir veya iki derece terfi ettirilmişlerdir. Kadrosuzluk yüzünden derece alamıyan 1000 kadar bakıcı ve dağıtıcının terfileleri de sağlanmıştır. Çocuk ve yakacak zammı ile doğum ve ölüm yardımlarından bütün hizmetliler istifade ettirilmiştir. Hafta tatili yapmıyanlara ve bayramlarda çalışanlara verilen zam nisbeti arttırılmıştır. Tedavi imkânlarından yalnız memurların değil, aile ve çocuklarının da faydalanmaları için hazırlıklar tamamlanmıştır.

Son dört sene zarfında P.T.T. şebekesinin intizamla

çalışan, sürat ve emniyet esasına göre ayarlanmış ve halkı tatmin etmeyi birinci vazife sayan bir teşkilât olarak hizmet görmesi için devamlı gayret harcanmıştır.

Propaganda

Seçim zamanında siyasi partilerin propaganda faaliyeti başlıca üç istikamette inkişaf eder:

1) Birincisi, müddeti tamamlanan iktidarın icraatına taallük eden münakaşalardır. Seçim kampanyası esnasında, iktidar partisi beyaz kitap neşretmek, broşürler dağıtmak, konuşmalar tertiplemek, afişler bastırmak ve gazetelerde makaleler yazdırmak suretile müsbet icraatını belirtmeğe ehemmiyet verir. Muhalefet de aynı vasıtaları kullanarak hükümet icraatının kıymetini halk nazarında küçük düşürmeğe çalışır. Umumî dikkat ve alâkayı hükümet icraatındaki noksanlar ve aksaklıklar üzerinde toplamağa teşebbüs eder.

İktidar devresinin muhasebesi yapılırken, rakip siyasi partilerden her birinin kendi noktai nazarını umumî efkârâ benimsetmek istemesi tabiidir. Fakat iktidarın icraatını gösteren eserler, hâdiseler ve rakamlar ortada iken, tarafların hakikatleri olduğundan tamamen farklı bir şekilde aksettirebilmeleri müşküldür. Memlekette refah varken dramatik bir edâ ile sefaletten bahsedilmesi, istihsal artarken iktisadî buhran olduğuna dair iddialar ileri sürülmesi, yahut yeni eserler her tarafta görülürken hükümetin ihmalkârlığından dem vurulması çok defa sözlerin sıhhati hakkında tereddüt uyandırmaktan başka netice vermez.

2) Yabancı memleketlerdeki tatbikat; iktidar veya muhalefet partilerinin istatistikler, hâdiseler ve müşahhas eserler üzerinde konuşmaktan çekindikleri vakit, münaka-

Propaganda

şaları mücerret mevzulara doğru sürüklediklerini göstermektedir. Münakaşaları mücerret mevzulara sürüklemekten maksat, zihinleri karıştırmaktır. Seçim mücadeleleri mücerret bir vâdiye döküldükten sonra, ortaya atılacak iddiaların hududunu tâyin etmek müşküldür. Siyasî partilerin mücerret münakaşaları Anayasa tâdilâtı, içtimaî mezheplerin fayda ve mahzurları, muhafazakârlık ve ya inkılâpçılık gibi nazari meselelere inhisar ettirdikleri vâkidir. Yahut siyaset ahlâkından fedakârlık ederek rakiplerinin aşırı sol cereyanlara taraftar olduğunu ileri süren siyasî partiler görülmüştür. Bir muhalefet partisinin, ümitsizlik içinde son çare olarak memleketi ecnebilere satmakla hükûmeti itham ettiği dahi siyaset tarihinde kaydedilmiştir.

3) Siyasî partilerin seçimlerde şahıslara da isnatlarda bulunmaları kabildir. Kanunlar, matbuat vasıtasıyla yapılan isnat ve iftiraları cezalandırdıkları için, çirkin şayialar çok defa ağız gazetesi ile yayılmaktadır. Muayyen tahrikçiler tren kompantımanlarında, kahvehanelerde ve ufak toplantılarda, kendilerini tekzip edecek bir muhatabın bulunmadığı yerleri dikkatle seçerek tereddüt ve şüphe tohumları ekebilmektedir. Bu neviden tertiplerin ne kadar ileri götürülebileceğine misâl olarak Amerika tarihinden bir vaka zikretmek kabildir.

Jefferson, Amerika'da adına âbide dikilen üç büyük reiscumhurdan biridir. Kendisi Amerikanın en eski ailelerinden birine mensup bir hukukçu idi. Amerika'nın İstiklâl Beyannamesi onun kaleminden çıkmıştı. Jefferson Amerika'nın İstiklâl Mücadelesinde faal rol oynamış, valilik, sefirlik, nazırlık ve reiscumhur muavinliği yapmıştı. Hususî hayatında dürüstlüğü ve fıkara severliği ile tanınmıştı. 1800 seçimlerinde Devlet Reisliğine namzetliği-

ni koyduğu zaman, muhalefet hatipleri bu mümtaz şahsiyete şu sözlerle hücum etmişlerdi:

«Jefferson'un anası bir kızıl vahşi ve babası bir zenci melezidir. Avrupa'da bulunduğu zaman, kertenkele, kurbağa ve salyangoz yemiştir. Damarlarında bu habis hayvanların kanı dolaşmaktadır. Aynı zamanda ecnebi taraftarıdır. Seçerseniz, ilk iş olarak memleketi Avrupalılara satacaktır. Amerikada fuhşu serbest bırakacaktır. Çocuklarımızın nüfus kâğıtlarından babalarının adı silinecektir. Kızlarımız, kötü yerlere sevkedilecektir. Mukaddes kitaplar toplatılarak yakılacaktır. Memleketin hali cehennemden beter olacaktır.»

Hakkında yapılan iftiralar Jefferson'a nakledildiği zaman, şunları söylemiştir: «Eğer bir tanesini cevaplandıracak olsam, yirmi tane yeni iftira uyduracaklarına şüphem yok. Bir siyasî kanaate iştirak etmeyenlerin kin ve garazlarını onu temsil edenlere tevcih etmeleri insanlığa has bir zaaftır.» Bu gibi hallerde halkın akhselimine itimat etmek gerekir.

Rafineri

Raman ve Garzan kuyularından çıkarılan ham petrolü işlemek üzere yapılacak tasfiyehane 21 Ocak 1953 de bir Amerikan firmasına ihale edilmiştir.

Batmanda kurulacak tasfiyehane senede 55 bin ton benzin, 20 bin ton gaz yağı, 45 bin ton jet yağı, 12.500 ton motorin, 25 bin ton yol asfaltı ve 140 bin ton yakıt yağı istihsal edecektir.

Ayrıca Raman ile Batman arasında «pipe - line» tâbir edilen boru hattı halen tamamlanmıştır.

Tasfiyehane, «pipe - line» ve kuvvet santralinin ma-

Sağlık hizmetleri

liyeti 35 milyon liradır. İstihsal edilen petrol ile şark vilâyetlerinin ihtiyacı karşılanacaktır.

[Bak : Petrollerimizin işletilmesine zaruret var mı? Petrol devlet tarafından işletilebilir mi, petrol yerli sermaye tarafından işletilebilir mi? Petrol ithali.]

Sağlık hizmetleri

1950 - 53 arasında Sağlık Vekâletinin bütçesi 60 milyon liradan 114 milyon liraya çıkmıştır. Nümune hastahanesi, doğumevi, verem hastahane ve pavyonları, sağlık merkezleri ve trahom hastahaneleri sayısı 94 den 271 e yükselmiştir. Hususî idarelere bağlı 51 hastahane Sağlık Vekâleti teşkilâtına alınmıştır.

1950 - 54 arasında sağlık teşkilâtı da takviye edilmiştir. Doktor sayısı 1480 den 1983 e, hemşire sayısı 492 den 1174 e ve sağlık memuru sayısı 2016 dan 3593 e çıkmıştır. Bilhassa mütehassis doktor kadrolarında bariz bir inkişaf müşahede edilmiştir.

Hastahanelerde bakılan vatandaş sayısı da kayda değer nisbette artmıştır. Poliklinik ve yatak tedavisi, ameliyat sayısı, röntgen muayenesi ve lâboratuvar tahlilleri mühim birer inkişaf göstermiştir.

Bakılan hasta sayısındaki artış

	1950	1951	1952
Poliklinik muayene	788 189	1 038 791	1 322 992
Yatakta tedavi	144 101	169 977	198 772
Ameliyat	29 851	30 685	32 505
Röntgen	120 551	204 414	213 116
Laboratuvar	221 309	232 308	245 047

Önleyici tababet hizmetlerine de Sağlık Vekâleti büyük ehemmiyet vermiştir. Bilhassa verem ve difteri gibi vâhim hastalıkların aşuları geniş ölçüde tatbik edilmiştir. 1950 de 70.908 kişiye tatbik edilen B.C.G. aşısından 1953

Sağlık hizmetleri

ün 11 aylık devresinde 904.441 kişi faydalanmıştır. 1950 de 102.931 kişiye tatbik edilen difteri aşısından 1953 ün 11 aylık devresinde 191.135 kişi faydalanmıştır. 1950 de 1.747.456 tifo aşısı yapıldığı halde, 1953 ün 11 aylık devresinde tatbik edilen aşı miktarı 1.858.947 ye yükselmiştir. 1950 de 1.569.166 tifüs aşısına mukabil, 1952 de 2.443.826 aşı yapılmıştır.

Sağlık Vekâleti aynı zamanda 1953 ün 11 aylık devresinde 318.668 ev dezenfekte etmiş, 160.952 han, hamam, otel temizliğe tâbi tutulmuş, 333.745 kişi mecburî olarak temizlenmiş, 1.421.433 kişinin çamaşırları D.D.T. den geçirilmiş ve 81.061 açık helâ kapatılmıştır.

Kuduz tedavi istasyonlarının ve müesseselerinin sayısı da 101 den 121 e çıkarılmıştır.

Sağlık propagandasının halkı hijyen şartlarına ve hastalıklara karşı teyakkuza alıştırması bakımından temin ettiği faydalar da göz önünde tutulmuştur. 1950 - 53 arasında Vekâlet tarafından 627.509 ve Marşal Plânından 1.960.000 broşür bastırılıp dağıtılmıştır. Ayrıca 12.891 afiş talik edilmiştir. 118 tane film 1.024.350 kişiye gösterilmiştir.

Halkın sağlık durumunda elde edilen salâhın en bariz misâlini verem tahribatının hafiflemesi teşkil etmektedir. Yalnız İstanbul viâlyetinde, senede binden fazla veremlinin hayatı kurtarılmıştır. Veremden kaybedilen vatandaş sayısı yarı yarıya azalmıştır:

Istanbul Vilâyetinde 100.000 nüfusta veremden ölüm nisbetleri

1949	224 3
1950	196 6
1951	196 2
1952	160
1953	103 7

San'at Enstitüleri

[Bakınız : Hastalıklara karşı mücadele, hastahaneler, sıtma mücadelesi, verem mücadelesi.]

Sanat Enstitüleri

Sanat enstitüleri, orta dereceli meslek okullardır. Bunların hemen hepsinde marangozluk, tesviyecilik, tornacılık, frezecilik ve demircilik kısımları vardır. Bazı enstitülerde modelcilik, motörcülük, makine ressamlığı, radyoculuk, dokumacılık, matbaacılık, camcılık, bıçakçılık, kuyumculuk, örme mobilyacılık ve plâstik şubeleri bulunmaktadır.

Son yıllarda, ziraatin makineleşmesi ve kara yolları nakliyatının kesafet kazanması, makinist ve elektrikçilere duyulan ihtiyacı son derece arttırmıştır. Makinistlik ve elektrikçilik, en fazla rağbet gören ve kazanç getiren meslekler arasına geçmiştir. Piyasanın ihtiyacını karşılamak üzere 9 sanat enstitüsünde motör ve ziraat makineleri şubesi açılmıştır. 14 sanat enstitüsünde, elektrikçilik kısmı faaliyete geçirilmiştir. 1 sanat enstitüsünde de yol makineleriyle meşgul olacakları yetiştirmek üzere atelyeler vücuda getirilmiştir.

İzmir'de, büyük bir motör ve makine okulu inşa edilmiştir. Adana'da, aynı tip bir okulun inşasına başlanmıştır. Eskişehirde de, bu neviden bir okul kurmak üzere hazırlıklara girişilmiştir.

Yüksek mühendis ve mühendislere yardımcı olan teknikerlere duyulan ihtiyaç günden güne artmaktadır. Bu ihtiyaç göz önünde tutularak, 5 yerde tekniker okulları açılmıştır. Önümüzdeki yıllarda, daha bir çok tekniker okulları tedrisata başlayacaktır.

Yurdun her tarafında hızla devam eden imar faaliyeti, yapı enstitüleri mezunlarına duyulan ihtiyacı son de-

rece genişletmiştir. Talebelerine dülgerlik, duvarcılık, sıvacılık, taşçılık, sıhhi tesisatçılık ve kaloriferçilik öğreten yapı enstitüleri mezunları, her yerde aranmaktadır. Bu enstitü mezunlarının iş bulamamaları, istisnai bir hâdisedir. Rağbeti göz önünde tutan Milli Eğitim Vekâleti, yeni yapı enstitüleri kurmak kararındadır.

Kız teknik öğretim müesseseleri de 1950 den itibaren kayda değer bir inkişaf göstermiş ve sayıları 45 den 56 ya yükselmiştir.

Sanayi siyaseti

[Bakınız : Sümerbank yatırımları, Sınai Kalkınma Bankası, sınai istihsal, fabrikalar.]

Sebzecilik

Kültür arazisinin binde ikisini işgal eden sebzeçiliğin inkişafı için İzmirde bu işlerle meşgul bir müessese kurulduğu gibi Tokat, Erzincan, Niğde, Yalova devlet fidanlıklarında ve Ankara, Konya, Diyarbakır teknik ziraat müdürlükleri vasıtasile sebze fidesi yetiştirilerek halka tevzi edilmektedir.

Memleketimizde sebzeçiliğin ihyası için standard tipte elde edilen sebze tohumları Erzurum, Tunçeli, Ağrı, Bitlis, Hakkâri, Aydın, Urfa, Trabzon, Gümüşhane, Gaziantep, Çoruh, Siirt, Muş, Maraş, Giresun Mardin, Bingöl Ankara ve Eskişehir vilâyetleri ile Iğdır kazasında sebze fidesi yetiştirilerek halka tevzi edilmektedir.

[Bakınız : Gübreleme, sulama, bağ, bahçe mahsulleri.]

Sendikalar

Türkiye'de işçi ve işveren sendikaları 1947 yılında

Seylâp

5018 sayılı kanunun çerçevesi içinde kurulmağa başlamış ve bilhassa 1950 - 1954 seneleri arasında büyük bir inkişaf göstermiştir. 1950 de 88 olan işçi sendikası adedi 1953 de 296 ya varmıştır. Bu sendikalar 1950 den itibaren kendi aralarında birleşmeğe başlamışlar. Ve bu birleşme faaliyeti genişliyerek Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonunu doğurmuştur.

1950 senesinde 76.000 işçi sendikalara kayıtlı iken, bu miktar 1953 senesinde 167.000 e yükselmiştir.

[Bakınız : İşçi sigortaları, ücretler, İş Kanunu.]

Seylâp

Seylâp mıntakalarına Bayındırlık Vekâleti Yapı İşleri bütçesinden yapılan yardımlar aşağıda gösterilmiştir:

<u>Sene</u>	<u>Yardım miktarı</u>
1950	2 452 998
1951	361 914
1952	375 400
1953	711 841

[Bakınız : Zلزele yardımları.]

Sınaî fiyatlar

Sümerbank istihallerinin fiyatlarında 1951 denberi husule gelen tahavvüller aşağıda gösterilmiştir. Bu cetvelin tetkiki devlet mamullerinde iddia edildiği gibi bariz bir fiyat yükselişi olmadığını, bilâkis bazı mühim maddelerin ucuzlatıldığını meydana çıkarmaktadır.

<u>Yün ipliği</u>	<u>1951</u> <u>T. L.</u>	<u>1952</u> <u>T. L.</u>	<u>1953</u> <u>T. L.</u>
Merinos 32/1 64 Em. kg.	29 61	23 95	23 20
Merinos 32 2 64 Em. kg.	30 36	24 70	23 70

Pamuk ipliği

(20 No. 4, 5 kiloluk paket)

Malatya	32	33 50	28 —
Yuvarlak demir (Ton)			
10	375 —	480 —	480 —
14— 16	325 —	400 —	400 —
18— 32	325 —	385 —	385 —
80—150	—	—	—
Süperfosfat (Ton)	102 —	102 —	100 —
Sellüloz mamülleri (Ton)			
I nci hamur kâğıt	1 800 —	2 000 —	1 600 —
II nci hamur kâğıt	1 250 —	1 600 —	1 275 —
III üncü hamur kâğıt	1 100 —	1 350 —	750 —
Gazete kâğıdı	800 —	800 —	600 —
Ateş tuğlası (Ton)			
Normal	130 —	120 —	110 —
Şekilli	160 —	160 —	160 —
Sivas çimentosu	64 50	64 50	64 50

Sınaî istihsal

Hükümetimiz, prensip olarak, sanayi ve maden işlerini hususî teşebbüsün faaliyet göstereceği sahalar arasında kabul ve telâkki etmektedir. Dört senedenberi, hususî teşebbüsün emniyet ve serbestî içinde faaliyet hacmini genişletmesi için gereken bütün yardımlar yapılmıştır. Elde edilen neticeler, sanayi ve madencilik sahalarında sür'atli bir kalkınma hareketinin başladığını göstermektedir.

Sınaî istihsal muvakkat endeksleri

Sene	Madenler	İmalât sanayii	Gıda sanayii
1948	100	100	100
1949	115	112	114
1950	122	112	111
1951	127	109	124
1952	145	128	128

Sınâî Kalkınma Bankası

Gıda sanayiinde 1951 den ve imalât sanayiinde 1952 den itibaren dikkate değer bir gelişme olmuştur. Bilhassa 1953 de, birçok yeni fabrikalar kurulmuştur. 1950 senesine nisbetle sınâî istihsal kabiliyetimizin iki mislini bulmak üzere olduğu tahmin edilmektedir. İnşa halindeki tesisler tamamlandıktan ve memlekete yabancı sermaye girdikten sonra, istihsal bünyemizin bir kat daha kuvvetleneceğine şüphe yoktur.

[Bakınız : Mensucat sanayii, çimento sanayii, sellüloz fabrikaları, Sümerbank istihsalı ve madenler.]

Sınâî Kalkınma Bankası

Sınâî Kalkınma Bankası 1950 de kurulmuştur. Çok kısa bir mazisi olmakla beraber, bu müessesenin sınâî kalkınmamızda büyük hizmetleri dokunmuştur. Bankanın bilhassa gıda maddeleri, mensucat ve toprak sanayiine açtığı krediler mühim yekûnlara yükselmiştir. Aşağıdaki rakamlar, Sınâî Kredi Bankasının uzun vadeli ikrazatta bulunduğu müessese adedini ve kredi miktarını göstermektedir.

Sanayi gurubu	Müessese adedi	Kredi miktarı
Gıda maddeleri sanayii	43	17 935 534
Mensucat	41	43 104 495
İçki	2	1 102 540
Kereste ve tahta	6	4 209 233
Sellüloz	1	187 500
Deri ve mamulleri	3	118 500
Kimya	17	926 038
Kauçuk	1	60 000
Taş, toprak, cam, şişe	23	21 813 000
Maden izabesi	1	370 000
Madenî eşya	8	1 389 000
Makine ve malzeme	1	15 000
Nakliye vasıtaları	5	2 211 000
Tamir ve bakım atölyeleri	53	1 392 000
Elektrik santralleri	1	25 000
Madencilik	3	1 160 000
Diğer sanayi şubeleri	13	2 098 700
		98 107 540

Sıtma mücadelesi

Ancak, 98 milyon liralık bir investisman kredisinin mütemadiyen genişlemekte olan sanayi teşkilâtımızı beslemeğe kâfi gelmeyeceği aşikârdır. Önümüzdeki senelerde, sınaî kredinin de ziraî kredi derecesinde inkişafına zemin hazırlıyacak büyük bir finansman bankası kurmak imkânları üzerinde durulmaktadır.

Sıtma mücadelesi

Sıtma, nesiller boyunca, halkın sağlığını tehdit eden ve korkunç tahribat yapan bir hastalık olarak kalmıştır. Halkın çektiği maişet sıkıntısı, sihhî şartların iptidailiği, doktor ve ilâç yokluğu, uzun seneler sıtma mücadelesinin verimsiz kalmasına yol açmıştır. Ancak 1950 den sonra kölyünün refaha kavuşması, iyi gıda alabilecek vaziyete geçmesi, muayene ve tedavilerin itina ile yapılması müsbet neticeler alınmasına imkân hazırlamıştır. Her sene milyonlarca vatandaş muayene edilmiş ve sıtma nisbeti yüzde 1.4 de kadar düşmüştür.

Sıtma istatistikleri, mücadelenin seyri hakkında sarîh bir fikir vermektendir :

Sene	Muayene		Büyük dalak	
	sayısı	Sayısı	Nisbeti	
1950	454 524	323 323	% 7.1	
1951	5 198 879	224 036	% 4.3	
1952	4 863 347	119 473	% 2.4	
1953	4 898 810	72 418	% 1.4	

Yurdun muhtelif bölgelerinde D. D. T. tatbikatı da keşafet kazanmıştır :

Sene	D. D. T. tatbik edilen	Sarfedilen D. D. T.
	oda (göz) sayısı	
1950	4 199 847	109 855
1951	5 541 853	184 196
1952	6 670 329	645 566
1952	7 350 879	959 682

[Bakınız : Sağlık hizmetleri, hastahaneler, hastalıklara karşı mücadele.]

Silolar

[Bakınız : Hububatın muhafazası.]

Standardizasyon işleri

1951 senesine kadar, bazı denemeler yapılmakla beraber, hububatımızda standard yani yeknasak kaliteli çeşitler temin edilememiştir.

Üç sene evvel, hububat istihsal ve ihracında kaydedilen inkişafa muvazi olarak, standardizasyon mevzuunda ciddi çalışmalar başlamıştır. Memleketimizin hububatını temsil eden nünuneler üzerinde tahliller yapılmış ve laboratuvarında muhtelif hububat nevilerinin ekmeklik değerleri ölçülmüştür. Aynı zamanda, hububata yabancı maddeler karışmasını önlemek üzere, eski siloların temizleme cihazları revizyondan geçirilmiştir. Büyük anbar ve hangarlara temizleme tertibatı konulmuştur. Cenup mıntikaları istihsalinde rastlanan pelemir ile mücadele hususunda ciddi tedbirler alınmıştır. Pelemir mücadelesi hakkında radyo ve broşürlerle çiftçilere malûmat verilmiştir. Anbarlarda tahribat yapan haşerelere karşı ilâçlarla mücadeleye girişilmiştir. Mahsulümüzün dünya piyasalarında aranan vasıfları iktisap etmesi için devamlı gayretler sarfedilmiştir.

Standardizasyon meselesini toprağı islah ve tohumluk cinslerini tefrik suretiyle halletmek kabildir. Bu esaslı ve şümullü dâvayı çok kısa bir zamanda tahakkuk ettirmek maddeten ve ilmen mümkün değildir. 1950 - 54 arasındaki çalışmalar, büyük ve mühim bir meselenin halli istikametinde atılmış ilk adımdır.

Su işleri

1924 - 50 arasında su işlerine harcanan para 140 milyon

liradan ibaretti. Halbuki 1954 e kadar tahakkuk ettirilen ve programa alınan inşaat 680 milyon liraya yükselmektedir. Bu tahsisat ile 64 tane yeraltı suları için derin kuyu, 106 tane köy, kasaba ve şehir kurutması, 13.868 tane içme suyu tesisi yapılmış, 301.000 hektar arazi taşkından korunmuş, 169.000 hektar arazi kurutulmuş, 284.000 hektar arazi sulanmıştır. 1954 bütçesinden itibaren tatbik edilecek program mucibince 500 derin yeraltı kuyusu, 160 kasaba ve şehir kurutması, 25.000 köyün içme suyu için inşaaata başlanacak, 550.000 hektar arazi taşkından korunacak, 300.000 hektar arazi bataklıktan kurtarılacak ve 550.000 hektarlık ziraat sahası sulanacaktır.

	1954 den öncesi	1954 e kadar yapılanlar	1954 den sonra 6089 sayılı kanun mucibince yapılacaklar
Tahsisat (Milyon lira)	140	180	500
Yeraltı suyu için derin kuyu (adet)	—	64	500
Köy, kasaba, şehir kurutması (adet)	20	106	160
Köyler vesair meskûn mahallere içme suyu (adet)	48	13.868	25.000
Taşkından koruma sahası (hektar)	107.000	301.000	550.000
Bataklıktan kurutma sahası (hektar)	30.200	169.000	300.000
Sulama sahası (hektar)	63.000	284.000	550.000

Zikredilen rakamlar arasında, dikkate en ziyade lâ-yık olan nokta, köy içme sularıdır. Memleketimizde bilhas-sa köyler alâka ve imâra muhtaç iken, 27 senede yalnız 48 köye su getirilmiştir. Bu iki rakam arasındaki uçurum, ay-nı zamanda eski ve yeni iktidar arasındaki zihniyet ve ic-raat farkını belirten canlı bir delildir.

[Bakınız : Küçük su işleri, köy su işleri.]

Sun'î gübre

Sun'î gübre

[Bakınız : Gübreleme, Sümerbank istihsalı, azot ve süper fosfat sanayii.]

Sümerbank'ın istihsalı

Sümerbank müessese ve işletmelerinin faaliyeti 1950 - 1954 arasında dikkate şayan bir seyir takip etmiştir. Bilhassa pamuk ipliği ve pamuklu, sun'î ipek, kok ve kok tozu, mâyi maden ve pik, çelik ve hadde mamulleri ve çimento istihsalleri ehemmiyetli inkişafı göstermiştir.

Sümerbank müessese ve işletmelerinin istihsalı

		1950	1953	Artış veya
	Ölçü	istihsalı	istihsalı	eksiliş
Yünlü mensucat	Metre	4.445.400	4.533.100	% + 2
Pamuklu mensucat	»	103.554.400	118.000.000	% + 17
Yün ipliği	Ton	4.500	4.000	% - 11
Pamuk ipliği	»	16.700	19.800	% + 19
Sun'î ipek	»	322	443	% + 37
Kok ve kok tozu	»	314.800	548.700	% + 74
Mâyi maden ve pik	»	113.500	212.500	% + 89
Çelik	»	90.800	162.600	% + 79
Madde mamulleri	»	78.500	136.200	% + 74
Sülfirik asit	»	13.500	23.154	% + 74
Boru	»	8.600	6.800	% - 21
Sun'î gübre	»	15.900	26.500	% + 68
Kâğıt ve karton	»	18.200	27.300	% + 50
Sud kostik	»	1.200	2.105	% + 75
Karbon sülfür	»	—	439	—
Kösele ve vaketa	»	1.632	1.823	% + 12
Vidala ve suet	Dm.2	7.195	10.166	% + 53
Kundura	Çift	681.500	895.600	% + 31
Ateş tuğlası	Ton	7.300	7.400	% + 1
Çimento	»	36.200	178.200	% + 107

Sümerbankın başlıca mamullerinde dört senedenberi temin edilen artış nisbeti umumiyetle % 50 nin üstündedir.

Sümerbank yatırımları

Hâkim yer tutan bir kanaate göre, Demokrat Parti iktidarı ziraate sanayiden fazla ehemmiyet vermektedir. Sanayi sahasında da, hükümet hususî teşebbüs lehine bariz bir terâh göstermektedir.

Eski iktidar ise, ziraati ihmal etmiş, hususî sanayiini faaliyet sahasını daraltmış ve bütün gayretini devlet sanayii üzerinde teksif etmişti.

Sabık ve lâhık iktidarlar arasında yapılacak bir mukayesede, Halk Partisinin en müsait ve Demokrat Partinin en zayıf vaziyette buldukları saha, şüphesiz devlet sanayiidir.

Halbuki istatistikler, devlet sanayiini tevsî ve islâh için Demokrat Parti zamanında harcanan paranın Halk Partisi devrinde verilen tahsisattan 2 ½ misli fazla olduğunu göstermektedir. 1949 sonuna kadar, Sümerbank'a ait pamuklu, yünlü, sınaî elyaf, kendir, sellüloz, çimento, şayak, demir ve çelik fabrikalarile kuvvet santrallerinin islâh ve tevsii için tahakkuk ettirilen yatırım miktarı 53.196.000 liradan ibarettir. Devletçi olmıyan ve devlet sanayiini ihmal ettiği söylenen Demokrat Partinin yalnız üç senede aynı fabrikalarda tahakkuk ettirdiği yatırım miktarı 131 milyon 908 bin liradır. Aradaki fark 78.712.000 lira tutmaktadır.

Süperfosfat sanayii

Sümerbank tesislerini tevsi ve islâh etmek üzere yapılan yatırımlar

	1949 sonuna kadar	1950 - 53 arasında
Pamuk sanayii	13.674.000 Lira	40.307.000 Lira
Yünlü sanayii	3.381.000 »	23.119.000 »
Sun'î elyaf sanayii	4.322.000 »	255.000 »
Kendir sanayii	993.000 »	4.324.000 »
Kuvvet santralleri	6.477.000 »	1.915.000 »
Sellüloz sanayii	11.573.000 »	14.376.000 »
Çimento fabrikaları	12.516.000 »	4.841.000 »
Şayak fabrikaları	200.000 »	5.365.000 »
Karabük tevsi	—	31.106.000 »
Pamuklu sanayiinde Yapılacak islâhat	—	6.300.000 »
	53.196.000 Lira	131.908.000 Lira

[Bakınız : Sümerbank'ın faaliyeti, sınıı fiyatlar, kâğıt fabrikaları, demir ve çelik fabrikaları, fabrikalar, sınıı istihsal endeksleri, şeker fabrikaları, çimento fabrikaları.]

Süper fosfat sanayii

[Bakınız : azot sanayii.]

Şeker fabrikaları

1950 de, memleketimizde dört şeker fabrikası vardı. Alpullu, Uşak, Eskişehir, ve Turhal'da bulunan bu fabrikaların istihsali dört senedenberi % 25 nisbetinde artmıştır.

Şeker fabrikaları istihsali

	1950 istihsali	1953 istihsali	Artış - Eksilis nisbeti
Şeker istihsali	137.430 Ton	174.298 Ton	% + 25
İspirto istihsali	5.162.095 Litre	7.724.555 Litre	% + 49

Memleketimizde, umumî refahın inkişafına muvazi

olarak, şeker istihlâki de yükselmektedir. 1950 de 128.006 ton olan istihlâk, yüzde 59 nisbetinde artarak 1953 de 203.643 tonu bulmuştur. 1954 de, istihlâkin daha da artarak 215 bin tona çıkması beklenmektedir.

Hükümet, memlekette şeker istihlâkinin artmasına ehemmiyet vermektedir. Eski iktidarın 1941, 1942 ve 1949 da şeker fiyatlarına üç defa zam yapmasına ve bütçeye varidat bulmak için fakir halkı pahalılığın pençesine terketmesine mukabil, 1950 de vazife başına gelen hükümet ilk iş olarak şeker fiyatlarını indirmiştir. Eski rejim zamanında bir aralık kristal şekerin 480 kuruşa ve küp şekerin fiyatı 500 kuruşa kadar fırlamış iken, kristal şeker 130 kuruştan ve küp şeker 160 kuruştan satılmaktadır.

Üç sene evvel memleketimizde istihlâk adam başına senede 5 kilo idi. Bu miktar, 1954 de 10 kiloya yaklaşmaktadır. Garbî Avrupa'da ise şeker istihlâki nüfus başına 45 ilâ 60 kiloyu bulmaktadır. Halkımızın da yakın bir istikbalde aynı istihlâk seviyesine erişeceği tabiidir. Hükümet, birkaç seneye kadar şeker sarfiyatının ehemmiyetli nisbette artacağını göz önünde tutarak, şimdiden hazırlıklara girişmiş ve yeni fabrikalar kurulmasını teşvik etmiştir.

İlk kurulan fabrika, Adapazarındadır. Adapazarı fabrikası kısa zamanda tamamlanmış ve 1953 istihsal kampanyasına iştirak etmiştir. Bu fabrikanın senelik istihsal kapasitesi 25 bin tondur. İnşaatı devam eden Amasya, Konya ve Kütahya fabrikaları da önümüzdeki mevsim faaliyete geçeceklerdir.

Ocak 1954 de, 7 yeni fabrikanın inşası iki Alman ve iki Fransız firmasına ihale edilmiştir. Bu fabrikalar Kayseri, Burdur, Susurluk, Erzurum, Erzincan, Malatya ve Elâzığ'da kurulacak ve 1955 - 1956 kampanyalarına yetişeceklerdir. İç finansmanları 140 milyon lira tutan bu fabrikaların sermayeleri, hususî teşebbüs erbabı tarafından temin

Tapu işleri

edilmektedir. Dış finansmanlar için Alman ve Fransız firmalarından krediler sağlanmıştır.

Yeni kurulan ve kurulacak 11 şeker fabrikası sayesinde 38 vilâyet ve 197 kazamız pancar ziraatinin nimetlerinden faydalanacaklardır. Çiftçilerimizin pancar ziraatindeki inkişaftan sağhyacakları kazanç, senede 150 milyon lirayı bulacaktır.

[Bakınız : Fabrikalar.]

Tapu işleri

1950 senesindenberi memleketimizde başlayan iktisadî inkişaf, tapu muamelelerine büyük bir kesalet kazandırmıştır. Vatandaşlar, artan gelirlerini gayri menkullere yatırmaya başlamıştır. Kooperatifçilik hareketinin genişlemesi ve banka kredilerinin çoğalması, orta halli ailelerin ev yaptırmalarına imkân vermiştir.

1947 - 1950 arasında, senelik tapu muamelelerinin vasiati sayısı 462.204 idi. Alınan tapu harcı hasılatı 9.890.136 lira idi. 1952 de tapu muamelelerinin sayısı 851.852 ye ve harç hasılatı 14.307.129 liraya ve 1953 de tapu muamelelerinin sayısı 858.991 e ve harç hâsılatı 28.558.347 liraya bağı olmuştur. 1954 de harç hasılatının 45 milyon liraya yükseleceği tahmin olunmaktadır.

[Bakınız : Ziraat.]

Tarım

[Bakınız : Ziraat.]

Tekaüdlük hakkı

[Bakınız : Emekli sandığı.]

Tekel İdaresinin faaliyeti

Tekel İdaresi, 1950 - 1954 arasında, faaliyet hacmini

genişletmiştir. Bir taraftan inhisar maddeleri satışlarının artması ve diğer taraftan çalışmaların müsmir bir şekilde yürütülmesi sayesinde, 1950 de 187 milyon lira tutan hasılat 268 milyona yükselmiştir.

1950 de, Maltepe'de gayri müsait bir yerde kurulacak lüzumsuz bir sigara fabrikasından vaz geçmek suretiyle, Tekel İdaresi memlekete 22.893.522 lira kazandırmıştır. Bu fabrika için getirilen makinelerin Cibali'de kullanılması, hem işçiler hesabına büyük kolaylık teşkil etmiş, hem de maliyet masraflarının kabarmasını önlemiştir.

1950 - 1954 arasında Tekel Fabrikaları 6 kıyım makinesi, 87 sigara imal makinesi, 44 sigara paket makinesi ve 24 selofon makinesi ile takviye edilmiştir. Tütün fabrikalarının senelik kapasitesi 23 milyon kiloya çıkarılmıştır. Gaziantep ve Diyarbakır'daki iki fabrika ıslâh edilerek sene de 3 milyon litrelik ispirto yapacak vaziyete getirilmiştir. Bira ve şarap imalâtında kalitenin ıslâhına çalışılmıştır. Şaraplarımız Almanya ve İskandinavya'da rağbet görmüş ve takdire mazhar olmuştur. Memleketin muhtelif yerlerinde tütün - bakım ve işletme evleri yapılmaya başlanmıştır.

İşletme evlerinde işçilerin sağlığını korumak ve yaşayış seviyesini yükseltmek için kalorifer, havalandırma tesisatı, sıcak duşlu yıkanma yerleri, modern mutfak, yemekhane ve çocuk yuvası yaptırılmaktadır.

Hariçten verilen siparişleri karşılayabilmek üzere, Çamaltı Tuzlasının genişletilmesine ve tesisatın modernleştirilmesine başlanmıştır. Tesislere Marşal yardımından 1.335.000 dolar ve iç finansmandan 4 milyon lira harcanmıştır. Çamaltından 1951 de 98 bin ton ve 1952 de 71 bin ton tuz ihraç edilmiştir.

Tekel İdaresi, mamullerimizi yabancılara tanıtmak için geniş bir faaliyet göstermektedir. 1950 - 1954 de 19 muh-

Tersaneler

telef milletlerarası sergide Türk sigaraları ve içkileri teşhir edilmiş ve nûmuneler dağıtılmıştır. Son dört sene zarfında Tekelin harice yaptığı tütün satışları iki misline yakın artarak 459 bin liradan 844 bin liraya yükselmiştir. İçki satışları iki mislinden fazla artarak 255 bin liradan 524 bin liraya çıkmıştır.

Tekel işçilerinin durumunda da müsait inkişaflar kaydedilmektedir. İdarenin işçilere ödediği ücret yekûnu, bir hayli artmıştır.

1950 (Lira)	1951 (Lira)	1952 (Lira)
28.099.703	34.490.162	38.151.470

1952 de yemek ücretlerine zam yapılmış, çocuk yuvalarında bakılan çocuk adedi arttırılmıştır.

Tersaneler

[Bakınız : Denizcilik Bankası.]

Teşriî faaliyet

[Bakınız : Büyük Millet Meclisi.]

Tohum ıslâhı

Nüfusumuzun % 80 i ziraatla geçinmektedir. Ziraî gelirin de hemen yarısı tarla mahsullerinden temin edilmektedir. Bu itibarla, ziraatın ilerlemesi için, tohumların ıslâh edilmesi ehemmiyeti haizdir. Halen 2 enstitü, 2 ıslâh ve tecrübe istasyonu ve 6 tecrübe tarlası tohumluk işlerine tahsis edilmiştir. Ceylânpınar çiftliğinde de yeni bir ıslâh ve tecrübe istasyonu kurulmasına başlanmıştır. Çalışmalar hububat istihsalinin standard çeşitlere uydurulmasını,

istihsal maliyetinin ucuzlatılmasını ve tohumların iklim şartlarına mukavemetini arttırmağı hedef tutmaktadır.

Kuraklık ve fazla yağış senelerinde, pas ve sürme hastalıkları buğday istihsalimizi mühim miktarda düşürmektedir. Şiddetli kışa, kuraklığa, pasa ve sürmeye mukavemetli buğday çeşitleri yetiştirmeye teşebbüs edilmiş ve iyi neticeler alınmıştır,

Memleketimizde kışın ekilen hububat, daima yazlığa nisbetle % 50 fazla mahsul vermektedir. Yakın zamana kadar, kışa mukavim arpa çeşidi bulunmadığından soğuk muntakalarda arpa kışlık olarak ekilmemekte idi. Ziraat Vekâleti kışa mukavemetli üç yeni çeşid tohumluk yetiştirmeye muvaffak olmuş ve bunlardan bilhassa Tokak arpası çok iyi netice vermiştir.

Mısırdada, daha verimli ve üstün çeşitler yetiştirmek için melezleme usulüne müracaat edilmiştir. Amerika'dan getirtilerek tecrübe edilen 30 mısır çeşidinden ikisi tatmin-kâr netice vermiştir. Şimdi bu iki çeşidin yetiştirilmesine ve yerli çeşitlerle melezlenmesine çalışılmaktadır.

Bundan maada nadas, gübreleme, ekim usulleri ve münavebe üzerinde tecrübeler yapılmakta ve neticeler alâka gösteren bütün ziraat erbabına bildirilmektedir.

[Bakınız : Tohumluk tevziatı.]

Tohumluk tevziatı

1) Kuraklıktan, dondan, sel baskınından, yangından ve haşerattan zarar gören ve yardıma muhtaç olan çiftçilere, 5254 sayılı kanun mucibince ödünç tohumluk dağıtılmaktadır. Bu tevziat kısmen Üretme Çiftlikleri mahsulâtından temin edilmektedir. Yetişmiyen miktar, Ofisden veya piyasadana satın alınarak çiftçilere verilmektedir.

Toprak Mahsulleri Ofisi

2) Devlet üretim çiftliklerinin tohumlukları, arzu eden ziraatçılara bedeli mukabilinde de tevzi edilmektedir.

1953 senesinde tevzi edilen tohumluğun bedeli 31 milyon liradır.

Sene	Borçlandırma sureti- le tevzi edilemk üze- re vilâyetlere tahsis olunan tohumluk (Kilo)	Devlet Üretim Çiftliklerinden peşin para ile tevzi edilen tohumluk (Kilo)
1950	75.695.000	14.012.000
1951	41.614.759	21.790.000
1952	67.538.354	37.248.000
1953	130.286.500	43.744.000

[Bakınız : Tohum islahı.]

Toprak Mahsulleri Ofisi

[Bakınız : Hububat fiyatları, hububat ihracı, hububat mubayası, hububatın muhafazası.]

Toprak tevziatı

1950 senesinden itibaren, toprak tevziatına hız verilmiştir. Son dört sene zarfında dağıtılan toprak miktarı, 1946 - 1950 arasındaki devre ile mukayese edilemeyecek derecede fazladır. Hükûmetiniz, köylü ve çiftçileri topraklandırma dâvasına büyük bir ehemmiyet vermiştir. Toprak tevzi komisyonlarının sayısı arttırılmıştır. Yüz binden fazla ailenin maişet ve istikbali temin edilmiştir.

	1946 — 1949	1950 — 1953
Toprak dağıtılan aile sayısı	14.099	124.576
Dağıtılan toprak miktarı (Dekar)	676.953	6.066.931
Tahsis edilen mer'a (Dekar)	—	3.920.458

[Bakınız : Göçmenler, tapu işleri, kadastro işleri.]

Toprak verimliliği

Toprak verimliliği mevzuunda 1953 yılında şu işler yapılmıştır :

1) Yurt topraklarının etüd ve haritalarının yapılması; toprak, gübre, su ve nebat tahlilleri, topraklarımızın sulama bakımından elverişlilik durumları; tuzluluk, alkalilik meseleleri, toprak verimliliği ve topraktan en uygun bir şekilde faydalanma gibi mevzularda araştırmalar yapmak üzere bir Toprak ve Gübre Araştırma Müessesesi kurulmuştur.

2) Toprak tahlil işlerinde (7) ve toprak haritalama mevzuunda (9) teknik eleman yetiştirilmiştir.

3) Silifke sağ sahil ovasında 107.000 dekar genişliğindeki sahanın sulamaya elverişlilik bakımından toprak haritası hazırlanmıştır.

1954 senesinde yapılması mukarrer işleri de şöyle hü-lâsa edebiliriz :

1) Lüzum görülecek bölgelerde Toprak ve Gübre Araştırma Enstitüsüne bağlı toprak tahlil laboratuvarları kurulacaktır.

) Ehemmiyetli ziraat sahalarının verimlilik bakımından sulama ve gübreleme işleriyle ilgili toprak haritaları hazırlanacaktır.

[Bakınız : Ziraî istihsal, hububat istihsali.]

Traktör ve ziraat makineleri

1950 den itibaren, ziraatın makineleştirilmesine hız verilmiştir. Ziraatın inkişafını sağlamak üzere memleketimizde fazla sayıda traktör, traktör pulluğu, one - way, diskharrow, kültivatör, pamuk mibzeri, hububat mibzeri,

Tütün ihracatı

çayır ve orak makinesi, biçer - döğer, çapa makinesi, harman makinesi, motopomp ve trailer getirtilmiştir. Aşağıdaki cetvel muhtelif senelerde ithal edilen makinelerin miktarını ve cinsini göstermektedir.

Makinenin cinsi	1950 de ithal edilen	1951 de ithal edilen	1952 de ithal edilen	1953 de ithal edilen	getirtile- lerle bera- ber mevcut
Traktör	3.946	13.212	9.826	3783	37048
Traktör pulluğu	4.304	15.624	6.971	5827	38776
One-Way	1.703	278	1.061	963	4330
Diskharrow	942	1.424	5.498	2466	12963
Kültivatör	713	2.572	1.814	717	6750
Pamuk mızberi	1.908	2.448	715	002	6417
Hububat mızberi	566	906	5.498	1125	2095
Çayır ve orak makinesi	1.656	197	1.699	261	10125
Biçer - döğer	962	885	568	3178	6726
Çapa makinesi	2.317	341	95	—	3395
Harman makinesi	201	938	476	200	2689
Motopomp	2.039	303	1.503	8094	14184
Trailer	5.511	1.314	4.460	4459	16892

[Bakınız: Ziraî Donatım, teknik yardım]

Tütün ihracatı

En mühim ihraç maddelerimizden biri de tütündür. Her sene tütün piyasasının açılması ile, devlet fiyatları tanzim etmek üzere tütün mubayaasına girişmektedir. Gerek fiyat sahasında ve gerek diğer sahalarda alınan tedbirlerle, tütüncülerin rekoltelerinden iyi bir hâsılat sağlamlarına çalışılmaktadır.

Dışarıya yapılan tütün satışları, 1950 - 1953 arasında 49 milyon kilodan 70 milyon kiloya çıkmıştır.

Ücret seviyeleri

<i>Sene</i>	<i>Miktarı</i>
1950	49.236.780 Kg.
1951	56.191.217 »
1952	55.888.859 »
1953	70.704.675 »

Tütün ihracatının memlekete getirdiği döviz miktarı da 169 milyon liradan 238 milyona yükselmiştir.

<i>Sene</i>	<i>Kıymet</i>
1950	169.723.217 Lira
1951	187.089.805 »
1952	173.034.439 »
1953	238.472.627 »

Ücret seviyeleri

Memleketimizde işçi ücretleri esas itibariyle işçi ile işveren arasında serbestçe tâyin edilmektedir.

Bununla beraber 1952 yılındanberi asgarî ücret esası İstanbul, Hatay, İçel, Bursa, Seyhan ve İzmirde tütün, çırçır, pamuk ve mensucat iş kollarında tatbik edilmeğe başlanmış ve işçilerin maişet şartları üzerinde derhal tesiri görülmüştür.

İşveren ile işçi arasındaki ücret ihtilâfları Yüksek Hakem Kurulunda halledilmektedir. 1950 den bu güne kadar Yüksek Hakem Kuruluna intikal eden 238 ücretlere zam talebinin 149 u işçiler lehine karara bağlanmıştır.

İş Kanununun tatbiki neticesinde 2 nci Cihan Harbinden evvel 50 - 100 Kr. ücretle çalışan sanatsız amelenin bugün aldığı ücret 400 - 500 Kr. civarındadır. Ve bu artış aynı devreler arasındaki geçim şartları tereffüünün üstünedir. Bilhassa 1950 - 54 seneleri arasında ücretler yükselmiş ve hususî işyerlerinde vasati % 31, Sümerbank'ta % 48, Etibankta % 30, Makina - Kimya Kurumunda % 30

Ücretli tatil

gibi bir nispete varmıştır. Gelir Vergisi sistemi, ücretli tatil, işçi sigortaları da nazarı itibara alınırsa, işçilerin durumdaki değişikliğin yüzde 70 nisbetini bulduğu görülmektedir.

Ücretli tatil

1 Mart 1952 de yürürlüğe giren 5837 sayılı kanunla altı gün normal çalışan bir işçiye 7 nci tatil günü için yarım yevmiye ödenmektedir. Hafta tatili günü çalışmak isteyen işçilerin o günkü ücretlerine % 50 zam yapılmaktadır. Genel tatil günleri için de aynı şartlar caridir. Ayrıca, yıllık ücretli izin hakkında, Çalışma Vekâleti tarafından bir kanun tasarısı hazırlanmış bulunmaktadır. Bu tasarıda işçi veya müstahdeme iş yerindeki kıdemi ile mütenasip senelik ücretli izin hakkı tanınmıştır.

Üniversite muhtariyeti

Memleketimiz, üniversitelere büyük kıymet ve ehemmiyet vermektedir. Üniversitelerde yanan ilim meşalesinin gençliğe istikbal yolunu aydınlatabilmesi için hiçbir fedakârlık esirgenmemektedir. Üniversitelere harcanan para 1950 de 25 milyon liradan ibaret iken bu mikdar 1954 de 46 milyona çıkarılmıştır. Fakültelerin teçhizatını tamamlamak üzere, Marşal Plânından tahsisler yaptırılmıştır. Dünya çapında şöhet sahibi ilim adamlarının üniversitelerimize gelmesi temin edilmiştir. Profesör, doçent ve asistanların yabancı memleketlerdeki ilim müesseselerine, konferanslara ve kongrelere gitmeleri için kâfi miktar para ve döviz verilmiştir. Fikir hürriyetini temsil eden ilim ocaklarının muhtariyetine tam bir saygı gösterilmiştir.

Fakat efkârı umumiye karşısında iktidarın müsbet ic-

raatını gölgelendirmek için hiçbir fırsatı kaçırmıyan bazı kimseler, 1953 de çıkarılan bir kanun vesilesi ile, üniversite muhtariyetinin çiğnendiğini iddia etmekten çekinmemişlerdir. Hâdisenin mahiyetini kısaca izah edelim:

Üniversite muhtariyetinden maksat, profesör ve doçentlerin fikir hürriyetine sahip olmaları ve ilmî çalışmaları herhangi bir idarî ve siyasi müdahaleye maruz kalmadan yürütebilmeleridir. İlimde terakki ve yaratıcılık, ancak fikrî ve idarî emniyet ve istiklâle bağlıdır. Üniversite muhtariyetinin hedefi, ilmî araştırmaların ve tedris işlerinin en müsait şartlar altında cereyan etmesidir. Halbuki bazı kimseler, üniversite muhtariyetini bir nevi siyasi dokunulmazlık mânasına almışlardır. Günlük siyasete karışmışlar, bir siyasi partinin lehine ve diğerinin aleyhine neşriyat yapmağa başlamışlardır. Onlar bütün gayretlerini ve zamanlarını ilme ve gençliğe faydeli mevzulara hasretmekle mükellef buldukları halde, kanunî ve maneî vazifelerini bırakarak siyasi menfaatlar peşinde koşmuşlardır. Bu şekilde hareket üniversite muhitinde huzursuzluk yaratmış, ilmî araştırmaları aksatmış, profesörlerin derse hazırlıksız gelmelerine sebebiyet vermiş ve vergi mükellefi tarafından ödenen paranın hakikî ve kanunî maksadına aykırı işlere harcanmasına yol açmıştır. Bunun üzerine ilmin bir «siyaset ticareti» haline gelmesini önlemek lüzumu duyulmuş ve profesörlerin siyasi partilerde fiilî vazife alamıyacaklarını belirten bir kanun çıkarılmıştır.

Vakıflar Bankası

Vakıflar Bankası, 1954 senesinin Nisan ayında kuruluş hazırlıklarını tamamlayacaktır. Sermayesi (50) milyon liradır. Hisselerin ekseriyeti Vakıflar Umum Müdürlüğünün

Vakıflar İdaresi

ve mülhak vakıfların elinde bulunacaktır. Hususî şahısla ve müesseseler de Vakıflar Bankası sermayesine % 25 nisbetinde iştirak edebileceklerdir. Bu banka sayesinde, Vakıflar elinde bulunan 25 milyon liradan fazla para verimli bir şekilde işletilecektir.

Vakıflar Bankası, her türlü kredi faaliyeti ile uğraşacaktır. Menkul ve gayri menkul mal ve kıymetler mukabilinde yapılacak ikrazlar, müessese muamelâtı arasında mühim bir yer tutacaktır. Bilhassa Anadolu'da, Vakıflar Bankasının hayli mevduat toplıyacağı ve kredi ihtiyaçlarını geniş ölçüde karşılayacağı ümit olunmaktadır.

[Bakınız : Vakıflar İdaresi.]

Vakıflar İdaresi

Asırlar boyunca cemiyet hayatımıza büyük hizmetler ifa eden Vakıflar müessesesi, eski iktidar zamanında ihmale uğramıştı. Müessesenin evvelce sahip olduğu zengin gelir kaynakları muhtelif sebeplerle müsmiriyetini kaybetmişti. Halen Vakıflar İdaresinin başlıca varidatı, tasarrufu altındaki çeşitli gayrimenkullerin icar bedelleriyle hasılâtından, taviz akar ve toprak satışlarından ve nukudu mevkufeden meydana gelen paraların işletilmesinden ibaret kalmıştı.

1950 den itibaren, Vakıflar İdaresi, memleketin her tarafında dağılmış ve perişan bir halde bulunan 9000 den fazla gayrimenkulün tesbit ve tasnifine başlamıştır. Aynı zamanda yeni akarlar inşasına ehemmiyet verilmiştir. Şehirlerde senelerdenberi metrük duran en kıymetli arsalar üzerine yeni binalar inşasına girilmiştir. Son üç sene içinde 4 milyon lira sarfile Eminönünde 128 odalı büyük bir iş hanı ile 60 odalı diğer bir han, Erzurum'da 40 dairesel dört

apartman ile altında sineması ve 18 dükkânlı bir pasajı bulunan 42 odalı bir iş hanı, Aydın'da 70 dükkânlı bir hal binası, Gaziantep'de 6 dükkânlı ve 18 odalı bir iş hanı, Manisada 14 dükkânlı ve 20 odalı bir iş hanı yaptırmıştır. Konya'da büyük bir iş hanının, Antalya'da turistik bir otelin, Giresunda bir hamamın, İzmitte bir dükkânlı apartmanın, Aydın'da bir soğuk hava deposunun, Tekirdağ, Koçarlı ve Çine'de müteaddit sıra dükkânların inşası 1954 de tamamlanacaktır. Ayrıca Edirne'de otel, Eskişehir, Sivas, Kütahya'da iş hanlarının, Tire'de santral garajının inşaat programları hazırlanmıştır. Vakıfların giriştiği inşaat, yalnız yeni varidat kaynakları yaratmakla kalmamakta, aynı zamanda şehirlerimizi güzelleştirmekte ve halkın birçok ihtiyaçlarını karşılamaktadır.

Bundan maada, Vakıflar İdaresi, tutulmasında faide olmıyan bazı arsa ve binaları, zeytinlik, incirlik, fındıklık, narenciye bahçelerini takdir edilen bedeller üzerinden topraksız vatandaşlara verecektir. Bu vatandaşlar, kendilerine devredilen gayrimenkulleri almak hususunda Ziraat Bankası kredilerinden faydalanabileceklerdir.

Vakıflar Umum Müdürlüğünün mali vaziyeti seneden seneye inkişaf etmektedir. Müessesenin 1950 de 4.570.390 lira tutan varidatı 1951 de 5.173.938 liraya, 1952 de 5.728.964 liraya, 1953 de 6.075.500 liraya yükselmiştir. 1954 varidat tahmini ise 8.023.000 liradır.

[Bakınız : Vakıflar Bankası, camiler ve âbideler.]

Verem mücadelesi

Halkın sefalet çektiği memleketlerde fazla tahribat yapan hastalıklardan biri de veremdir. Verem nisbeti, bütün memleketlerde, umumî refah seviyesi ile mütenasip bir

Verem mücadelesi

seyir takip etmektedir. Sefalet arttığı zaman verem salgını yayılmakta ve refah çoğaldığı vakit hastalığın tahribatı hissedilir derecede azalmaktadır. Bu itibarla, verem mücadelesinin muvaffakiyetinde doktorların ve hastahanelerin olduğu kadar, iktisad siyasetinin de hissesi vardır.

1950 den evvel memlekette verem nisbeti çok yüksekti. Yüz binlerce hasta bulunmasına rağmen, verem hastahane ve pavyonlarının sayısı 7 den ibaretti. O tarihten itibaren, yeniden 56 tane hastahane ve pavyon açmak suretile bu tahripkâr hastalıkla mücadelede ihtisaslaşan müessesese adedi 63 e yükseltilmiştir. 1950 de yalnız 8 verem dispanseri varken, 32 yeni tesis vücuda getirilerek bunların sayısı 40 a çıkarılmıştır.

Yatak tedavisi gören vatandaş sayısı 1950 de 4.649 ve bunlardan yalnız 1350 sinin röntgeni alınmış iken 1953 ün 10 aylık devresinde 27.497 kişi hastahanelere yatırılmış ve 12.877 kişinin filmi alınmıştır.

1950 - 1953 arasında dispanserlerde takriben 350 bin vatandaş muayene edilmiş, 65 bin laboratuvar muayenesi yapılmış, 243 bin kişi röntgenden geçirilmiş, 3.2 milyon tüberkülin ve 1.4 milyon B.C.G. aşısı tatbik edilmiş ve taramalarda 81 bin mikro film çekilmiştir.

Verem istatistikleri, üç senedenberi ölüm nisbetinin yüzde 26 azaldığını göstermektedir.

Seneler	Veremden ölüm nisbetleri
	100.000 nüfusta
1950	150
1951	155
1952	142
1953	110

Vergi yükü

Verem, bilhassa hayat mücadelesinin çetin olduğu büyük şehirlerde fazla tahribat yapmaktadır. Meselâ İstanbul'da veremden ölenlerin nisbeti diğer muntakalardan hayli yüksektir. Son senelerde kesif nüfus toplulukları arasında girilen mücadeleden de iyi neticeler alınmıştır.

*İstanbul vilâyetinde 100.000
nüfusta veremden ölüm
nisbetleri*

1949	196.6
1950	196.2
1951	160
1952	224.3
1953	103.7

Vergi yükü

Türkiye, halkın en az vergi ödediği memleketlerden biridir. Ziraî kazançlar, vergiye tâbi değildir. 1950 seçimlerinden sonra, hükümetiniz yol vergisinde, şeker vergisinde, unlu maddelerin vergisinde, kazanç, buhran, muvazene ve hava kuvvetlerine yardım vergilerinde yaptığı tâdiller ile halkın omuzlarındaki mükellefiyeti hayli hafifletmiştir.

Avrupa ve Amerikada, vergi yükünün millî gelire nisbeti yüzde 20 ilâ 36 arasında değişmektedir. Her fert, kazancından takriben üçte veya beşte birini devlete ödemek mecburiyetindedir. Türkiyede ise, 1952 senesine ait istatistiklere göre, 12 milyar 436 milyon lira tutan millî gelirden yapılan tahsilât 1 milyar 485 milyon liradır. Vergi yükünün millî gelire nisbeti yüzde 12 den ibarettir. 1953 de ise, vergi yükü nisbetinde mükellef sınıfı lehine yeni bir inkişaf kaydedilmiştir. Millî gelirin 15 milyar 140 milyon liraya yükselmesine mukabil, vergiler hasılatı 1 milyar 700 milyon lira tutmuştur. Bu vaziyete göre vergi yükünün mil-

Vergiler

lî gelire vasatî nisbeti yüzde 11 e inmiş bulunmaktadır.

Garp memleketlerinde her fert kazancından üçte yahut beşte birini devlete ödediği halde, bizim halkımız kazancının vasatî dokuzda birini hazineye vermektedir.

Hükûmetiniz, halkın ağır bir mali tazyik altında kalmamasını, iktisadî refahın artması için zarurî bir şart saymaktadır.

[Bakınız: Vergiler, bütçe varidatı.]

Vergiler

Demokrat Parti iktidara geldikten sonra, bir kısım vergileri kaldırmış veya indirmiştir. Kaldırılan veya indirilen vergiler dolayısıyla hazinenin katlandığı malî fedakârlık 254 milyon liradır.

<u>Kaldırılan veya indirilen vergiler</u>	<u>Hazinenin katlandığı malî fedakârlık</u>
Un ve unlu maddelerden alınan Muamele Vergisi	22.000.000 Lira
Şeker fiyatlarında yapılan indirme	32.000.000 "
Maaşlı ve ücretli sınıfa tatbik edilen Kazanç, Buhran, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine Yardım Vergilerinin kaldırılarak yerine Gelir mükellefiyetinin ikamesi	150.000.000 "
Tayyare Resmî	2.000.000 "
Büyük baş Hayvanlar Vergisinin ilgası	5.500.000 "
Yol Vergisi	43.000.000 "
Yekûn	254.500.000 Lira

Yol Vergisinin ve Büyük Baş Hayvanlar Vergisinin kaldırılmasından maksat, köylü nüfusu korumaktır. Şeker fi-

yatlarının indirilmesi, 'köylü ve şehirli bütün müstehlik kütlenin menfaatları ile alâkalı bir tedbirdir' Un ve unlu maddelerden alınan muamele vergilerinin kaldırılması, imalâtçıları ve müstehliki ferahlatmıştır. Maaşlı ve ücretli sınıfa tatbik edilen Kazanç, Buhran, Muvazene ve Hava Kuvvetlerine Yardım Vergilerinin kaldırılarak yerine gelir mükellefiyetinin ikame edilmesi, memurların ve işçilerin eline vasatî % 15 nisbetinde fazla para geçmesini sağlamıştır.

Kaldırılan vergilere mukabil, tütün ve ispirotolu içkilere 20 milyon lira fazla hasılat getirecek zamlar yapılmıştır. Akar yakıtlardan alınan vergi yükseltilmiştir. Mahkeme, tapu, noter ve pasaport harçları bir ayarlamaya tâbi tutulmuştur. Bu suretle hasılatta temin edilen fark 68 milyon liradır.

Hemen her sene eski iktidarın yeni ve ağır bir vergi zammı yapmasına mukabil, Demokrat Parti iktidarı ilk hamlede 254 milyon liralık bir mali fedakârlığı göze almıştır. Fakat indirilen vergilere rağmen hasılat seneden seneye yükselmiştir.

	1950 Hasılatı Lira	1954 Hasılatı Lira
Vasıtasız Vergiler	447.963.195	649.000.000
Vasıtalı Vergiler	630.422.605	1.185.500.000
Resim ve Harçlar	82.668.328	167.200.000
Yekûn	1.161.054.128	2.001.700.000

1950 - 1954 arasında vergi, resim ve harçların hasılatındaki artış nisbeti % 72 dir. Kaldırılan vergilerin sebebiyet verdiği hasılat kaybı da dikkate alınırrsa, varîdat randımanındaki yükselişin iki misline yaklaştığını kabul et-

Vilâyet bütçeleri

mek yerinde olur. Devlet varidatı iktisadî faaliyet hacmına bağlı olduğundan, hasılattaki artış, istihsal ve ticaret hacmındaki genişlemenin bir ifadesidir.

[Bakınız : Vergi yükü, bütçe varidatı, bütçe.]

Vilâyet bütçeleri

1950 senesinden itibaren, vilâyetlerin kalkınması için ciddi teşebbüslere girişilmiştir. Devlet yolları yanında kazaları merkeze ve köyleri kazalara bağlayan yolların inşasına başlanmıştır. 13 binden fazla köyün su ihtiyacı karşılanmıştır. İktisadî refahın ve faaliyetin artması, vilâyet bütçelerinde de inkişaf temin etmiştir.

Sene	Vilâyetlerin bütçe tahsilâtı Lira	Vilâyetlere Hazine yardımı Lira	Yekûn Lira
1950	66.638.954	16.024.946	82.663.900
1951	69.692.063	29.376.953	99.070.016
1952	74.189.759	73.891.971	148.081.730

Yukarıdaki rakamlar, 1950 - 1952 arasında hasılatın % 10 nisbetinde arttığını göstermektedir. Hazine de, yardımını seneden seneye yükselterek 73 milyon liraya çıkarmıştır. Bu suretle, kısa bir zaman içinde, vilâyetlerin malî kudreti eskisinin iki misline yaklaşmıştır.

[Bakınız: Belediye bütçeleri, bütçe, yatırım bütçeleri, bütçe muvazenesi.]

Vilâyet yolları

Kazaları vilâyet merkezine bağlayan yollar, mahallî hayatın kan damarları mahiyetindedir. Kazaların acele sıhhi ihtiyaçları, ticaretleri ve içtimaî temasları bu yollar vasıta-

Yabancı sermaye

sile cereyan etmektedir. Dört senede vilâyet yollarına 106 milyon lira harcanmış ve 3.329 kilometrelik inşaat yapılmıştır.

Sene	Yapılan vilâyet yolu	Harcanan tahsisat
1951	267 Km.	16.375.314 T.L.
1951	598 >	21.450.023 >
1952	819 >	27.827.585 >
1953	1.645 >	42.819.829 >
Yekûn	3.329 >	108.472.751 >

Halen inşa halinde veya 3 senelik programa dahil 12.790 Km. lik vilâyet yolu vardır.

[Bakınız: Bayındırlık İşleri, Karayolları.]

Yabancı sermaye

Memlekete sermaye gelmesini teşvik etmek üzere çıkarılan kanun, muhalefet tarafından bir menfi propaganda silâhı olarak kullanılmıştır. Yabancı sermayenin millî iktisadî istismar edeceği ileri sürülmüştür. Hakikatte ise, böyle bir istismar bahis mevzuu değildir. Yabancı sermayelere hiçbir suretle imtiyaz verilmeyeceği ve inhisar hakkı tanınmayacağı, kanun metninde sarahatle belirtilmiştir. Yabancı sermaye, memleketimizde, hukuk nizamının vâz'ettiği esaslara riayet ile mükellef tutulmaktadır.

Yabancı sermayeden beklenen faideler şunlardır:

1) Hariçten bir mal satın aldığımız zaman, bu malı imal eden fabrikatörün kazancı, imalâtta çalışan işçilerin ücreti, imalâttan tahsil edilen vergiler, sigorta şirketlerinin primleri, nakil masrafları, ihracatçı tacirin kazancı tamamen yabancı memleketlere gitmektedir.

Yabancı sermaye

Aynı mal yabancı sermaye ile Türkiyede yapıldığı takdirde, işçi ücretleri, imalât vergileri, sigorta primleri, nakliye masrafları ve ticaret kazancı tamamen yurt içinde kalacaktır. Sermayedar, yalnız kârını dışarıya çıkarmak hakkına sahip olacaktır.

2) Sermaye sahiplerinin kârlarını olduğu gibi dışarıya çıkarmak hakkından faydelenecekleri de kat'i olarak söylenemez. Garp memleketlerinde kurumlar ve gelir vergilerinin nisbeti çok ağırdır. Kurumlar vergisinin nisbeti % 20 ilâ 24 ve Gelir Vergisinin nisbeti % 60 ilâ 85 kadar yükselmektedir. Türkiyede ise, Kurumlar Vergisinin nisbeti % 10 ve Gelir Vergisinin azamî nisbeti % 35 dir. Bu şartlar altında, sermaye sahiplerinin kazançlarını en az vergi alan memlekette, yani Türkiyede muhafaza etmeği menfaatlerine uygun görecekları tabiidir.

3) Memleketimizin iktisadî teçizatını tamamlamak üzere hariçten her sene yüz milyonlarca liralık makine ve malzeme getirilmektedir. Döviz ihtiyaçlarının mübremiyeti fazla miktarda makine, traktör, biçer - döğer, kamyon, fabrika ve santral tesisleri satın almak zaruretinden doğmaktadır. Bu maddelerden bir kısmı yabancı sermaye tarafından temin edilirse, döviz kullanmaya lüzum kalmıyacağı aşikârdır.

4) Yabancı sermaye tarafından kurulacak fabrikalar, birdaha geri götürülmeyecek ve her hal ve kârda memleketin istihsal kabiliyetini yükseltecektir.

İkinci Cihan Harbinden sonra Almanya, Fransa, İtalya, İspanya, Meksika, Venezüela ve Belçika'ya milyarlarca liralık yabancı sermaye yatırılmıştır. Bu memleketlerden hiçbiri, muhalefetin iddia ettiği gibi, yabancı sermayeden zarar görmemişlerdir.

Yatırım bütçeleri

1950 senesine kadar, memleketimizde, imar işleri ih-mâl edilmişti. Birçok camiler, mescitler ve türbeler harap bir halde bırakılmıştı. Köylerde, mektep yapmak külfeti vatandaşa yükletilmişti. Yolsuzluk yüzünden, çiftçi mah-sulünü kolaylıkla pazarlara taşıyabilmek imkânından mah-rumdu. Sel ve kuraklık, ziraî nüfusun maişet emniyetini tehdit eden birer âfet halini alabiliyordu. Şehirlerde ve köylerde içme suyu dahi bulabilmek için sıkıntı çekiliyordu. Enerji, maden, sanayi ve ziraat sahalarında, istihsal seviyesi memleket ihtiyaçlarına kâfi gelmiyordu. Dört se-ne evvel vazife başına gelen hükümetimiz, asırlık ihmalle-rin ızdırabını çeken nüfus kütlelerini lâyük oldukları ha-yat şartlarına kavuşturmak için büyük gayretler harca-mıştır. Memleketi imar etmek üzere, yatırım işlerine iki milyar liradan fazla tahsisat ayırmıştır.

Mali sene	Yatırım masrafları
1950	260.990.000 Lira
1951	310.204.000 "
1952	375.185.000 "
1953	561.249.000 "
1954	595.850.000 "
Yekûn	2.103.478.000 Lira

Yatırım bütçesinin 1947 de 130 milyon, 1948 de 154 milyon ve 1949 da 197 milyon liradan ibaret kaldığı göz önünde tutulur ise, hükümetinizin eski iktidara nisbetle yatırım işlerine ne derece yüksek ehemmiyet verdiği mey-dana çıkar. 1954 senesinde yatırım işlerine ayrılan tahsi-sat, eski iktidarın tatbik ettiği son bütçedeki paradan üç misli fazladır.

[Bakınız: Karayolları, sulama tesisleri, enerji santralleri, küçük su işleri, içme suları, vakıflar, mektepler, hastahaneler, hava mey-danları, limanlar, demiryolları.]

Yedi Eylül Kararları

Yedi Eylül Kararları

1946 seçimlerinden sonra, Halk Partisi hkmeti, Türk parasının kıymetini dşrmstr. 7 Eylül tarihinde alınan kararlar mucibince, döviz fiyatları Türk parasına nisbetle iki mislinden fazla pahalılandırılmıştır. Türk ihracatçısı, malını döviz rayiçlerine nisbetle daha düşük bir bedel ile satmak mevkiinde kalmıştır. Türk mstehliki ise, ithal mallarına çok yüksek bir fiat ödemek mecburiyetile karşılaşmıştır. Dış ticaret sahasında, Türkiye pahalıya alıp ucuza satan ve zararına mübadele yapan bir memleket haline gelmiştir. Para kıymetinin düşürüleceğini önceden öğrenen bazı kimseler de arada mühim spekulsyon kazançları sağlamışlardır.

Halk Partisi hkmetini 7 Eylül kararlarını almağa sevk eden sebep, maliye siyasetinin bir çıkmaza girmesi ve ihracatın tıkanması idi. Para kıymeti dşrldği takdirde, ihracatçının ister istemez malını ucuza satacağı ve Merkez Bankasındaki altın stoklarının kıymetinde bir misli artış husule geleceği; bu sayede hazineye üç yüz milyon liralık menfaat sağlanacağı dşnlmştir.

Mecliste 7 Eylül kararlarına dair müzakereler cereyan ederken, hkmet azasından biri İsvetli iktisatçı Prof. Gustav Kassel'in nazariyesine dayanarak bu tedbirlerin alındığını söylemiştir. Hakikatte ise, Prof. Kassel, «İştira kuvvetleri paritesi» adını taşıyan meşhur nazariyesinde bu tedbirin serbest kambiyo rejimini tatbik eden memleketler için faideli olacağını belirtmekte ve kambiyonun tahdidde tâbi tutulduğu döviz rejimlerinde para kıymetindeki ayarlamaların aynı neticeleri veremeyeceğini yazmaktadır. Türkiyede kambiyo muameleleri kontrol altında bulunduğundan, Prof. Kassel'in nazariyesi mucibince, bilâkis

Zelzele yardımları

7 Eylül kararlarından ictinap edilmesi gerekirdi. 7 Eylül kararları ile memleket menfaatleri, bir nazariyenin yanlış anlaşılmasına kurban edilmiştir.

Yedi Eylül kararlarından sonra, memleketimizde hayat pahalılığı birdenbire artmıştır. Altın stokumuzda 91.000 kiloluk bir zayıat kaydedilmiştir. İhracatımız çoğalacağı yerde 1947 de 625 milyon lira iken 1948 de 551 milyon liraya düşmüştür. Dış ticaretimiz 1947 de 59 milyon lira ve 1948 de 219 milyon lira açık vermiştir. Yedi Eylül kararlarının iktisadî hayatımız üzerindeki menfi tesirlerini, ancak 1950 seçimlerinden sonra tasfiye etmek kabil olmuştur.

Zelzele yardımları

Memleketimizde zaman zaman şiddetli zelzeleler olmakta, can ve mal kaybına sebebiyet vermektedir. Eski iktidar devrinde, zarara uğriyanların çok defa dertleriyle başbaşa bırakıldıkları vâki idi. Tabii bir felâketin mağdur ettiği vatandaşlar, devletten dişe dokunur bir yardım görmezlerdi.

1950 den itibaren, devlet felâkete maruz kalan nüfusa bütün teşkilât ve imkânlarıyla yardıma koşmayı ilk vazife addetmiştir. Gıda, ilâç, giyecek, malzeme ve sair ihtiyaçlarını en kısa müddet içinde karşılamıştır. Zelzele min-tıklarına yalnız Bayındırlık Vekâleti Yapı İşleri bütçesinden yapılan sarfiyat, bu alâkann derecesini belirtmeyö kâfidir:

<u>Sene</u>	<u>Yardım miktarı</u>
1950	580.888 Lira
1951	1.482.285 "
1952	408.583 "
1953	10.531.081 "

Zeytincilik

Zeytincilik

Zeytincilik işlerinde 1950 ile 1953 yılı arasında tahakkuk ettirilen hizmetler şunlardır:

Yapılan işler	1950	1951	1952	1953
Açılan kurs adedi	60	7	60	45
Yetiştirilen usta adedi	887	81	663	268
Yetiştirilen çırak adedi	536	47	326	53
Meccanen dağıtılan aşı kalem adedi	78.308	54.936	154.620	200.000
Tesbit edilen delicelik saha (dek.)	480	3.718	43.428	76.160
Parselâjı yapılan delicelik saha dekar	—	26.035	82.700	10.294
Tevzi edilen delicelik saha dekar	—	—	15.813	23.683
Tescil edilen zeytinlik dekar	11.000	6.454	40	4.058

İzmirdeki Bornova Zeytincilik Enstitüsü ile İskenderun Bahçe Kültürleri İstasyonunda her sene 15 - 20 bin civarında zeytin fidanı istihsal edilmekte ve bu fidanlar bedelli veya bedelsiz olarak isteklilere tevzi olunmaktadır. Bu suretle aşılı fidanlardan zeytin bahçesi tesis eden müstahsilere Ziraat Vekâletince lüzumlu müzaheret sağlanmaktadır.

Ziraat kursları

Ziraat kalkınmada bilginin ve tekniğin büyük rolü vardır. Çiftçinin emeğinden ve toprağından âzami faydeleri temin edebilmesi, fennî usullerle ziraat yapmasına bağlıdır. Ziraat Vekâleti, çiftçilere lüzumlu bilgileri vermek için birçok kurslar tertip etmektedir. 1950 de 57 den ibaret olan kurs sayısı, 1954 de 2825 e çıkmıştır. 218 bin çiftçimiz bu kurslara devam etmiştir.

Zirai Donatım

Ziraat Vekâletinin 1950 - 1953 yıllarında açtığı ve 1954 yılında açacağı kısa süreli halk kursları

Yılı	Kurs adedi	İştirâk eden adedi
1950	57	2175
1951	816	82111
1952	1118	72109
1953	973	61749 (11 nci aya kadar yapılanların yekûnudur).
1954	2825	

Ziraatte kullanılan alet ve makinelerin çoğalması, bunları işletecek ve tamir edecek elemanlara duyulan ihtiyacı arttırmaktadır. Makinelerin âriza vermeden işletilmesi ve âriza vukuunda süratle tamir edilmesi, teknik bilgi sahibi bulunmağa mütevakkıftır. Ziraat Vekâleti, her sene ziraat alet ve makinelerine bakacak ve işletecek elemanları yetiştirecek teknik kursları da açmaktadır. 1950 denberi bu kurslarda yetişenlerin sayısı beş bini bulmuştur.

1950 - 1953 yıllarında açılmış ve 1954 de açılacak olan ziraat alet ve makine kursları

Yılı	Kurs adedi	İştirâk eden adedi
1950	57	2 175
1951	816	82 111
1952	1 118	72 109
1953	973	61 749 (11 inci aya kadar yapılanların yekûnudur).
1954	2 825	

[Bakınız: Zirai donatım, Devlet Üretim Çiftlikleri.]

Zirai donatım

Zirai Donatım Kurumunun vazifeleri, çiftçileri zirai

Zirai donatım

alet ve makinelerle teçhiz etmektir. Makine asrı olan devrimizde, fennî vasıtalarla yapılan istihsal, ziraat erbabına büyük faydeler sağlamaktadır. Zirai Donatım Kurumu, âmme hizmeti zihniyeti ile ticarî basiret kaidelerini yekdiğeri-ne ahenkleştirmek suretile, çiftçilerin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır.

Zirai Donatım Kurumu, alet, makine ve yedek parçalardan bir kısmını dışarıdan getirtmekte ve bir kısmını dahilde yaptırmaktadır. Kurum tarafından tevzi edilen alet ve makinelerden ekserisi Adapazarı Fabrikası tarafından yapılmaktadır. Bu fabrika 1950 de 11.202 pulluk, 1859 araba, 412 tınaz makinesi, 60 arı kovani ve 320 yayık imal etmişti. İstihsal müteakip senelerde ehemmiyetli miktarda artmıştır. 1953 de 26.535 pulluk, 5769 araba, 10.220 tırmık, 2.367 tınaz makinesi, 2.000 arı kovani, 1.000 çapa makinesi ve 700 yayık yapılmıştır. Ayrıca trayler karoserisi ile traktör ve pulluklar için ağırlık da imal olunmuştur. Müessesenin 1953 de imâl ederek piyasaya çıkardığı yedek parçaların da kıymeti 416.000 liradır.

Zirai Donatım Kurumu, çiftçilerin aradıkları teçhizattan bir kısmını da diğer müesseselere yaptırmak suretiyle millî sanayiîin kalkınmasına hizmet etmektedir. Hususî firmalara 5.000 pulluk ve Makine - Kimya Endüstrisine 9.000 kùltivatör, 8.720 mibzer ve 520 selektör sipariş edilmiştir.

1950 - 1953 senelerinde Zirai Donatımın temin ettiği traktörler 11.245, hafriyat aletleri 8.193, hafriyat tamamlayıcı aletler 11.377, ekme aletleri 3.850, hasat aletleri 3.718, motopomp 2.457 tanedir. Ayrıca 45 bin ton sunî gübre ve 11 bin ton mücadele ilâcı bedeli mukabilinde dağıtılmıştır.

Zirai Donatım Kurumunun sabit ve seyyar tamirhane-

lerindeki faaliyet de ehemmiyet ve şumul kesbetmektedir. 1953 nihayetinde Donatım şubelerinde ve tamirhanelerinde çalışan teknik personel 42 teknisyen, 128 kadrolu usta, 262 yevmiyeli usta ve 33 seyyar servis makinisti olmak üzere 465 e yükselmiştir. 10 tane sabit tamirhane, 18 tane seyyar tamirhane ve 39 bakım ekibi devamlı faaliyet göstermiştir.

1950 - 1953 arasında çiftçiye 12 milyonluk yedek parça verilmiş, 25.644 traktör ve 2.682 biçer - döğer tamir edilmiş, 14.240 köy gezilmiş ve 768.801 kilometrelik bir mesafeye tamir ekipleri tarafından kat'edilmiştir.

Ziraî makinelerden çiftçinin tam randıman alabilmesi bakım ve tamir işlerinin kolaylaşması için Ziraî Donatım Kurumu tarafından kurslar açılmaktadır. Bu kurslarda 5.962 çiftçiye makinistlik şهادetnamesi verilmiştir.

[Bakınız: Ziraî istihsal, ziraat kursları, traktör ve ziraat makineleri.]

Ziraî istihsal

Son yıllarda, ziraî istihsalde büyük gelişme kaydedilmiştir. Ekim sahaları yüzde 43 nisbetinde genişlemiş ve 11.047.000 hektarı geçmiştir. Tarla başına alınan mahsul miktarı da artmıştır. Ziraatın makineleştirilmesi, istihsalin inkişafına hız vermiştir. 1948 de memleketimizde yalnız 7.150 traktör ve 580 biçer - döğer vardı. Bugün ise traktörler 37.000 i ve biçer - döğerler 6.700 ü aşmış bulunmaktadır.

Ekim sahaları
(Hektar)

	1946 — 1950	1951 — 1952	1952 — 1953
Hububat	7.735.057	9.868.000	11.047.000
Bakliyat	262.607	267.600	278.200
Hayvan yemi	396.511	435.600	455.200
Sınaî nebatlar	743.013	1.158.130	1.139.000

Zirai kredi

	İstihsal miktarı (Ton)		
	1946 — 1950	1952	1953
Hububat	7.069.368	12.242.000	14.300.000
Bakliyat	223.956	311.060	352.300
Hayvan yemi	330.077	478.060	547.000

	Hektar başına randıman		
	1946 — 1950	1952	1953
Hububat	914	1241	1294
Bakliyat	853	1162	1266
Hayvan yemi	832	1097	1202

Hububat istihsalindeki artış iki mislidir. Devlet de hububat alım fiyatlarını mühim nisbette yükseltmiştir. İstihsal ve fiyat vaziyeti, zürra nüfusun eline eskisinden vasatı üç misli fazla para geçtiğini göstermektedir.

[Bakınız: Hububat istihsalı, hububat fiyatları, Ofis mübayaacıları]

Zirai kredi

1946 senesine kadar, zirai kredi yekûnu cüz'i bir rakamdan ibaretti. Çiftçilere açılan krediler, ancak «istihlak kredisi» denilebilecek ve istihsal sahasında herhangi bir islâhat yapmağa kifayet etmiyecek cüz'i meblâğlardı.

Demokrat Partinin kuruluşundan sonra, zirai nüfusun ihmale uğradığına dair yapılan tenkidler, iktidarı kredi mevzuuna biraz ehemmiyet vermeğe sevketmiştir. 1949 a kadar zirai kredi 336 milyon liraya kadar yükselmiştir.

Ziraî kredi kooperatifleri

1950 de, ziraatçi nüfusun faidelenebildiği azamî kredi 410 milyon lira tutmakta idi.

1950 den itibaren, ziraatin kalkınmasını politikasına mihver ittihaz eden hükümet, kredi mevzuunda büyük inkişaf lar tahakkuk ettirmiştir. 1953 Temmuzunda ziraî kredi yekûnu 1 milyar 172 milyon lirayı bulmuştur. 1.565.997 vatandaşımız, kredi ihtiyaçlarını Ziraat Bankasından temin etmiştir.

Ziraî kredinin inkişafı

	1949 da Kredi yekûnu Lira	1953 de Kredi yekûnu Lira	Borçlu hesap adedi
Banka teşkilâtı tarafından doğrudan doğruya müstahsile Kredi kooperatifleri vasıtasıyla müstahsile	88 103 975	241 491 400	—
Satış kooperatifleri	43 055 102	179 862 941	—
Donatım Kurumu	—	21 656 129	—
Tohumluk kredileri	18 762 038	32 820 701	—
Yekûn ...	336 899 535	1 172 082 942	—

[Bakınız : Ziraî kredi kooperatifleri.]

Ziraî kredi kooperatifleri

1950 - 53 arasında, ziraî kredi kooperatiflerinin sayısı 879 dan 1.300 e çıkmıştır. Ortak sayısı 411,204 den 680.139 a yükselmiştir. Kooperatiflere bağlı köy sayısı 8.644 den 12.947 ye balığ olmuştur. Kooperatiflerin sermaye miktarı da 29 milyon liradan 62 milyona çıkmıştır.

Ortakların kooperatiflerden aldıkları para 1949 da 199

Ziraî mücadele

milyon lira iken, bu miktar 1950 de 225 milyona, 1951 de 320 milyona, 1952 de 414 milyona yükselmiştir. 1953 senesine ait ikrazat yekûnu 385 milyon liradır.

[Bakınız : Ziraî kredi.]

Ziraî mücadele

Çekirge mücadelesi :

Yurdumuz üzerinde mühim zarar yapan yerli çekirgelere ve ekseri yıllar hariçten yurdumuza akın eden çöl çekirgelerine karşı geniş ölçüde mücadele yapılmakta, bu suretle yurt mahsulleri milyonlar değerinde zarardan kurtulmuş bulunmaktadır.

Senesi	Vilâyet adedi	Temizlenen Saha dek.	Öldürülen çekirge kilo
1950	42	—	3 864 456
1951	55	—	5 460 865
1952	34	—	1 755 798
1953	41	296 649	897 866
1953	7	195 945	5 703 000 Çöl çekirgesi

Süne mücadelesi :

Mahsullerimize mühim zararlar yapan süne haşeresine karşı geniş ölçüde mücadele yapılmış ve bu suretle :

Senesi	il adedi	Yazın toplanan süne Kilo	Yakılan saha	Öldürülen süne Kilo
1950	9	24 959	166 015	141 321
1951	7	57 041	152 030	985 004
1952	6	33 733	102 415	564 388
1953	5	64 591	75 769	157 244

Ziraî mücadele

Domuz mücadelesi :

Mahsullerimize mühim zararlar yapan domuzlara karşı geniş ölçüde mücadele yapılmakta, bu suretle mahsullerimiz mühim zararlardan kurtarılmış bulunmaktadır.

Senesi	Vilâyet adedi	Öldürülen domuz adedi
1950	58	65 366
1951	58	51 309
1952	58	37 042
1953	58	28 830

Fare mücadelesi :

Mahsullerimize geniş ölçüde zarar yapan farelere karşı mücadele yapılmakta, bu suretle mahsullerimiz mühim zararlardan kurtarılmış bulunmaktadır.

Senesi	Vilâyet adedi	Temizlenen saha dekar
1950	57	4 330 034
1951	56	7 374 069
1952	53	7 904 230
1953	48	2 401 644

İponomot mücadelesi:

Yurdumuz meyva ağaçlarında mühim zarar yapan iponomot'a karşı geniş ölçüde mücadele yapılmış bu suretle:

Senesi	Vilâyet adedi	Temizlenen ağaç
1950	48	10 514 658
1951	48	12 230 891
1952	44	11 359 724
1953	41	11 789 421

Ziraî mücadele

Karpokapsa mücadelesi :

1950	27	5 466 730
1951	21	6 014 804
1952	20	5 238 907
1953	40	6 712 276

Zeytin sineği mücadelesi :

1950	3	728 498
1951	8	9 042 806
1952	10	9 388 939
1953	10	5 877 074

Zeytin güvesi mücadelesi :

1950	1	501 595
1951	3	1 161 658
1952	9	7 298 884
1953	10	10 745 597

Diaspis mücadelesi :

1950	2	810 367
1951	2	1 386 142
1952	2	195 785
1953	3	681 913

Krizomfalus mücadelesi :

1950	2	40 550
1951	4	147 802
1952	3	90 467
1953	2	95 591

Kiraz sineği mücadelesi :

1950	1	451 245
1953	1	731 612

Zirai mücadele

Pasbücüsü mücadelesi :

Senesi	Vilâyet adedi	ilâçlanan ağaç
1950	6	233 829
1951	5	1 943 054
1952	7	1 914 816
1953	5	1 500 000

ağacı ilâçlanmıştır.

İdiocecus mücadelesi :

1950	1	100 000
1951	Mücadele yoktur	
1952	2	67 074
1953	2	125 540 Fıstık ağacı ilâçlanmıştır.

Balaninus mücadelesi :

1951	3	1 861 kilo böcek satın alınarak imha edilmiştir.
1952	4	198 kilo böcek alınarak imha edilmiştir.
1953	3	421 kilo böcek alınarak imha edilmiştir.
1953	3	Ayrıca 5.766 dekar fındıklık kimyevi ilâçlamaya tâbi tutulmuştur.

Eriophyes mücadelesi:

Senesi	Vilâyet adedi	Satın alınıp imha edilen kozalak (Kilo)
1951	1	133 926
1952	2	78 173
1953	2	50 000

Çay zararlıları (Pülvanaria)

Senesi	adedi Vilâyet	ilâçlanan çaylık saha Dekar
1950	1	1 290
1951	1	51 700
1952	1	43 990
1953	1	1 987

Zirai mücadele

Pembekurt mücadelesi : (Pamuk zararlıları)

Senesi	il adedi	Temizlenen saha dekar
1950	—	—
1951	8.	1 036 549
1952	7	1 634 399
1953	6	1 457 058
		7 022 597 kilo çiğit gazlanmıştır.
		5 737 889 kilo çiğit gazlanmıştır.
		40 000 kilo çiğit izole edilmiştir.

Yeşilkurt mücadelesi :

1950	6	800 293
1951	4	338 431
1952	8	305 493
1953	4	329 021 dekar pamuk sahası ilâçlanmıştır.

Külleme mücadelesi : (Bağ zararlıları)

1950	43	41 603
1951	—	—
1952	45	56 556
1953	42	68 904 dekar bağ sahası ilâçlanmıştır.

Mildiyo mücadelesi : (Bağ zararlıları)

1950	35	41 725
1952	25	18 273
1953	25	16 000 dekar bağ sahası ilâçlanmıştır.

Ödemiş mücadelesi : (Bağ zararlıları)

<u>Senesi</u>	<u>Vilâyet adedi</u>	<u>Temizlenen bağ dekar</u>
1950	5	41 725
1951	5	1 830 526
1952	6	54 274
1953	8	45 525

Tohumluk ilâçlaması :

<u>Senesi</u>	<u>Vilâyet adedi</u>	<u>ilâçlanan tohumluk</u>
1950	58	116 662 176
1951	52	203 702 182
1952	58	225 926 415
1953	63	250 653 000

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

1875

03 SA 7423

ULB Halle
000 280 712

3/1

